

166352

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE MALİ İŞBİRLİĞİ KAPSAMINDA
ALINABİLECEK MALİ YARDIMLAR VE KOŞULLARI İLE AB MALİ
YARDIMLARININ TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İnş. Müh. Arda FINDIKOĞLU

501011652

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 19 Aralık 2005

Tezin Savunulduğu Tarih : 3 Şubat 2006

Tez Danışmanı :

Yrd. Doç. Dr. Uğur MÜNGEN

Diğer Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Ülkü UZUNÇARŞILI (M.Ü.)

Öğr. Gör. Dr. Akın ERİŞKON (İ.T.Ü.)

24.02.06

24.02.06

24.02.06

ARALIK 2005

ÖNSÖZ

Bu çalışma, öğrencisi olduğum İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi İnşaat Mühendisliği Ana Bilim Dalı Yapı İşletmesi Programı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak tarafımdan hazırlanmıştır. Çalışmanın ana amacı, dünden bugüne Avrupa Birliği tarafından sağlanan mali yardım imkanlarının ve Türkiye ile AB arasındaki mali işbirliğinin dönemler halinde incelenmesi ardından bugün itibariyle ülkemizin başvurabileceği mali yardımlar ve başvuru koşullarını saptamak yanında Türk inşaat sektörü firmalarının konuya bakışları ile ilgili genel bir yoruma ulaşmaktır. Ülkemizde kurum ve kuruluşların bu konuyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarının görülmesi ve yeterli özen ile hazırlanan projeler ile yapılacak başvurular ardından alınabilecek mali yardımların hem Türkiye'nin gelişmesine, hem de AB'ye uyum sürecinin hızlanmasına ciddi katkıları olacağı fikrinden hareketle ana hatları ile bu saptamaların gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, bugün Türkiye'de mali yardımların kullanılmasında yaşandığı görülen olumsuzluklar başlıklar halinde değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında ilgisini esirgemeyen sayın danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Uğur Müngen'e, bu konu üzerinde çalışmamı öneren Dr. Murat Kuruoğlu'na, daima teşvik ve büyük destek gördüğüm sayın hocam Prof. Dr. Ülkü Uzunçarşılı'ya, kıymetli vakitlerini ayırarak konu ile ilgili bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen başta sayın Beyza Turan ve şahsında diğer ABGS yetkililerine, ihtiyaç duyduğumda her türlü yardımı sunan aileme teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Aralık 2005

Arda FINDIKOĞLU

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vi
TABLO LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
SUMMARY	xi
1. GİRİŞ	1
2. AVRUPA BİRLİĞİ NEDİR	3
2.1. Birlik Fikrinin Doğuşu	3
2.1.1. AKÇT	4
2.1.2. AET ve EURATOM	4
2.2. Birliğin Genişlemesi	5
2.3. Birliğin Yapısı ve Organları	6
2.3.1. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi	6
2.3.2. Komisyon	6
2.3.3. Avrupa Parlamentosu	6
2.3.4. Adalet Divanı	7
2.3.5. Avrupa Sayıştayı	7
2.3.6. Ombudsman	7
2.3.7. Diğer organlar	7
3. AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARI	9
3.1. AB Genel Bütçesinden Sağlanan Hibeler	9
3.1.1. Birlik içi mali yardımlar	10
3.1.1.1. Amacı	10
3.1.1.2. AB mali planları	10
3.1.1.3. Katılım öncesi yardım mekanizması	12
3.1.1.4. Yapısal fonlar	13
3.1.1.5. Uyum fonu	17
3.1.1.6. Yapısal fonların kullanımı	18
3.1.2. Birlik dışı mali yardımlar	18
3.1.2.1. AKP Ülkeleri'ne yönelik mali yardımlar	19
3.1.2.2. Akdeniz Ülkeleri'ne yönelik mali yardımlar	20
3.1.2.3. BDT Ülkeleri'ne yönelik mali yardımlar	22
3.1.2.4. Asya ve Latin Amerika Ülkeleri'ne yönelik mali yardımlar	23
3.1.2.5. Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri'ne yönelik mali yardımlar	23
3.1.2.6. PHARE programı	24
3.1.2.7. ISPA programı	29
3.1.2.8. SAPARD programı	32

3.2. Avrupa Yatırım Bankası Kredileri	34
4. AB - TÜRKİYE ARASI MALİ İŞBİRLİĞİ SÜRECİ	36
4.1. Helsinki Öncesi Dönemde AB Mali Yardımları	36
4.1.1. Mali protokoller dönemi	36
4.1.1.1. Birinci mali protokol	37
4.1.1.2. İkinci mali protokol	38
4.1.1.3. Üçüncü mali protokol	40
4.1.1.4. Dördüncü mali protokol	40
4.1.2. Avrupa-Akdeniz işbirliği dönemi	41
4.1.3. Avrupa stratejisi yardımları	41
4.1.4. Avrupa Yatırım Bankası kredileri	42
4.2. Helsinki Sonrası Dönemde AB Mali Yardımları	44
4.2.1. Katılım öncesi mali yardım	44
4.2.1.1. Katılım öncesi mali yardımın yararlanıcıları ve hibe yardımdan yararlanabilme koşulları	45
4.2.1.2. Katılım öncesi mali yardımın desteklemeyeceği faaliyetler	46
4.2.2. Merkezi olmayan yapılanma	46
4.2.2.1. Unsurları ile görev ve sorumlulukları	47
4.2.2.2. Katılım öncesi yardımın merkezi olmayan yapılanma çerçevesinde işleyişi	49
4.2.3. Katılım öncesi yardımın programlama süreci	51
4.2.4. Katılım öncesi yardımın uygulama süreci	55
4.2.5. Katılım öncesi yardımın izleme/değerlendirme süreci	55
4.2.6. Katılım öncesi yardımın 2002-2004 dönemi programları	57
4.2.7. Avrupa Yatırım Bankası kredileri	59
4.2.7.1. EUROMED II	60
4.2.7.2. TERRA	61
4.2.7.3. Yeni kredi paketi	61
4.2.7.4. Katılım öncesi kolaylığı	61
4.2.7.5. Avrupa-Akdeniz ortaklığı kolaylığı	61
4.2.7.6. AYB'nin kamu ve özel sektöre sağladığı kredi imkanları	61
4.2.7.7. AYB kredilerinin Türkiye'de kullanımı	64
4.2.8. Topluluk programları ve ajansları	64
4.2.8.1. Topluluk programları	65
4.2.8.2. Avrupa ajansları	67
5. TÜRKİYE'DE MALİ YARDIMIN ETKİN KULLANIMI ÖNÜNDEKİ SIKINTILAR VE PROJE HAZIRLAMANIN TEMEL PRENSİPLERİ	69
5.1. AB Mali Yardımlarının Kullanımında Karşılaşılan Sorunlar	70
5.2. Proje Hazırlamada Temel Prensipler	73
5.2.1. Proje bileşenleri	74
5.2.2. Projeye ilişkin faydanın sürdürülebilirliği	76
5.2.3. Standart proje fişi formatı	78
5.3. Projelerin Uygulama/Yürütüm Prosedürleri	78
5.3.1. İhale prosedürleri	79

5.3.1.1. Açık prosedür	80
5.3.1.2. Kısıtlı prosedür	80
5.3.1.3. Çerçeve sözleşme	80
5.3.1.4. Rekabete dayalı müzakere prosedürü, basit prosedür	81
5.3.1.5. Müzakereli prosedür	81
5.3.2. Hizmet sözleşmeleri	81
5.3.3. Alım sözleşmeleri	82
5.3.4. Yapım işi sözleşmeleri	82
5.3.5. Hibe sözleşmeleri	82
5.3.6. Hibe planı	83
6. AB MALİ YARDIMLARININ TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜNE ETKİLERİ KONUSUNA SEKTÖR FİRMALARININ BAKIŞI	85
7. SONUÇLAR	93
KAYNAKLAR	98
EKLER	101
ÖZGEÇMİŞ	116

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABGS	: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
AKTD	: Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu
AKP	: Afrika, Karayip ve Pasifik lkeleri
ALA	: Asya ve Latin Amerika lkeleri
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu lkeleri
CARDS	: Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation (Yeniden Yapılanma, Gelişim ve İstikrar için Topluluk Desteği)
IPA	: Instrument for Pre-Accession (Katılım ncesi Yardım Enstrmanı)
ISPA	: Instrument for Structural Policies for Pre-Accession (Katılım ncesi Yapısal Politikalara Desteğ)
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
MDA	: Merkezi ve Doğu Avrupa lkeleri
MEDA	: Community External Aid Devoted to the Euro-Mediterranean Partners (Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'na Topluluk Desteği)
PHARE	: Poland&Hungary: Action for the Restructuring of the Economy, Pre-Accession Instrument for Central&Eastern Europe (Orta ve Doğu Avrupa lkeleri için Katılım ncesi Desteğ)
SAPARD	: Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development (Tarımsal ve Kırsal Gelişime Desteğ)

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 3.1.	AB Mali Planları..... 11
Tablo 3.2.	Yapısal Fonlar'dan üye ülkelere yapılan tahsisler ve ödemeler..... 14
Tablo 3.3.	2000-2006 mali perspektifinde Yapısal Fonlar..... 15
Tablo 3.4.	Uyum Fonu Tahsisleri (2000-2006)..... 17
Tablo 3.5.	1991-1993 Döneminde Ülkelerin TACIS Programı Kullanımları... 22
Tablo 3.6.	PHARE Kapsamında Ülkelere Göre Yardım Tahsisleri..... 28
Tablo 3.7.	1999-2002 Arası PHARE Kapsamında Yapılan Toplam Tahsis.... 29
Tablo 3.8.	ISPA Yardımları (2000 yılı bütçe tahmini)..... 30
Tablo 3.9.	SAPARD 2001 Yılı Yardımları..... 33
Tablo 3.10.	Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Ülkeleri'ne Sağlanan AYB Kredileri.... 35
Tablo 3.11.	MDA Ülkeleri ile GKRY ve Malta'ya Sağlanan AYB Kredileri... 35
Tablo 4.1.	Mali Protokoller Dönemi'nde Alınan Kredi ve Hibeler..... 36
Tablo 4.2.	I. Mali Protokol ile Kredi Sağlanan Projeler..... 37
Tablo 4.3.	II. Mali Protokol ile Kredi Sağlanan Projeler..... 39
Tablo 4.4.	Ek Protokol ile Kredi Sağlanan Projeler..... 39
Tablo 4.5.	III. Mali Protokol ile Kredi Sağlanan Projeler..... 40
Tablo 4.6.	1996-2002 Arasında Türkiye'ye Sağlanan Mali Yardım Tutarları.. 42
Tablo 4.7.	YAP Kapsamında Türkiye'de Kredi Sağlanan Projeler..... 42
Tablo 4.8.	EUROMED Kapsamında Türkiye'de Kredi Sağlanan Projeler..... 43
Tablo 4.9.	2004-2006 Arasında Alınacak Katılım Öncesi Mali Yardım..... 44
Tablo 4.10.	Katılım Öncesi Mali Yardım'ın Programlama Süreci..... 52
Tablo 4.11.	Katılım Öncesi Mali Yardım'ın İzleme/Değerlendirme Süreci..... 57
Tablo 4.12.	Katılım Öncesi Mali Yardım'ın 2002-2004 Döneminde Yöneldiği Sektörler İtibariyle Bütçesel Analizi..... 58
Tablo 4.13.	2000 Yılında Türkiye'ye Sağlanan AYB Kredileri..... 59
Tablo 4.14.	2000-2006 Döneminde Türkiye'nin Alabileceği AYB Kredileri.... 60
Tablo 5.1.	2000-2006 Dönemi'nde Türkiye ve 3 MDAÜ'nin Aldığı Hibe Yardımların Karşılaştırılması..... 69
Tablo A.1.	MEDA'nın Türkiye Bölümünde Finansman Sağlanan Projeler..... 103
Tablo B.1.	2000'de MEDA II Çerçevesi Hibeleriyle Finanse Edilen Projeler.. 107
Tablo B.2.	2001'de MEDA II Çerçevesi Hibeleriyle Finanse Edilen Projeler.. 107
Tablo C.1.	Katılım Öncesi Mali Yardımın 2002 Programındaki Projeler..... 110
Tablo C.2.	Katılım Öncesi Mali Yardımın 2003 Programındaki Projeler..... 110
Tablo C.3.	Katılım Öncesi Mali Yardımın 2004 Programındaki Projeler..... 112

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 4.1 : Mali Yardımın Süreçleri.....	49
Şekil 4.2 : Programlama Sürecinin Şematik Gösterimi.....	52
Şekil 4.3 : Katılım Öncesi Mali Yardım'ın Sektörel Dağılımı (2002-2004 Dönemi).....	59
Şekil 5.1 : Projenin Başarısı İçin Önemli Olan Bazı Faktörler.....	74
Şekil 5.2 : Proje Bileşenleri.....	75
Şekil 5.3 : Bir Projenin Hedef-Amaç Bağlantısına Örnek.....	75
Şekil 6.1 : Soru Formu'nun Birinci Sorusuna Verilen Cevapların Pay Dağılımı.....	86
Şekil 6.2 : Soru Formu'nun İkinci Sorusuna Verilen Cevapların Pay Dağılımı.....	86
Şekil 6.3 : Soru Formu'nun Dördüncü Sorusuna Verilen Cevapların Pay Dağılımı.....	88
Şekil 6.4 : Soru Formu'nun Altıncı Sorusuna Verilen Cevapların Pay Dağılımı.....	90
Şekil 6.5 : Soru Formu'nun Sekizinci Sorusuna Verilen Cevapların Pay Dağılımı.....	92

AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE MALİ İŞBİRLİĞİ KAPSAMINDA ALINABİLECEK MALİ YARDIMLAR VE KOŞULLARI İLE AB MALİ YARDIMLARININ TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

ÖZET

Başlangıcı XIX. yüzyıla dayanan Avrupa Birliği, zaman içinde genişlemeler yaşayarak bugünkü durumuna gelmiştir. AB, geçmişten bugüne birliğe üye ve üye olmayan ülkelere çeşitli mali destek mekanizmaları oluşturmuştur. Bu mali yardımların ana amacı, en genel anlamda üye ülkelerin ekonomik faaliyetlerinin birbirleri ile uyumlu, sürekli ve dengeli bir biçimde gelişmesini sağlamak, üye olmayan ülkelerin ise AB'ye uyumunu arttırmaktır.

Türkiye'nin AB ile mali ilişkileri 1960'larda başlamış, o günden bugüne artan mali ilişkiler ile 1999'da ülkemizin tam adaylığının onaylanmasıyla yeni bir sürece girmiştir ki, bugün ülkemiz AB'nin katılım öncesi mali yardımlarından faydalanır konumdadır. Merkezi Olmayan Yapılanma temeline dayanan bu mekanizma ana hatlarıyla PHARE enstrümanı yoluyla işlemektedir. Söz konusu yardımların ana amacı, yardım alan ülkenin AB'ye uyum çalışmalarına katkı sağlamak olduğundan mali yardıma başvuran projelerin genel anlamda bu hedefe yönelik olması esastır. Başvuru usulleri ve hangi projenin hangi programdan faydalanabileceği bellidir ve tüm başvurularda olmazsa olmaz başlıklardan birisi, istenilen kalitede projelerin hazırlanabilmesidir.

Ülkemizde mali yardımların kullanımında özellikle bilgi eksikliğinden kaynaklanan bazı sorunların yaşandığı açıktır. Yıllardır mali kaynak sorunu yaşayan ülkemizde, böylesine uygun şartlarda mali kaynak sağlanması konusunda bilgi sahibi olmak ve ülke gelişiminde rol oynayacak projelerde söz konusu mali yardımlardan destek almak önem taşımaktadır. Çalışma dahilinde bunların neler olduğu üzerinde de durulmuş, en büyük sorun olarak görülen istenilen kalitede proje hazırlama konusunda esaslar ve detaylar ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada, Türkiye'nin geçmişten bugüne Avrupa Birliği ile mali işbirliği kapsamında dahil olduğu mali yardım mekanizmaları irdelenmiş, mali yardımların ülkemizde etkin kullanılamama nedenleri araştırılmıştır. Mali yardım sürecinde karşılaşılan belli başlı sorunlar saptanmaya çalışılarak, Türk inşaat sektörü firmalarının konuya bakış açıları bir pilot çalışma ile saptanmaya çalışılmıştır.

Çalışma, amacına uygun olarak mantıksal açıdan birbirini takip eden bölümler şeklinde hazırlanmıştır:

Tezin 1. bölümünde, Avrupa Birliği'nin mali yardım sağlama nedenleri hakkında genel bilgi verilmiş ve çalışmanın amacı belirtilmiştir.

Tezin 2. bölümünde, Avrupa Birliği'nin ne olduğu, kuruluşundan bugüne genişlemesi ve birliğin organları konularına yer verilmiştir.

Tezin 3. bölümünde, Avrupa Birliği'nin birlik içi ve birlik dışı ülkelere mali yardım metot ve araçları, mali yardımlara başvuru koşulları ile mali yardımların desteklediği alanlar detaylarıyla açıklanmıştır.

Tezin 4. bölümünde, Türkiye ile AB arasındaki mali işbirliğinin, 1999 Helsinki Zirvesi öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı dönem halinde dünden bugüne nasıl geldiği hakkında bilgi verilmiş, AB'nin tüm aday ülkelerde öngördüğü Merkezi Olmayan Yapılanma çerçevesinde mali yardımların işleyişi üzerine açıklamalar yapılmıştır.

Tezin 5. bölümünde, Türkiye'de mali yardımların etkin kullanımında karşılaşılan ana sorunlara değinilmiş, en önemli eksiklik olarak gözüken "istenilen kalitede projelerin üretilmemesi" konusuna açıklık getirebilmek üzere kaliteli proje hazırlanmasının genel prensipleri ve proje uygulama/yürütüm usülleri hakkında detaylar sunulmuştur.

Tezin 6. bölümünde, Türk inşaat sektörü firmalarının AB mali yardımları konusundaki bilgi düzeyleri ve konuya bakış açıları hakkında ilgili firma yetkilileriyle yapılmış olan pilot çalışmanın neticeleri sunulmuş ve yer yer yorumlanmıştır.

Tezin 7. bölümünde, AB mali yardımlarının avantajları, Türkiye'de bu yardımların etkin kullanılamamasına yol açan ana nedenler saptanmış, çözüm önerileri getirilmiş ve Türk inşaat sektörü firmalarıyla yapılan pilot çalışma sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmıştır.

EU FINANCIAL AIDS AND THE TERMS & CONDITIONS FOR THEIR USE WITHIN THE CONTEXT OF EU-TURKIYE FINANCIAL COOPERATION, THE IMPACT OF EU FINANCIAL AIDS IN TURKISH CONSTRUCTION SECTOR

SUMMARY

Since its foundation in XIX. century, EU has remarkably developed within time and has reached today's status. It has always been one of the basic aims of EU to develop several mechanisms in order to help financially to its members and to the countries which are not members too for their easy integration to the Union. The main target of EU financial aids is to generally ensure the sustainable development of economic activities of member countries in conformity with the accepted economic policies of EU and to increase the harmony between EU and non-member countries.

Turkiye's relation with EU has started in 1960's and since then, with ever developing cooperation, it has reached to a new stage in 1999 with the acceptance of Turkiye as an associate member. Based on the principle of Non-centralized Structuring, today Turkiye can take every advantage of the financial aid mechanism which basically operates through PHARE instrument. Since the basic aim of the aids is to facilitate the integration of the countries to EU, the projects submitted for such aids should generally meet this target. The type of projects that can take advantage of several EU financial programs and the standards are very well defined for the application procedures. The most vital point is to provide the projects in a way to be accepted as having the required quality.

It is quite obvious that Turkiye has encountered problems in this process since there has always been lack of knowledge regarding such important source of finance. Fighting with the problem of scarce resources for years, it is vital to be very well informed about such cheap financial sources and not to lose this opportunity to have financial support for the projects which are very important for the development of Turkiye. Thus, it is the main goal of this study to specifically concentrate on the basic problems in the process, to provide solution by specifying the basics and detailed procedures in preparing the projects that are of quality as required by EU.

The aim of this study is to go into details of the financial aid mechanisms of European Union and Turkiye's financial cooperation with EU since 1960's, to determine the basic problems being faced in the process today and to determine the amount of knowledge the companies in the Turkish construction sector have about the advantages of the use of EU financial aids in their projects and their understanding of the process.

This study has been prepared as logically succeeding chapters:

In the 1st chapter, the main target of the study has been designated and general information has been provided for the general reasons leading to the acquisition of financial aids.

In the 2nd chapter, the information has been provided for what EU is, how it has been founded and expanded and what its main organs are.

In the 3rd chapter, the tools, methods and the application procedures have been specified for EU financial aids to member and non-member countries.

In the 4th chapter, the steps in which financial cooperation between Türkiye and EU has been passed before and after 1999 Helsinki Summit have been covered and the procedures for financial aids have been explained within the context of Non-Centralized Structuring envisaged by EU for member countries.

In the 5th chapter, the main problems to be encountered while using EU financial aids in Türkiye have been determined. Additionally, some details have been provided regarding the general principles for the preparation of high quality feasible projects and project implementation methods to enlighten the main reasons why the projects of adequate quality cannot be prepared.

In the 6th chapter, a pilot study has been provided and interpreted regarding the general level of how informed the Turkish construction companies are about the EU financial aids.

In the 7th chapter, the advantages of EU financial aids and main reasons why these aids cannot effectively be used in Türkiye have been specified, several measures have been provided for the solution of the problems and the results of pilot study in Turkish construction sector have been evaluated as well.

1. GİRİŞ

Avrupa Birliği, kuruluşundan itibaren üye ve üye olmayan devletlere çeşitli mali yardım mekanizmaları oluşturmuştur. Bu mali yardımların ana amacı, en genel anlamda üye ülkelerin ekonomik faaliyetlerinin birbirleri ile uyumlu, sürekli ve dengeli bir biçimde gelişmesini sağlamak, üye olmayan ülkelerin ise AB'ye uyumunu arttırmaktır.

AB ile Türkiye arasındaki ilişkiler 1960'lara dayanmakta olup, 1999 Helsinki Zirvesi ile Türkiye'nin adaylığının onaylanması ile büyük ivme kazanmıştır. AB tarafından Türkiye için hazırlanan "Katılım Ortaklığı Belgesi" ve buna karşılık Türkiye tarafından hazırlanan "Ulusal Program" 'da ülkemizin AB'ye uyumunun ne şekilde ilerleyeceği saptanmıştır. Türkiye'nin bugün için öncelikli hedefi, gerçekleştirdiği reformlarla kriterleri yerine getirerek katılım müzakerelerinin başlatılmasını sağlamak ve devamında tam üyeliğe geçmektir.

Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program'da yer alan önceliklere uygun projeler Avrupa Birliği'nin sunduğu mali yardımlardan faydalanabilmektedir. AB fonlarının kullanımında yararlanıcılara kolaylık sağlamak ve proje üretimine katkıda bulunmak hedefiyle Merkezi Olmayan Yapılanma sistemi oluşturulmuştur. Haliyle, bu yeni yapılanma içerisinde AB mali yardımlarının kullanılabilmesi için belli koşulların sağlanması gerekmektedir ki; Türkiye bugün bu koşulları sağlamakta belli sıkıntılar yaşamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliği'ne genel bir bakış ve Birlik'in mali yardım mekanizmalarına ilişkin genel bir inceleme sonrasında Avrupa Birliği-Türkiye mali işbirliği süreci çerçevesinde ülkemizin topluluk yardımlarını kullanımı ve özellikle 1999 Helsinki Zirvesi'nde tam adaylığın onaylanması sonrası dönemde mali yardımların kullanılması için oluşturulan yeni sistem ve bu kapsamda yardımların kullanımını irdelemek ile ülkemizde bu yönde varolan sorunların üzerinde durularak istenilen kalitede proje hazırlama konusundaki bilgi eksikliğini gidermektir.

Bu amaca yönelik olarak çalışmanın ikinci bölümünde Avrupa Birliği'nin ne olduğu, topluluk fikrinin doğuşu, kurucu antlaşmalar ve topluluğun genişlemesi ile Birlik'in yapı ve organları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde AB'nin mali yardım mekanizmalarının neler olduğu ve oluşturulma nedenleri, mali yardım mekanizmalarının çeşitleri bağlamında incelenmiştir. AB'nin gerek kendi içinde, gerekse üye olmayan ülkeler ile oluşturduğu mali yardım süreçleri genel hatları ile verilmiştir. Bu çerçevede "Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri" ile oluşturulan mali süreç, Türkiye için de örnek alınan bir model olması bakımından daha detaylı ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde Türkiye ile AB arasındaki mali işbirliği süreci 1999 Helsinki Zirvesi öncesi ve sonrası olmak üzere uygulama prensipleri açısından birbirinden farklı iki devre şeklinde irdelenmiştir. Çalışmanın amacına paralel olarak ağırlık Helsinki sonrası dönemdeki mali işbirliği süreci ve oluşturulan mekanizmaların işleyişi üzerinedir. Bu işleyiş, ülkemizin AB kaynaklarını etkin bir şekilde kullanma kapasitesi ile yakından ilgilidir.

Beşinci bölümde AB mali yardımlarının kullanımında ülkemizin karşılaştığı temel sorunlar verilerek, çözüm önerileri geliştirilmiştir. Karşılaşılan sorunların, esas olarak AB'nin istediği kalitede projelerin üretilmemesine dayandığı görüldüğünden bu bölümde proje hazırlamanın ana prensipleri ile projelerin yürütüm prosedürlerine de yer verilmiştir.

Altıncı bölümde AB mali yardımlarının Türk inşaat sektörüne etkileri ve sektör firmalarının AB mali yardımlarına bakışlarını incelemeye yönelik firma yetkilileriyle yapılan pilot çalışmanın sonuçlarına yer verilmiş ve bu sonuçlar yorumlanmıştır.

2. AVRUPA BİRLİĞİ NEDİR?

2.1 Birlik Fikrinin Doğuşu

1950'lerin başında ekonomik entegrasyon yaklaşımı ile vücut bulan Birlik fikrinin siyasi kökleri Avrupa'da ulus devletlerin kurulma aşaması öncesinde ve hemen sonrasında kıta içi ulusların aralarındaki anlaşmazlıklara ve savaşlara nihai bir çözüm bulma güdüsünde yatmaktadır. Bu güdü 19. yüzyılın başlarına kadar çeşitli Avrupa devletleri arasında ticaret anlaşmaları ve gümrük birlikleri ruhunun ötesine geçememiştir. [17]

XIX. yüzyılda sanayi devrimi ile birlikte artan üretim karşısında pazar bulma ihtiyacı sonucu ekonomik entegrasyon fikri ilk olarak üç Avrupa ülkesi arasında kurulan “gümrük birliği” ile ortaya çıkmıştır. 1922 yılında Belçika ve Lüksemburg arasında oluşturulan birliğe 1932'de Hollanda'nın katılmasıyla (Ouchy Sözleşmesi) Benelüks Birliği oluşturulmuştur. 1943 ve 1944 yıllarında üç ülke arasında imzalanan gümrük birliği sözleşmeleri 1948 yılında ilgililerin parlamentolarınca onaylanarak yürürlüğe girmiş ve üç ülke aralarındaki gümrük vergilerini kaldırmış, üçüncü ülkelere karşı da ortak bir gümrük tarifesi uygulamaya başlamışlardır.

Bu üç Avrupa ülkesinin aralarında bir gümrük birliği oluşturmaları ile sonuçlanan çabaların Avrupa içine yaygınlaştırılması düşüncesi, II. Dünya Savaşı'ndan çıkmış Avrupa'nın kendi sosyo-politik ve askeri yerini sorgulamaya başlaması dönemine rastlar. Savaş, kıta içindeki dengelerin ve barışın özellikle yükselen Almanya'nın Avrupa içinde ortak bir platforma çekilmesi ile olabileceği gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Bu gerçek, özellikle savaş döneminde Marshall Yardımı şeklindeki ABD etkisinin Avrupa'ya girişi ile kıtanın kendisini dünya konjonktüründe de nereye oturtması gerektiğini düşünmeye sevk etmiştir.

Temelini dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman'ın hazırladığı Schuman Planı'ndan alan yaklaşım ile Fransa Ruhr bölgesindeki zengin kömür ve demir madenlerinin Almanya ile birlikte ve bir uluslararası örgüt aracılığıyla işletileceği, aynı ideale sahip diğer demokratik Avrupa ülkelerinin de bu örgüte katılabilecekleri

açıklanmıştır. Planın arkasındaki motif, savaş sanayinin ana maddeleri olan demir ve çeliğin üretim ve kullanım yetkisinin uluslar üstü bir organa verilmesi, Avrupa'nın birliğinde başarıya ulaşılması ve gelecekteki muhtemel bir Fransa-Almanya çatışmasının önlenmesi için yeni bir ekonomik ve politik çerçevenin gerekliliğine olan inançtır. [21]

2.1.1 Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)

Schuman Planı çerçevesindeki yeni yaklaşıma Almanya'nın yanı sıra İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'un da olumlu bakması üzerine 18 Nisan 1951 yılında Paris'te bu altı ülke arasında imzalanan Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurulmuştur.

Ekonomik entegrasyonun Benelüks Birliği'nden sonra ikinci örneği sayılabilecek bu oluşumun amacı kömür ve çelik ticaretinde serbestlik, pazarlardaki sınırlama ve ayrıcalıkların ortadan kaldırılması, yüksek otoritenin özel durumlara müdahalesi ve işçilerin serbest dolaşımıdır. [17] Topluluk bunu oluşturduğu 5 organ vasıtasıyla gerçekleştirmiştir: Yüksek Otorite, Bakanlar Konseyi, Danışma Komitesi, Ortak Meclis ve Adalet Divanı.

AKÇT'nun başarısı, kömür ve çelik gibi sınırlı endüstrilerden ekonominin tüm sektörlerini kapsayacak bir entegrasyon aşamasına geçme fikrini beraberinde getirmiştir.

2.1.2 Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM)

AKÇT ülkeleri arasında 1955-1957 yılları arasında yapılan çalışmalar neticesinde Batı Avrupa'da öncelikle ekonomik entegrasyonu hedefleyen yeni bir topluluğun oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu konuda hazırlanan rapor (Spaak Komitesi Raporu), Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu isimli iki yeni topluluğun kurulmasını önermiştir.

Söz konusu yaklaşımın AKÇT Dışişleri Bakanlarınca kabulü sonrasında 25 Mart 1957 yılında Roma'da Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu (EURATOM) kuran Roma Antlaşmaları imzalanmıştır. Antlaşmalar 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

AET ile getirilen yeni yapılanmanın temelinde yine gümrük birliği vardır. Anlaşmaya imza koyan ülkeler kendi aralarında malların, hizmetlerin, sermayenin ve emeğin serbestçe dolaştığı bir ortak pazar ve gümrük birliği kurulmasını öngörmüşlerdir. Kurucu ülkeler, Atom Enerjisi Topluluğu ile ise enerji ihtiyaçlarının atom enerjisi kullanarak giderilmesini hedeflemişlerdir.

Toplulukların, Konsey, Komisyon, Parlamento ve Adalet Divanı olmak üzere 4 organı mevcuttur. (8 Nisan 1965 tarihinde imzalanan ve 1 Temmuz 1967 tarihinde yürürlüğe giren Füzyon Anlaşması (The Merger Treaty) ile üç Avrupa Topluluğu'nun yönetici organları tek bir organ olmuştur. AKÇT'nin Yüksek Otoritesi, AET ve EURATOM'un Komisyonları tek bir Avrupa Toplulukları Komisyonu'na dönüşmüş, üç Topluluğun konseyleri de birleştirilmiştir.) [17]

2.2 Birliğin Genişlemesi

Avrupa Birliği'nin bugüne kadarki genişleme süreci beş etapta gerçekleşmiştir: [21]

Birinci Genişleme (İngiltere, İrlanda ve Danimarka, 1972): 1969 yılında Lahey'de yapılan Zirve'de İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Norveç ile konuya ilişkin müzakerelerin başlatılması kararı alınmıştır. İki yıl süren müzakerelerden sonra İngiltere, İrlanda ve Danimarka 1972 yılında ilk genişlemeyi oluşturmuşlardır.

İkinci Genişleme (Yunanistan, 1981): 1959'da ortak üye olmak için başvuran Yunanistan, 1 Ocak 1981 tarihi itibarıyla onuncu üye olarak topluluğa katılmıştır.

Üçüncü Genişleme (İspanya ve Portekiz, 1986): Her iki ülkenin de 1977 yılındaki başvuruları 1986 yılında tam üyelik ile sonuçlanmıştır. Topluluk üye sayısı onikiye yükselmiştir.

Dördüncü Genişleme (Avusturya, İsveç ve Finlandiya, 1995): 1989 tarihinde Avusturya, 1991 tarihinde İsveç ve 1992 tarihinde Finlandiya, tam üyelik başvurularını yaptıktan sonra, AB tarihindeki en kısa sürede, 01 Ocak 1995 tarihinde tam üye olmuşlardır. Bu genişleme ile üye sayısı onbeş olmuştur.

Beşinci Genişleme (Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri, "MDAÜ" Başvurusu, Yeni Genişleme Perspektifi, Katılım Öncesi Strateji): Doğu Bloku'nun yıkılması ile birlikte Macaristan, Polonya ve Çekoslovakya ile Aralık 1991 tarihinde imzalanan Avrupa Antlaşmaları ile bu ülkelerin Birliğe üye olmasına yönelik süreç başlamış,

1993 Haziran Kopenhag Zirvesi'nde de bu niyet dile getirilmiştir. Zirve sonrasında Macaristan (Mart 1994), Polonya (Nisan 1994), Romanya (Haziran 1995), Slovakya (Haziran 1995), Letonya (Ekim 1995) Estonya (Kasım 1995) , Litvanya (Aralık 1995) , Bulgaristan (Aralık 1995), Çek Cumhuriyeti (Ocak 1996) ve Slovenya (Haziran 1996), AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuşlardır. [17]

1994 Essen'de toplanan AB Zirvesi'nde bu ülkelerle düzenli ve planlı siyasi ilişkileri hedefleyen ve Tek Pazar uygulamalarına uyumlarını temenni etmeyi amaçlayan Katılım Öncesi Strateji belirlenmiştir.

Bu kapsamda Aralık 1999'da MDA Ülkeleri, Mart 2000'de GKRY ve Malta, Mart 2001'de de Türkiye ile AB arasında Katılım Ortaklıkları kabul edilmiştir.

Bu ülkelerden Türkiye, Romanya ve Bulgaristan hariç diğer 10 tanesi, müzakere süreçlerini tamamlayarak Mayıs 2004'te AB'ye tam üye olmuşlardır. Böylelikle üye sayısı 25'e yükselmiştir. Bulgaristan ve Romanya'nın ise 2007'de tam üye olmaları beklenmektedir.

2.3 Birliğin Yapısı ve Organları

2.3.1 Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi

Üye devletlerin bakan seviyesinde temsilcilerinden oluşur. Toplulukların yasama ve karar alma kurumudur. Komisyon tarafından hazırlanan tasarıları ele alarak yasallaştırır. Birliği şekillendir, yönetir, dış politikasını belirler, üye ülkelerin ekonomi politikalarının koordinasyonunu sağlar.

2.3.2 Komisyon

Üye devletlerce 5 yıllığına atanan 25 üyeden (komiser) oluşan yürütme organıdır. Konseyin aldığı kararları uygular. AB içinde karar önerilerini hazırlama yetkisine sahip tek yetkili organdır. Sosyal fon, bölgesel fon gibi yapısal fonların yönetiminden sorumludur.

2.3.3 Avrupa Parlamentosu

Başlangıçta daha ziyade danışma organı niteliği taşıyan parlamento, Avrupa Topluluğu içinde Komisyon ile Konsey arasında paylaşılmış yasama ve yürütme yetkilerinin kullanılmasının denetiminden sorumludur. Yıllık bütçeyi oylar ve

uygulanmasını izler. Yasama organı olmamakla birlikte Konsey karar alırken Parlamento'ya danışır. Bağlı oldukları siyasi gruplara göre ayrılan 732 parlamenterden oluşur. Parlamenterlerin sayısı üye devletlerin nüfusları oranında belirlenir. Parlamento ve Konsey bütçe üzerinde yetkiyi paylaşırlar. Aksine hüküm olmadıkça kullanılan oyların salt çoğunluğu ile karar alınır.

2.3.4 Adalet Divanı

Birliğin en yüksek ve nihai yargı organıdır. Kararlarının temyizi mümkün değildir. Avrupa kurumlarının ve hükümetlerinin tasarruflarının Antlaşmalar ile uyumlu olup olmadıklarını denetler ve bir ulusal mahkemenin talebi üzerine Topluluk hukukunda yer alan hükümlerin yorumlanması veya geçerliliği hakkında karar verir. 25 yargıç ve 8 savcıdan oluşur.

2.3.5 Avrupa Sayıştayı

Topluluk bütçesinin uygulamasında Parlamento ve Konsey'e yardım eder, Topluluğun tüm gelir ve giderlerini inceler. Topluluk organları ile ulusal kuruluşlar Sayıştay'ın talebi üzerine gerekli tüm bilgi ve dokümanları vermek zorundadırlar. 6 yıllıkına seçilen 25 üyeden oluşur.

2.3.6 Ombudsman

Avrupa Parlamentosu'na bağlı olarak kurulan Ombudsman organı, AB vatandaşları nezdinde AB'nin kurum ve organlarının kötü yönetimine ilişkin şikayetleri inceleyen bir arabulucudur. Avrupa Adalet Divanı'nda görevli bir yargıçla aynı haklara sahiptir. Doğrudan kendine veya bir Avrupa Parlamentosu üyesine yapılan şikayetler doğrultusunda inceleme başlatır.

2.3.7 Diğer Organlar

- Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER): Bakanlar Konseyi'nin yardımcı organıdır. Teknik konuların görüşüldüğü ve daimi temsilci yardımcılardan oluşan COREPER I ile siyasi konuların görüşüldüğü ve daimi temsilcilerden (Büyükelçiler) oluşan COREPER II şeklinde iki alt komiteden oluşur. Daimi Temsilciler Komitesi'nde görüşülüp karara bağlanan konular bir daha Bakanlar Konseyi'ne taşınmaz.

- Ekonomik ve Sosyal Komite: Topluluğun danışma organı olup, 3 organa (Konsey, Komisyon ve Parlamento) görüş bildirir.
- Bölgeler Komitesi: Yerel ve bölgesel mercilerin AB'nin karar süreçlerine katılımını sağlar; başvurulması halinde veya kendi inisiyatifi ile görüş bildirir. Eğitim ve kültür, toplum sağlığı, Avrupa çapında ulaştırma ve haberleşme, elektrik şebekeleri ile ekonomik ve toplumsal bütünleşme konularında AB politikalarının oluşturulması esnasında Komite'nin görüşünü almak zorunludur.

3. AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARI

Avrupa Birliği, geçmişten bugüne üye ve üye olmayan ülkelere yönelik mali yardım mekanizmaları sağlamıştır. Bu mali yardımların ana amacı, çalışmanın başında da belirtildiği üzere en genel anlamda üye ülkelerin ekonomik faaliyetlerinin birbirleri ile uyumlu, sürekli ve dengeli bir biçimde gelişmesini sağlamak, üye olmayan ülkelerin ise AB'ye uyumunu arttırmaktır. Mali yardımları en genel anlamda AB genel bütçe harcamaları çerçevesinde sağlanan mali yardımlar (hibe ve özel koşullu kredi imkanları) ve Avrupa Yatırım Bankası'ndan sağlanan mali yardımlar olarak ikiye ayırmak mümkündür.

3.1 AB Genel Bütçesinden Sağlanan Hibeler

Avrupa Birliği'nin harcamaları aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

- a. Tarım harcamaları
- b. Yapısal harcamalar
- c. Dış faaliyetlere yönelik harcamalar
- d. Katılım öncesi yardımlar
- e. İç Politikalar
- f. İdari Harcamalar

Bunlardan tarım harcamaları ve yapısal harcamalar, AB'nin birlik içi ülkelere sunduğu mali yardımlar olup, dış faaliyetlere yönelik harcamalar ve katılım öncesi yardımlar ise AB'nin birlik dışı ülkelere yönelik mali yardımlarıdır. İç politikalar ve idari harcamalar başlıkları ise AB'nin kendisi ile ilgili olup mali yardım konusu ile alakaları yoktur.

Bu noktada AB mali yardımlarını birlik içi ve birlik dışı mali yardımlar olmak üzere iki grupta irdelemek mümkündür.

3.1.1 Birlik İçi Mali Yardımlar

3.1.1.1 Amacı

Gerek Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nda, gerekse Eylül 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastrich Antlaşması'nda Topluluk'un amacı "üye devletler arasında ekonomik ve sosyal bütünlükle dayanışmanın iyileştirilmesi" olarak verilmiştir.

Ancak Topluluk'u (AB) oluşturan ülkeler, birbirlerinden çok farklı ekonomik ve sosyal yapıya sahiptir. Güçlü ve zayıf ekonomilerin bir araya gelmesi sonucu kurulan AB'de dengeli bir gelişmeyi sağlamak, ancak dayanışma ilkesinin hayata geçirilmesi ve mali telafi mekanizmalarının çalıştırılmasıyla sağlanabilir. Farklılıklar, ülkeler arasında olduğu gibi, bölgeler arasında da çok belirgindir. 1990'ların başında, AB'nin en zengin on bölgesindeki kişi başına gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH), en yoksul on bölgesindekinin üç buçuk katı seviyesinde olup işsizlik oranı açısından bakıldığında ise işsizliğin en yoğun olduğu bölgedeki oran, işsizliğin en az olduğu bölgedeki oranın yedi katı daha fazla idi. (**Bölgesel Politika ve Kohezyon, 1996: 2**) Bu durum gerek ülkeler ve gerekse bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal dengesizliklerin giderilmesi için ortak bir eylem ve bir mali mekanizma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Topluluk hem üyeleri arasındaki dengesizliklerin telafisine yönelik mali araçları, hem de potansiyel üyelerin uyumunu sağlamaya yönelik destek mekanizmalarını oluşturmuştur.

Diğer taraftan, Topluluk'un kurulma yılları, II. Dünya Savaşı sonrasında SSCB'nin yayılmacı siyasetini uyguladığı döneme rastlar. Avrupa'nın kendini ve değerlerini bu tehditten koruma isteği, Topluluk ile çevresindeki bölge devletleri arasında mali yardımlar yoluyla bir işbirliği sürecini başlatmıştır.

3.1.1.2 AB Mali Planları

AB bütçesi birden fazla yıla yayılan mali planlar şeklinde hazırlanmaktadır. Tablo 2.1'de sunulmuş olan bu mali planlardan 2000-2006 dönemini kapsayan 3. Mali Plan, 1999 Berlin Zirvesi'nde kabul edilmiştir. Planın müzakereleri yaklaşık 20 ay gibi uzun bir zaman almıştır. Uzun müzakerelerin sebebi, AB içindeki gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasında cereyan eden pastadan pay alma mücadelesidir. Az gelişmiş ülkeler, almakta oldukları mali yardımların artırılması için kıyasıya bir uğraş vermişlerdir. Almanya ve Fransa gibi gelişmiş ülkeler ise aday ülkelere de yeterince

pay ayrılmasını savunmuşlar, ancak Yunanistan, İspanya ve Portekiz'den güçlü bir muhalefetle karşılaşmışlardır. Sonuç, az gelişmiş üye ülkelerin istediği gibi olmuş ve almakta oldukları mali yardımlarda artış gerçekleşmiştir. Örneğin, İspanya 1993-1999 Mali Planı döneminde almış olduğu 43 milyar Euro mali yardıma karşılık, 2000-2006 döneminde 50 milyar Euro'ya çıkmayı başarmıştır. Az gelişmiş üye ülkelerin sıkı pazarlığı aday ülkelerin aleyhine olmaktadır. Görüşmelerde, mali yardımın alınmasının, ilgili ülkenin kamu sektörü bütçe açığının GSYİH'nin yüzde 3'ünü geçmemesi şartıyla mümkün olabileceği kararlaştırılmıştır.

Tablo 3.1: AB Mali Planları (milyar Euro)

Plan	Dönem	Miktar
1. Mali Plan	1988-1992, 5 yıl	264
2. Mali Plan	1993-1999, 7 yıl	505
3. Mali Plan	2000-2006, 7 yıl	640

Kaynak: Bilici, 2002.

Bütçeye en fazla net katkı sağlayan ülkeler sırasıyla Almanya, İngiltere, Fransa, Hollanda, İtalya, Belçika gibi topluluğun gelişmiş ülkeleridir. Bütçeden en fazla net yarar sağlayan ülkeler ise sırasıyla, topluluğun az gelişmiş ülkeleri olan İrlanda, Yunanistan, İspanya ve Portekiz olmuştur. [4]

Bir sonraki mali plan, 2007-2013 dönemini kapsamaktadır. Komisyon'un 10 Şubat 2004 tarihli "Genişleyen Birliğe 2007-2013 Dönemi Mali ve Siyasi Bakış" isimli belgesinde 7 yılı içeren bu dönem için öngörülen toplam bütçe 1.024.035 Euro olarak değerlendirilmiştir.

Komisyon, 2007-2013 dönemi çok yıllık mali planı için öncelikli konuları aşağıdaki şekilde öngörmektedir:

- Yeni üye ülkelerin üyelikle birlikte karşılaşacakları mali sıkıntıların giderilmesi
- Lizbon Süreci kapsamındaki hedeflerin gerçekleştirilmesini sağlayacak gerekli desteğin sağlanması
- Genişlemenin olumlu etkilerinin Birlik'e ivme kazandırması için gerekli desteğin sağlanması
- Adalet ve içişleri alanının güçlendirilmesi

- Bütçeden en büyük payı alan tarım ve kırsal kalkınmanın desteklenmesi için yapılan giderlerin sabit tutulması
- Yapısal fonlara ilişkin tasarruf yapılmaması

3.1.1.3 Katılım Öncesi Yardım Mekanizması

Mali yardımların yapısına ilişkin olarak ise bu yeni dönemde Komisyon tarafından yeni bir mekanizma tasarlanmaktadır.

Katılım Öncesi Yardım Mekanizması (Instrument for Pre-Accession, IPA) olarak adlandırılan bu yaklaşımın ana hatları 29 Eylül 2004 tarihinde Komisyon tarafından Konsey için hazırlanan ve öneri niteliğinde olan bir çalışma ile ortaya çıkmıştır. **(Commission of the European Communities, Proposal for A Council Regulation Establishing an Instrument for Pre-accession Assistance, IPA, 2004)** Ancak, yeni yaklaşımın içeriği kesinlik kazanmamış olup, hazırlık çalışmaları halen Komisyon koordinasyonunda devam etmektedir.

Katılım Öncesi Yardım Mekanizması çerçevesinde yardımlar 5 ana başlık altında kullanılacaktır. İlk ikisi için mevcut “katılım öncesi mali yardım” çerçevesinde destek sağlanmakta olan bu başlıklar aşağıda sıralanmıştır:

1. Kurumsal Kapasite Geliştirme (Institution Building): Yararlanıcı ülkenin (aday ülke olması şart değil) çeşitli müktesabat başlıkları altında müktesabatı uygulamaya yönelik kurumsal kapasitesini geliştirmeyi hedeflemektedir.
2. Bölgesel ve Sınır Ötesi İşbirliği (Regional and Cross Border Cooperation): Yararlanıcı ülkenin (aday ülke olması şart değil) diğer yararlanıcılar ile veya üye devletlerle bölgesel, bölgelerarası ve sınır ötesi işbirliği konularını desteklemeyi hedeflemektedir.
3. Bölgesel Kalkınma (Regional Development): Halihazırda kullanılan anlamından farklı, yeni bir yaklaşım içermektedir. Sadece aday ülkelerin kullanımına açıktır. Bu başlık, aday ülkeyi “yapısal fonların” kullanımına hazırlayıcı yönü açısından önemlidir. Öncelik alanları aşağıda verilmiştir:
 - i. ulaştırma,
 - ii. çevre (su, atık su ve hava kalitesi konuları),
 - iii. enerji (yenilenebilir ve enerji verimliliği konuları),
 - iv. eğitim,

- v. sağlık altyapıları,
- vi. bilişim teknolojileri dahil KOBİ'lere destek

Bu alanlardan enerji, eğitim, sağlık altyapıları ve bilişim teknolojileri konuları mevcut "katılım öncesi mali yardım" çerçevesinde desteklenmeyen ve IPA ile birlikte desteklenmeye başlanacak yeni öncelik alanlarıdır.

4. İnsan Kaynakları (Human Resources): Bu başlık da mekanizma ile getirilen yeni bir yaklaşımdır. Sadece aday ülkelerin kullanımına açık olup, aday ülkeyi Avrupa İstihdam Stratejisi çerçevesinde Avrupa Sosyal Fonu'nun kullanımına hazırlamayı hedeflemektedir. İstihdama erişim, sosyal içirme, insan sermayesine yatırım (eğitim-sağlık) gibi alanlarda faaliyetleri destekleyecektir.
5. Kırsal Kalkınma (Rural Development): Bu başlık da yeni bir yaklaşım olup, sadece aday ülkelerin kullanımına açıktır. Tarım sektörünün ve kırsal alanların sürdürülebilir uyumunu hedefler, ancak bu konuda hangi faaliyetleri destekleyeceğine ilişkin kesin bir yaklaşımı yoktur. SAPARD çerçevesindeki tarım işletmelerine yatırımlar, tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması, kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi gibi tedbirler, desteklenebilir faaliyetler olarak değerlendirilecektir. SAPARD'a benzer bir uygulamayı oluşturmaya çalışmaktadır.

3.1.1.4 Yapısal Fonlar

Bu fonlar AB'nin en önemli dayanışma mekanizmalarıdır. Tek Avrupa Senedi ile 1 Ocak 1989'dan itibaren Yapısal Fonlar başlığı altında toplanmış olan fonların başlıca amaçları kalkınmada yavaş ilerleyen bölgelerin ekonomik yönden uyumlulaştırılmasını sağlamak, gerilemekte olan ekonomik alanları ekonomiye yeniden kazandırmak, gençlerin ve işsizlik tehdidi ile karşı karşıya olan kesimlerin iş yaşamına yeniden entegrasyonunu sağlayarak uzun dönemli işsizlikle savaşmak, sanayinin üretim sistemlerindeki değişimlere işçilerin uyumunu sağlamak, tarım ve balıkçılık sektöründeki yapıları Ortak Tarım Politikası (OTP) reformu doğrultusunda uyumlulaştırmak ve hassas kırsal alanların ekonomiye kazandırılmasını sağlamak amacıyla alternatif faaliyetler geliştirmektir.

AB yıllık bütçesinin yaklaşık 1/3'ü yapısal fonlara ayrılmaktadır. AB bu amaçla, 2000-2006 yılları için, gerek üye devletlerin ve gerekse aday ülkelerin gerçekleştireceği yapısal önlemlerin finansmanı için toplam 213 milyar Euro'luk bir

meblağı harekete geçirmiştir. Özellikle İrlanda, Yunanistan, Portekiz ve İspanya'nın kalkınma çabalarına AB fonlarından çok ciddi kaynakların aktarıldığı görülmektedir. 1994-1999 mali programlama döneminde Yapısal Fonlar'dan üye ülkelere yapılan tahsisler ve ödemeler Tablo 2.2'de görülebilir. Tarım harcamalarına ayrılan payın giderek azalmasıyla Yapısal Fonlar'a giden kaynaklar daha da artacaktır. [4]

Tablo 3.2: Yapısal Fonlar'dan Üye Ükelere Yapılan Tahsisler ve Ödemeler

1994-1999 Dönemi	Tahsisat (milyon Euro)	Taahhüt (milyon Euro)	Ödeme (milyon Euro)
Belçika	1916,2	1891,4	1336,8
Danimarka	797,8	764,9	605,4
Almanya	20484,3	20267,9	15939,7
Yunanistan	14565,5	14380,1	10608,9
İspanya	33112,0	32686,8	26783,5
Fransa	14061,5	13768,9	10114,7
İrlanda	5855,4	5822,8	5070,7
İtalya	20733,7	20677,7	13168,3
Lüksemburg	90,2	85,1	63,4
Hollanda	2287,2	2221,4	1374,6
Avusturya	1537,1	1537,0	1212,0
Portekiz	14585,5	14421,4	12950,4
Finlandiya	1615,3	1615,1	1054,8
İsveç	1341,9	1332,8	937,2
İngiltere	11916,3	11370,6	7846,9
Toplam	144899,9	142843,8	109058,4

Kaynak: Court of Auditors, 2000.

AB, Yapısal Fonlar'ın kullanımında 2000-2006 yılları için ulaşmak istediği üç hedef belirlemiştir. Kaynak tahsisi bu hedefler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Komisyon'un Yapısal Fonlar kapsamında belirlediği üç ana hedef aşağıda yer almaktadır. [17]

Hedef 1: Gelişmişlik düzeyi düşük olan bölgelerin kalkındırılması ve yapısal uyumunun teşvikini amaçlar. Hedef 1 kapsamında yardıma hak kazanan bölgelerin

listesi, Avrupa Komisyonu tarafından, kişi başına GSYİH'si AB ortalamasının %75'inden daha az olan bölgeler ölçütüne göre hazırlanmıştır.

Hedef 2: Yapısal sorunlar yaşayan bölgelerin (sanayi alanları, kırsal alanlar, şehir alanları ve balıkçılık sanayiine bağımlı alanlar) ekonomik ve sosyal dönüşümünü desteklemeyi amaçlar. Hedef 2 bölgelerinin tanımı belirsiz olduğu için, üye ülkelerin bütün nüfuslarını söz konusu hedef çerçevesinde değerlendirmelerini önleyebilecek fren mekanizmalarının oluşturulması gerekmiştir. Bu hedef kapsamına Birlik nüfusunun % 18'ini geçmeyen bölümü dahil olacaktır.

Hedef 3: Eğitim, mesleki eğitim ve istihdam politika ve sistemlerinin modernizasyonu ve adaptasyonunun desteklenmesini amaçlar. Hedef 3 bölgeden ziyade soruna yoğunlaşmakta, bu nedenle de belirli bir alanla sınırlandırılmayarak yatay tedbirler olarak isimlendirilmektedir.

2000-2006 mali perspektifinde, üye ülkelere yapısal fonlar kapsamında yaklaşık toplam 213 milyar Euro'luk bir mali yardım öngörülmektedir. Topluluk bütçesinin yaklaşık üçte birine tekabül eden bu miktarın yaklaşık 18 milyarlık bir kısmı Uyum Fonu altında iken geriye kalan 195 milyar Euro'luk kısım Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Balıkçılık Yönlendirme için Mali Araç ve Avrupa Tarımsal Yönerme ve Garanti Fonu'nun yönerme bölümü için sarf edilecektir. Bu dağılım, Tablo 3.3'te özetlenmiştir.

Tablo 3.3: 2000-2006 mali perspektifinde Yapısal Fonlar (milyar Euro)

Yapısal Fonlar 2000 - 2006	213,00
a. Yapısal Fonlar	195,00
Öncelikli Hedefler	182,45
Hedef 1	135,90
Hedef 2	22,50
Hedef 3	24,05
Topluluk İnsiyatifleri	10,44
Balıkçılık	1,11
Yenilikçi Eylemler	1,00
b. Uyum Fonu	18 milyar

Yapısal Fonlar olarak isimlendirilen dört temel araç aşağıdadır:

1. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF): Topluluğun az gelişmiş bölgelerinin sosyo-ekonomik olarak kalkındırılması suretiyle Topluluk içinde bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasına yardımcı olmak amacıyla 1975 yılında kurulmuştur. Fon, sanayi ve hizmetler sektöründe yeni iş alanları açan veya mevcut iş olanaklarını geliştiren yatırımlara ve sanayi kuruluşları gibi altyapı yatırımlarına, KOBİ gelişimine ve yerel kalkınma projelerine hibe niteliğinde yardımda bulunmaktadır. [15]

Komisyonun yönetiminde olan bu fondan bir üye ülkenin yararlanabilmesi için bu ülkenin kişi başına GSYİH'si Topluluk ortalamasının %75'inden az olmalıdır. Fondan en çok yararlanan ülkeler İspanya, Yunanistan ve Portekiz olmuştur.

2. Avrupa Sosyal Fonu (ASF): AB'de sosyal politikanın temel aracıdır. Hedef 3 kapsamında mali yardım sağlayan ASF, aynı zamanda Yapısal Fonların Hedef 1 ve 2 kapsamındaki projelerine de destek olmaktadır. Fonun amaçları, uzun vadeli işsizlikle mücadele etmek, çalışma koşullarını iyileştirmek, işçilerin mesleki eğitimini sağlamak, eğitim ve öğretim sistemlerini iyileştirmek, yaşam standartlarını yükseltmek ve işsizlere gelir sağlamaktır.

ASF ekonomik ve sosyal birliğin desteklenmesine yardım etmekte ve Birlik dahilinde tutarlı istihdam politikalarının oluşturulmasında oldukça önemli bir araç niteliği taşımaktadır.

Komisyon tarafından yönetilmekte olan Fon'dan en fazla yardım sağlayan ülkeler İngiltere ve İtalya'dır.

3. Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (ATYGF): Ortak Tarım Politikası (OTP) harcamaları için gerekli mali kaynakları sağlamaktadır. OTP, üye ülkeler arasında mali kaynakların yeniden dağıtımının en büyük alanıdır. Açıkça bölgesel etkileri olmakla birlikte kırsal kalkınmayı finanse etmek için oluşturulmuş olup, bölgesel politika aracı olarak düzenlenmemiştir. [15]

ATYGF, yönverme ve garanti bölümleri olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır: Bölgesel politikalar ve özellikle kırsal kalkınma ile ilgili olarak fonun yönverme bölümü kullanılmaktadır. Fonun amacı, tarımsal üretim şeklinin geliştirilmesi ve çiftçilere yeni faaliyet alanlarının geliştirilmesinde yardım sağlanması suretiyle çiftçiler için makul bir yaşam standardının güvence altına alınmasıdır. Fon, tarımsal

Üretim ve dağıtım yapısının modernize edilmesine yönelik hibe Şeklinde yardımda bulunmaktadır. Garanti bölümünden ise dezavantajlı alanlar için telafi edici demeler ve erken emeklilik desteği sistemi desteklenmektedir.

4. Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı (BYMA): AB'nin tüm kıyı bölgelerinde yer alan işletmelerin rekabet edebilirliklerini güçlendirmek, bu sektörde uygun işletmeleri geliştirmek, aynı zamanda balıkçılık kapasitesi ile kullanılabilir kaynaklar arasındaki dengeyi sürdürmek ve pazar arzı ile ürünlerin katma değerini arttırmak yönünde faaliyet göstermektedir. [18]

Komisyon tarafından yönetilmekte olan Fon'dan filo modernizasyonu, çiftlik balıkçılığının geliştirilmesi, deniz alanlarının korunması, balıkçılık limanları altyapısı gibi hususlar desteklenmektedir.

3.1.1.5 Uyum Fonu

Dört Yapısal Fon'un yanı sıra Uyum Fonu, GSYİH'sı AB ortalamasının %90'ının altında kalan Birlik yesi ülkelerin (Yunanistan, Portekiz, İrlanda, İspanya) evresel ve trans-Avrupa ulaşım ağları projelerine finansman sağlamaktadır. Fon, ekonomik ve sosyal dayanıŐmayı güçlendirerek az gelişmiş ülkelerin ekonomik ve parasal birliğe katılmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Komisyon tarafından yönetilen Fon'dan yararlanma Şartı, ülkenin ekonomik dönüŐüm programı izlemesi ve aŐırı kamu açığı vermemesidir. Genellikle evre ve ulaşım altyapı projelerine destek sağlayan Fon, finanse edilen projelerde, toplam kamu harcamalarının %80-85' ine kadar kısmını karşılamaktadır.

2000-2006 mali döneminde söz konusu dört ülkenin fondan sağlayacağı kaynaklar, oransal olarak Tablo 3.4'te grlmektedir.

Tablo 3.4: Uyum Fonu Tahsisleri (2000-2006)

İspanya	% 52- 58'si oranında
Yunanistan	% 16-20'si oranında
Portekiz	% 16-20'si oranında
İrlanda	% 7-10'u oranında

3.1.1.6 Yapısal Fonlar'ın Kullanımı

Yapısal Fonlar, Topluluk Girişimleri (İnsiyatifleri) yoluyla kullanılır. Topluluk Girişimleri'nin amacı, Birlik politikalarının bölgesel düzeyde uygulanmasını kolaylaştırmak ve geri kalmış bölgelerdeki girişimlerin Yapısal Fonlar'ın imkanlarından faydalanabilmesini sağlamaktır. Bu kapsamda, 2000-2006 döneminde AB insiyatifiyle hazırlanan ve bölgelere önerilen dört yatay program vardır. INTERREG III, LEADER +, EQUAL ve URBAN programları bölgesel etki yaratıcı özelliklere sahiptirler. Öte yandan, bu faaliyetlere ayrılan mali kaynak çok düşüktür.

1. Interreg III : Birlik alanının tümünde uyumlu, dengeli ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek amacıyla, Birlik içindeki ortak sınır bölgelerinde, Birlik üyesi ülkelerle sınırları bulunan ülkelerin sınır bölgeleri arasında ve Birliğin kendi içindeki bölgeler arasında işbirliklerini kapsar. Bu kapsamdaki girişimlere ABKF'den destek sağlanmaktadır.

2. Leader + : Yerel gruplar arasında işbirliği ve birleştirilmiş programlar aracılığıyla kırsal kalkınmayı öngören projelere finansman sağlar. Finansman kaynağı, ATYF Yönlendirme Bölümü olarak belirlenmiştir.

3. Equal : İstihdam pazarına girişle ilgili olarak, her türlü eşitsizlik ve ayrımcılıkla mücadelede yeni yaklaşımların geliştirilmesinde uluslar ötesi işbirliğini öngören projelere finansman sağlanır. Finansman kaynağı ASF olarak belirlenmiştir.

4. Urban: Sürdürülebilir kentsel kalkınma perspektifiyle, AB üyesi ülke şehirlerinin ve komşu şehirlerin ıslahı amacına yönelik girişimlere bu çerçevede finansman sağlanır. Finansman kaynağı, ABKF olarak belirlenmiştir.

3.1.2 Birlik Dışı Mali Yardımlar

AB, kuruluşundan itibaren siyasi, ticari ve barış ve istikrarı sağlama amaçlı nedenlerle Birlik dışındaki ülkelere mali yardımlarda bulunmaya başlamıştır.

Siyasi ve ticari nedenler, Birlik'i oluşturan devletlerin kuruluş döneminde halen sömürgeci devletler olmasıdır. Ayrıca AB komşu bölge ülkelerini ve global çapta dünya ülkelerini de içine alan bir barış ve istikrar ortamı oluşturarak kendi içindeki barış, istikrar ve bütünleşmeyi sağlamlaştırmak istemektedir. AB'nin Birlik içi mali

yardımları bütçesinin %95 seviyesinde iken Birlik dışına yapılan yardımlar bütçesinin sadece %5'i civarındadır. [5]

AB'nin Birlik dışı mali yardım süreçleri çok genel hatlarıyla beş ayrı grupta incelenebilir. Bunlar AKP Ülkeleri, Akdeniz Ülkeleri, BDT Ülkeleri, Asya ve Latin Amerika (ALA) ile MDAÜ'dir. MDAÜ'ne yönelik mali yardım süreci ülkemize de model olması bakımından önem arz etmektedir.

Topluluğun ilk dış yardım süreci AKP ülkeleri ile başlar. 1990'lı yılların başında doğu blokunun dağılması ile dış yardımlarda MDAÜ'ne doğru bir artış görülmekle birlikte bu beş grupta en büyük desteği AKP Ülkeleri almaktadır.

1991 Maastricht ve 1997 Amsterdam Antlaşmaları ile dış yardımın hedef ve prensipleri de geliştirilmiştir. Buna göre amaç, gelişmekte olan ülkelerde fakirlikle mücadele, söz konusu ülkelerin sürdürülebilir bir ekonomik ve sosyal gelişmeye kavuşturulmaları ile dünya ekonomisine sorunsuz ve tedrici bir şekilde entegre edilmeleridir.

Bu çerçevede Birlik, dış yardıma ilişkin prensiplerini ve uygulama mekanizmalarını da gözden geçirmiştir. Birliğin belli bir bölge ya da ülkeye yönelik yardım politikalarını ve önceliklerini belirttiği "stratejik çerçeve" prensibi doğrultusunda AB dış mali yardımlarının yürütülmesinden sorumlu Avrupa Yardım Ofisi (EUROPAID) oluşturulmuştur. Ayrıca merkezi bir yapıya sahip olan AB dış yardım faaliyetleri, bu merkezi yapıdan kurtarılarak yardımların uygulandıkları coğrafi bölgelerde bulunan Komisyon Delegasyonları'na yetki ve sorumluk devrine gidilmesi benimsenmiştir. Bu suretle yardımların yerinden yönetim ilkesine göre yürütülmesi amaçlanmaktadır.

3.1.2.1 Afrika, Karayip ve Pasifik (AKP) Ülkeleri'ne Yönelik Mali Yardımlar

Birlik üyesi ülkelerin eski sömürgeleri olup, Roma Antlaşmasında üyeler ile bu ülkeler arası ilişkiler "ortak üye" statüsü altında düzenlenmiştir. Söz konusu ülkelere mali yardımlar yapılması için Avrupa Kalkınma Fonu kurulmuştur.

AKP ülkeleriyle imzalanan çeşitli antlaşmalar vasıtasıyla Fon'un hibe veya kredi kısmından AKP ülkelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmalarının hızlı bir şekilde gerçekleşmesini teşvik etmek üzere mali destek sağlanmıştır.

Birinci Younde Antlaşması: AET ile 23 eski sömürge arasında, 1963 yılında, imzalanmıştır. 1 Haziran 1964'de, yürürlüğe girmiştir.

İkinci Younde Antlaşması: 1969 yılında imzalanmış ve 1 Ocak 1971 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Arusha Sözleşmesi: 1968 yılında imzalanan bu antlaşmaya göre, üç İngiliz sömürgesiyle AT arasında bir ortaklık kurulmuş ve Younde Antlaşması ile getirilen ayrıcalıklardan bu ülkeler de yararlanmaya başlamıştır. Antlaşma, 1971 yılında yürürlüğe girmiştir.

Birinci Lome Antlaşması: İngiltere'nin 1973'te AET'ye katılması sonucu eski İngiliz sömürgelerinin de katılımıyla, 1975 yılında 46 AKP ülkesi ile AET arasında imzalanmıştır.

İkinci Lome Antlaşması: 1980-1985 dönemini kapsayan ikinci antlaşma 1979 yılında 63 AKP ülkesiyle imzalanmıştır.

Üçüncü Lome Antlaşması: 1984 yılında imzalanan antlaşmaya 66 AKP ülkesi katılmış ve antlaşma 1986 yılında yürürlüğe girmiştir.

Dördüncü Lome Antlaşması: Üçüncü antlaşmayı imzalayan 66 ülkeye ek olarak, Haiti ve Dominik Cumhuriyeti'nin de katılımıyla 68 AKP ülkesiyle Dördüncü Lome Antlaşması imzalanmıştır. 1 Ekim 1991 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Cotonou Antlaşması: Dördüncü Lome'nin Şubat 2000'nde sona ermesiyle 23 Haziran 2000 tarihinde Cotonou AKP-AB Ortaklık Antlaşması imzalanmıştır. 5 yılda bir gözden geçirilecek Antlaşma'nın süresi 20 yıldır.

3.1.2.2 Akdeniz Ülkeleri'ne Yönelik Mali Yardımlar

AB ile Akdeniz ülkeleri arasında mali işbirliği dönemler halinde irdelenebilir:

Ortaklık Antlaşmaları Dönemi: AB, 1962 yılında Yunanistan, 1963 yılında Türkiye, 1971 yılında Malta ve 1972 yılında GKRY ile ortaklık antlaşmaları imzalamıştır. Amaç gümrük birliği ve neticesinde tam üyeliktir. Ortaklık antlaşmaları yanında, söz konusu ülkelerle mali ve teknik işbirliği öngören protokoller imzalanmıştır.

Global Akdeniz Politikası (GAP) Dönemi: AB'nin 1972 Paris Zirvesi sonuç bildirgesi ile Akdeniz politikasını çok daha geniş bir coğrafyayı kapsayacak şekilde yeniden belirlemek istediği bir dönemdir. Bu dönemde Avrupa kıtasında yer almayan Akdeniz ülkeleri olan Cezayir, Mısır, Ürdün, Lübnan, Fas, Suriye, İsrail ve

Tunus ile ikili antlaşmalar imzalanmıştır. Yugoslavya, Malta, Türkiye, İspanya, Portekiz ve Yunanistan da GAP dahilindeki ülkelerdir. Amaç ticari işbirliğinin geliştirilmesidir, ayrıca AB, tek taraflı olarak, bu ülkelere tercihler sunmaktadır.

Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası (YAP) Dönemi: Genel olarak, bölgenin bir bütün olarak ekonomik ve sosyal istikrarını sağlamaya yönelik amaçların 1989 yılında YAP yaklaşımı şeklinde kabul edilmesidir. Buna göre yaklaşım, özel sektör yatırımları ve ekonomik reform sürecinin desteklenmesi, AB'nin ve üye ülkelerin ikili yardımlarını arttırmak, AB pazarına girişin arttırılması, Akdeniz ülkelerini, AB'nin Tek Pazar hareketine entegre etmek ve ekonomik ve siyasi diyalogu, Akdeniz Bölgesi düzeyinde güçlendirmeyi hedeflemektedir.

MEDA Programı Dönemi: 1995 Barselona Bildirgesi ile başlayan süreçtir. Bildirge, büyük bir coğrafi alanı içine alan Avrupa-Akdeniz bölgesinde, ekonomik, ticari, sosyal ve kültürel bir entegrasyon kurmayı amaçlamaktadır. Söz konusu dönem AB mali yardımlarının kapsamlı şekilde arttığı bir dönem olmuştur.

AB'nin doğu ve güney Akdeniz ülkeleriyle yürüttüğü mali işbirliğinde, önceden beri kullanılmakta olan mali araçların yerini alan bir mali işbirliği aracı olan MEDA Programı ile birlikte yardımın kullanım prensipleri de değişmiştir. Bu kapsamda desteklenecek projeler yapısal uyum, ekonomik ve mali reform ve sosyo-ekonomik dengelerin güçlendirilmesi alanlarında olmalıdır.

MEDA programının uygulama prensipleri, ülkelerin ortaklık antlaşmalarında değinilen öncelikler kapsamında Ulusal Endikatif Programları'nı hazırlamaları ve performansa dayalı finansman kriterlerini getirmiştir. Proje finansman teklifleri Komisyon tarafından Ulusal Endikatif Programlar çerçevesinde değerlendirilecek ve ülkenin AB mali yardımlarını kullanma kapasitesi (absorbtion) ölçüsünde devam ettirilecektir. [3]

MEDA II Programı Dönemi: 15 Kasım 2000 tarihinde Marsilya'da yapılan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Dışişleri Bakanları toplantısında kabul edilmiştir. MEDA I'deki hantal ve karmaşık işleyişi hızlandırmak ve basitleştirmek amacıyla hazırlanan yeni program 7 yıllık olup 2000-2006 dönemini kapsamaktadır.

İlk olarak ulusal ve bölgesel stratejiler geliştirilmesi ve bu strateji dökümanlarına istinaden hazırlanan Ulusal Endikatif Programlar ve Bölgesel Endikatif Programlar ile ulusal ve bölgesel bazda Yıllık Finansman Planları'nın uygulamasına geçilmesi

öngörülmüştür. Her bir ülke için 2000-2006 dönemi kapsayan çok yıllık strateji dokümanları hazırlanmıştır. Yıllık finansman planları, bu doğrultuda hazırlanmış projelerin yıllık bazda finansman sağlanacak olanlarını gösteren belgelerdir.

İkinci olarak, söz konusu ulusal ve bölgesel programların ortaya çıkan gelişmeler dikkate alınarak gerekirse yıllık olarak revize edilmesi düşünülmüştür.

Ve üçüncü bir yaklaşım olarak, yardımların yönetimini hızlandırmak ve etkinleştirmek için yönetim mekanizması tek bir merkezi ofis (EUROPAID) altında toplanmıştır. Ayrıca, yardımlarda merkezi olmayan bir yapılanmaya yani delegasyonlara yetki devrine gidilmiştir.

3.1.2.3 Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) Yönelik Mali Yardımlar

SSCB'nin dağılması sonrasında eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetleri ile yapılan "ortaklık ve işbirliği antlaşmaları" kapsamında yapılan yardımlardır. Söz konusu antlaşmalar genel olarak mal ticareti, siyasal işbirliği ile "en fazla gözetilen ülke" ve serbest ticaret alanları oluşturulması gibi çeşitli ticari hükümleri içermektedirler.

AB, 1990 yılında BDT üyesi 11 ülke ile Gürcistan'da sürdürülen ekonomik reform ve kalkınma sürecine destek olmak üzere TACIS programını oluşturmuştur. Program, piyasa ekonomisine ve demokrasiye geçiş, her düzeyde ortaklığın ve ikili ilişkilerin geliştirilmesi ve program kapsamındaki ülkelerin dünya ekonomisine entegrasyonunu hedeflemektedir.

1991-1993 döneminde Program'dan en çok yardımı Rusya, Ukrayna ve Kazakistan almıştır. Bu dönemde BDT ülkelerinin TACIS programı bünyesinde kullandıkları yardım Tablo 3.5'te görülmektedir.

Tablo 3.5: 1991-1993 Yılları Arasında Ülkelerin TACIS Programı Kullanımları

Ülkeler	Miktar (milyon Euro)
Rusya	496,5
Ukrayna	119,2
Kazakistan	40,1
Beyza Rusya	31,8
Ermenistan	20,8
Özbekistan	20,2
Kırgızistan	19,6

Tablo 3.5 devamı: 1991-1993 Yılları Arasında Ülkelerin TACIS Programı Kullanımları

Ülkeler	Miktar (milyon Euro)
Gürcistan	12,7
Azerbaycan	12,5
Moldova	10,0
Türkmenistan	9,8
Tacikistan	0,5
Çok ülkeli programlar	395,0
Diğerleri	156,0
Baltık ülkeleri	15,0
TOPLAM	1.360

1999 yılında sona eren program, 99/2000 sayılı Yönetmelik ile yeniden düzenlenmiş ve AB ile 13 ülke arasında kurumsal, yasal ve idari reform, ekonomik kalkınma, altyapı yatırımları, toplumsal değişimin sonuçları, çevre, kırsal kalkınma ve nükleer emniyet konuları çerçevesinde işbirliğinin sürdürülmesi karara bağlanmıştır.

3.1.2.4 Asya ve Latin Amerika Ülkeleri'ne Yönelik Mali Yardımlar

AB, 1972 yılından bu yana Asya'da gelişmekte olan ülkeler ile imzaladığı çeşitli anlaşmalar (tercihsiz ticaret işbirliği anlaşmaları, çok elyaflılar anlaşması) Latin Amerika'da ise bölgesel ekonomik gruplar (CECLA, CACM, LAIA, SELA) ile imzaladığı işbirliği anlaşmaları ile mali işbirliğini yürütmektedir.

3.1.2.5 Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ)'ne Yönelik Mali Yardımlar

MDAÜ ile AB arasında, söz konusu ülkelerin çok kısa sürede Birlik'e entegrasyonu ile sonuçlanan ilişki, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde söz konusu ülkelerin Doğu Bloku'na "terk edilişleri" altında yatan psikolojik hassasiyet, coğrafi-kültürel yakınlık ile jeopolitik konum olgusundan geçer.

Doğu Bloku'nun çöküşüne müteakip bu ülkeler ile imzalanan ortaklık anlaşmaları çerçevesinde başlatılan mali işbirliği sürecinin amacı da 10 MDAÜ'ni kısa sürede tam üyeliğe hazırlamak olmuştur. Yardımlardan yararlanan 10 MDAÜ şunlardır: Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Polonya, Slovenya, Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Romanya ve Slovakya.

AB, 2000-2006 yılları arasında MDAÜ'ne üç ayrı kaynaktan katılım öncesi yardımda bulunacaktır. Bu kaynaklardan birincisi 1990 yılından beri uygulanmakta olan PHARE programıdır. Diğer iki kaynak ise Gündem 2000 çerçevesinde oluşturulan ve 2000 yılından itibaren işlerlik kazanmış olan ISPA ve SAPARD programlarıdır.

Katılım sonrası, PHARE programının yerini Yapısal Fonlar, SAPARD programının yerini ise ATGYF alacaktır. ISPA ise aday ülkeleri Uyum Fonu'na hazırlamaktadır.

1990 yılında yürürlüğe giren PHARE programı bu tarihte sadece Polonya ve Macaristan ülkelerine yardım sağlamaktadır. Aynı yıl Bulgaristan, Çekoslovakya, Yugoslavya ve Romanya PHARE kapsamına dahil olmuşlardır. 1992 yılının başında PHARE, kapsamını biraz daha genişleterek Arnavutluk, Estonya, Letonya ve Litvanya ülkelerini içine almıştır. PHARE programına katılan son MDA ülkesi ise, 1992 yılının ortalarında Slovenya olmuştur.

1993 yılında düzenlenen Kopenhag zirvesinde, MDA ülkelerinin, gerekli hazırlıkları tamamlamak kaydıyla, AB'ye üye olabilecekleri yönünde bir karar çıkmıştır. Aralık 1994 tarihinde toplanan Essen Zirvesi'nde aday ülkeler için "Katılım Öncesi Strateji"leri belirlenmiştir. Bundan sonra 1999 yılında MDA ülkeleri için "Katılım Ortaklığı" kabul edilmiştir.

Bu noktadan sonra AB-MDAÜ mali işbirliği süreci katılım odaklı bir yaklaşım çerçevesinde devam edecektir. Buna göre, aday ülkelere Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan öncelikler çerçevesinde bir Ulusal Program hazırlamaları istenilmiştir. Ulusal Program, AB müktesebatının ulusal mevzuata uyumuna ilişkin hususları içeren bir plandır. AB, KOB ve Ulusal Program kapsamında sunulan projeleri, aşağıda bahsi geçen üç mekanizmayı (PHARE, ISPA ve SAPARD) kullanarak finanse edecektir.

3.1.2.6 PHARE Programı

Temmuz 1989 tarihinde Polonya ve Macaristan'a yönelik olarak başlatılan PHARE programı, 1990 yılında Bulgaristan, Çekoslovakya, Yugoslavya ve Romanya, 1991 yılında Arnavutluk, 1992 yılında Estonya, Letonya, Litvanya ve Slovenya'nın da dahil olduğu bir mali ve teknik yardım programıdır. Yardımların temel amacı MDAÜ'nin pazar ekonomisine geçiş sürecine yardımcı olmak şeklinde başlamış, programda 1997 yılında yapılan değişiklikler sonrasında, 1994-1996 yılları arasında

katılım başvurusunda bulunan MDA ülkelerini adaylığa hazırlama aracı haline gelmiştir.

a. Prensipleri

Mali yardımın kullanımı, tüm aday ülkelerde PHARE kuralları (PHARE Guidelines) çerçevesinde düzenlenmektedir. AB mali yardımının 2000-2006 dönemini düzenlemek üzere 13 Ekim 1999 tarihinde Komisyon'ca onaylanan PHARE Rehberi (SEC (1999) 1596), 6 Eylül 2002 tarihinde (C (2002) 3303-2) ilk kez ve 22 Aralık 2003 tarihinde de (C (2003) 4906) ikinci kez revize edilmiştir.

Program iki temel unsur altında destek sağlamaktadır:

- Kurumsal Yapılanma ve ilgili yatırım desteği %65
- Ekonomik ve Sosyal Uyum'a yönelik yatırım desteği % 35

2000-2003 döneminde uygulanan Rehber'e göre yıllık ulusal programlarda iki başlık arasındaki oransal denge %30 kurumsal yapılanma ve %70 yatırım şeklindeyken, yapılan son değişiklik (C (2003) 4906, 22.12.2003) ile 2004-2006 arası için genel prensip, yıllık ulusal programın % 65'inin kurumsal yapılanma ve bununla bağlantılı yatırım projelerine (ki bunun minimum %30'luk kısmı yumuşak tedbirler denilen direkt kurumsal yapılanmayı destekleyici faaliyetleri, geriye kalan % 35'lik kısmı ise ekipman yatırımı gibi bununla bağlantılı yatırımları içermelidir), maksimum %35'lik kısmının ise ekonomik ve sosyal uyumu destekleyici yatırım projelerine ayrılması şeklindedir. [14]

b. Kurumsal Yapılanma:

Yardımanın %65'lik kısmını oluşturan kurumsal yapılanma, aday ülkelerin ekonomik, sosyal ve idari kapasitelerini AB standartlarına yükseltmek üzere gerekli olan insani ve yapısal kaynakları geliştirmeyi ve bunları uygulamaya sokmayı amaçlar.

Sektör stratejisinde açıkça belirtilmesi halinde kurumsal yapılanmayı destekleyici faaliyetler ile bu yardımın azami %35'lik kısmına kadar ekipman desteği sağlanması gibi bağlantılı yatırımlar da bu başlık altında desteklenebilmektedir.

Bahsedildiği gibi kaynağın %65'i, AB müktesebatını benimseyecek ve uygulayacak bir yapılanmanın oluşturulması için idari kapasitenin güçlendirilmesine ayrılmaktadır. Kurumsal yapının güçlendirilmesine desteğin temel araçları teknik

yardım (technical assistance), eşleştirme (twinning) ve kısa süreli eşleştirme (twinning light) eğitim mekanizmalarıdır.

Eşleştirme, aday ülkelerin uyum sağladıkları AB mevzuatının hayata geçirilmesi sürecinde gerekli kurumsal yapıların oluşturulabilmesi için, üye ülkelerin kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan uzmanların, aday ülkelerdeki benzer kurumlarda danışman olarak görevlendirilerek belli bir AB müktesebatına uyum amacıyla bilgi ve deneyimlerini aktardıkları mekanizmadır. [10] Uzmanların aday ülkedeki ilgili kurumda, müktesebatın uygulanmasına yönelik kurumsal yapılanmaya ilişkin bir proje üzerinde çalışması yöntemine dayanmaktadır. Standart eşleştirme mekanizması minimum 12 aylık, kısa süreli eşleştirme mekanizması ise maksimum 8 aylık projeler için uygulanabilmektedir. [1]

Asgari bir sene ve üzerinde süreleri kapsayan standart eşleştirme mekanizmasının yanı sıra, müktesebat uyumu ile ilgili çalışmaların ileri aşamalarında kullanılabileceği düşünülen ve idarenin geliştirilmesi için gerekli olan detaylarda çalışmayı hedefleyen ve bu nedenle daraltılmış konuları kapsayan, azami sekiz aya kadar kısa süreli eşleştirme mekanizması da mevcuttur.

Kurumsal destek kapsamında eşleştirmenin uygun olmadığı durumlarda AB müktesebatı ve uygulamalarına haiz teknik uzmanlar vasıtasıyla sunulan “Teknik Yardım” mekanizması kullanılmaktadır.

c. Yatırım Desteği:

Katılım öncesi mali yardımın %35 oranında finanse ettiği yatırım desteği;

1. müktesebatın uygulanmasına olanak sağlamak üzere kurumsal kapasitenin oluşturulması için gerekli bağlantılı yatırım
 2. ekonomik ve sosyal uyumu desteklemek için yatırım
- olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir.

Kurumsal kapasite geliştirme bağlantılı ekipman yatırım faaliyetlerinin hibeden desteklenebilmesi, bu faaliyete belli bir AB müktesebatının uygulanabilmesine yönelik olarak gerek duyulduğunun iyi gerekçelendirilmesine bağlıdır. Bu gerekçelendirmenin genel olarak sektöre ilişkin bir reform stratejisine dayandırılması beklenmektedir.

Ekonomik ve sosyal uyumu destekleyici faaliyetler olarak ise, özel sektörü mesela KOBİ'lerin desteklenmesi yoluyla üretim sektörünün faaliyetlerini artıracak, istihdamın desteklenmesi gibi insan kaynaklarını güçlendirecek veya bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacak altyapıları iyileştirmeleri gibi faaliyetler sayılabilir. Bu kapsamda ISPA ve SAPARD başlığı altına girebilecek ulaştırma, çevre, tarım, vb. altyapı yatırımları, ekonomik ve sosyal uyum ile ilgili projelerin ayrılmaz parçaları olduklarına ilişkin istisnai bir durum olmadığı sürece desteklenmezler.

Yatırım yardımı çerçevesinde ayrıca AB'nin aday ülkelerin sınır bölgelerinin ekonomik bakımdan kalkınmasını hedefleyen “Sınır Ötesi İşbirliği” programları da uygulanmaktadır. Finansman sağlanacak faaliyetler küçük ölçekte altyapı yenileme, enerji ve ulaşım ağlarında iyileştirme, küçük işletmelere destek gibi alanları kapsamaktadır.

Yatırım projelerinin hibeden desteklenmesi ile ilgili bir diğer temel prensip, bu projelerin Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda yer alan öncelikler çerçevesinde olması gereğidir.

Ayrıca, ekonomik ve sosyal uyumu destekleyici projelerin altında genel olarak bir hibe programı (grant scheme) olması teşvik edilmekte, ancak Komisyon tarafından yürütülmesi ile ilgili kurumsal kapasitenin mevcudiyetine ilişkin olarak temkinli bir yaklaşım izlenmektedir.

PHARE programından finanse edilen tüm yatırım projelerinde ulusal katkı zorunludur. Ulusal katkı oranı toplam proje tutarının en az %25'i olmalıdır. Diğer bir ifadeyle, belli bir projede Topluluk katkısı en fazla %75 olabilmektedir.

d. Programdan Yararlanmaya Dair Çerçeve ve Kriterler

PHARE tahsisleri, aday ülkelerin “nüfus” ve “kişi başına düşen GSYİH” değerleri dikkate alınarak aşağıdaki kriterler bağlamında yapılır: [11]

- Katılım ortaklığını uygulamada gösterilen performans
- Katılım ortaklığı bağlamında duyulan ihtiyaçlar
- Yardımları kullanabilme kapasitesi: Aday ülkelerin, AB'ye katılım yolunda gereken projeleri hızlı ve iyi bir şekilde hazırlayabilme ve bu projeleri uygulayabilme kapasiteleri ile, tahsis edilen AB yardımlarından seri bir şekilde istifade edebilmeleridir.

- Katılım ortaklığı yolunda sağlanan ilerleme

Bu kapsamda programa sunulabilecek projeler için çerçeveyi aşağıdaki araçlar belirlemektedir.

- Katılım Ortaklığı
- Müktesebatın Kabulü İçin Ulusal Program
- Ulusal Kalkınma Planı (UKP)
- Düzenli (İlerleme) Rapor
- Müzakere Süreci

Bu bağlamda 2001 yılında en çok yardımı 467 milyon Euro ile Polonya, en az yardımı ise 28 milyon Euro ile Slovenya almıştır. Ülkelere göre yıllık PHARE yardımı miktarları, Tablo 3.6'da sunulmuştur.

Tablo 3.6: PHARE Kapsamında Ülkelere Göre Yardım Tahsisleri (milyon Euro)

Ülke	2001	2002
Bulgaristan	180,8	162,9
Çek Cum.	84,4	103,8
Estonya	29,3	40,4
Macaristan	108,8	120,7
Letonya	34,4	47,3
Litvanya	103,5	80,5
Polonya	467,0	449,8
Romanya	286,7	278,5
Slovakya	80,5	89,1
Slovenya	28,3	41,9
Toplam	1403,8	1415,0

Kaynak: 2001 Annual Report for PHARE

e. Programın Yürütülmesine Dair Reform Çalışmaları ve Getirilen Yenilikler

Programın daha etkin ve derli toplu bir şekilde çalışmasını teminen getirilen en önemli iki yenilik aşağıda verilmektedir: [12]

- Delegasyonlara yetki devri (Deconcentration)

Komisyon, yardımların gittiği ülkelerde bulunan delegasyonlarına yetki ve sorumluluk devrinde bulunmuştur. Buna göre, Komisyon'un yetki alanında bulunan faaliyetler artık aday ülkedeki delegasyon tarafından yerinde yürütülecektir.

- Sözleşme yetkisinin devri (Decentralisation)

Projelerle ilgili sözleşme yapma yetkisi, aday ülkelere devredilmiş bulunmaktadır. Buna göre, ilgili aday ülke gerekli ihale ve sözleşme işlerini yürütecektir. Fakat, projenin AB yardımından faydalanabilmesi için Komisyon Delegasyonu'nun onayını alması gerekmektedir. Bu onay aday ülkede oluşturulan sistem bağlamında “önceden” veya “sonradan” verilebilmektedir.

- Merkezi Olmayan Yapılanma'nın (Ulusal Fon ve Uygulama Birimleri) oluşturulması

Yardımların ödenmesinde ve yürütülmesinde dağınıklığı ve çok başlılığı önlemek üzere, ödeme konusunda sadece “Ulusal Fon” ve başkanı, yürütme alanında da belirli uygulama birimleri tek yetkili ve sorumlu hale getirilmiştir.

“Ulusal Fon” ve başkanı “Ulusal Yetkilendirme Görevlisi”, Komisyon ile aday ülke arasında mali yardımın akışını yönetir.

Ulusal Yetkilendirme Görevlisi tarafından atanan bir “Program Yetkilendirme Görevlisi” ve başında bulunduğu “Uygulama Birimleri” ise programın mali yönetiminden sorumlu oldukları gibi, ihale ve sözleşmeyi izlemek ve uygulamayı denetlemekle de sorumludurlar.

PHARE kapsamında 1999-2002 yılları arasında tahsis edilen toplam yardım miktarları Tablo 3.7’de sunulmuştur.

Tablo 3.7: 1999-2002 Arası PHARE Kapsamında Yapılan Toplam Tahsis

	1999	2000	2001	2002
PHARE (milyon Euro)	1527	1569	1620	1664

3.1.2.7 ISPA Programı

MDAÜ'nin, “çevre” ve “ulaşım” altyapılarını geliştirmek ve bu alanlardaki AB müktesabatına uyumun sağlanması amacıyla oluşturulmuş bir katılım öncesi yardım aracıdır. [11]

a. Prensipleri

ISPA, proje maliyetinin en fazla %75'ini karşılamaktadır. Bazı istisnai durumlarda bu oran %85'e kadar çıkabilmektedir. Geriye kalan miktar ulusal kaynaklardan veya uluslararası finans kuruluşlarının ortak finansmanı ile karşılanabilir.

Program kapsamında projelerde üç tür işin desteklenmesi mümkündür:

- Projenin gerçekleştirilmesi kapsamındaki işlerin maliyetinin karşılanması
- Proje kapsamında gerekli olan hizmet maliyetinin karşılanması (Hizmetlerin önemli bir kısmını projenin yönetim ve denetimi oluşturmaktadır)
- Proje için gerekli olan malzeme ve ekipman maliyetinin karşılanması

b. Programdan Yararlanmaya İlişkin Çerçeve ve Kriterler

Program,

- Katılım Ortaklığı,
 - Ulusal Program,
 - Ulusal Kalkınma Planı,
 - Düzenli Raporlar ve
 - Çevre ve ulaşım sektörleri için hazırlanan Ulusal Planlar
- dikkate alınarak şekillendirilmektedir.

Program kapsamında yapılan yardımlar ise aşağıdaki kriterler esas alınarak belirlenmektedir :

- Nüfus
- Kişi başına GSYİH (satın alma gücü paritesine göre)
- Ülke yüzölçümü

Bu kriterlere göre, 2000 yılında en fazla yardım 406 milyon Euro ile Polonya'ya, en az yardım ise 16 milyon Euro ile Slovenya'ya verilmiştir. Ükelere göre yıllık ISPA yardımı miktarları, Tablo 3.8'de sunulmuştur.

Tablo 3.8: ISPA Yardımları (2000 yılı bütçe tahmini, milyon Euro)

Ülke	Bütçe Tahmini
Bulgaristan	106,8
Çek Cumhuriyeti	66,9
Estonya	29,9

Tablo 3.8 devamı: ISPA Yardımları (2000 yılı bütçe tahmini, milyon Euro)

Ülke	Bütçe Tahmini
Macaristan	90,8
Letonya	48,1
Litvanya	50,5
Polonya	406,6
Romanya	245,6
Slovakya	48,1
Slovenya	16,0
Toplam	1109,3

Kaynak: 2001 Annual Report for ISPA

c. Program Kapsamındaki Yatırım Alanları

Ulaştırma alanında yapılması öngörülen yatırım alanları:

- Demiryolları
- Karayolları
- Suyolları ve limanlar
- Havaalanları
- Ulaştırma alanındaki AB müktesabatına uyum

Ulaştırma alanında yapılacak yatırımlarla, aday ülkelerin AB ile olan fiziki ulaşım imkanlarının iyi bir düzeye getirilmesi düşünülmektedir. Yukarıda sayılan ulaşım alanları içinde demiryolları ve karayolları, ISPA yardımlarının %90'ını oluşturmaktadır.

Çevre alanında yapılması öngörülen yatırım alanları:

- İçme suyu
- Atık su ıslahı
- Katı atık ıslahı
- Hava kirliliği

Bunlardan başka, proje üretme ve proje yönetimi için hazırlık amaçlı çalışmalar ve teknik yardım sağlanması da ISPA programı kapsamına alınmıştır.

3.1.2.8 SAPARD Programı

Program, aşağıdaki iki amaçla oluşturulmuştur:

- MDAÜ`ne tarım ve kırsal kalkınma alanında belirli ve acil sorunların giderilmesine katkıda bulunmak,
- MDAÜ`nde ortak tarım politikası ve tarım alanındaki diğer önceliklerle ilgili Topluluk müktesebatının uygulanmasında katkıda bulunmak.

a. Prensipleri

SAPARD programında da merkezi olmayan bir yapılanmaya gidilerek, projelerin yönetimi aday ülkelerin sorumlu olduğu uygulama birimlerine devredilmiştir. Komisyon`un doğrudan kullandığı yönetim görevleri de bulunmaktadır.

Programın toplam geçerli kamu harcamalarına katkısı azami %75 düzeyine kadardır. Fakat, toplam harcamalar içindeki bazı belli başlıklarda istisnai olarak Topluluk katkısı %100'e kadar çıkabilmektedir. Bununla birlikte bu başlıkların toplam harcama içindeki payı en fazla % 2 olabilir.

b. Programdan Yararlanmaya Dair Çerçeve ve Kriterler

Avrupa Konseyi, tarım alanında 15 adet öncelik belirlemiştir:

- Tarım arazilerine yapılan yatırımlar
- Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesini ve pazarlanmasını iyileştirmek
- Hayvan ve bitki sağlığı kontrol kalitesini ve gıda maddeleri ile tüketicinin korunması kalitesini iyileştirmek
- Çevreyi ve kırsal alanı korumak için tarımsal üretim metotları geliştirmek
- Ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi, birden çok faaliyet ve alternatif gelir sağlanması
- Çiftlik kurtarma ve yönetim servisi kurulması
- Üretici grupları oluşturmak
- Köylerin yenilenmesi ve geliştirilmesi ile kırsal mirasın korunması
- Arazi iyileştirmesi ve yeniden parselleme
- Arazi kayıtlarının kurulması ve güncellenmesi
- Mesleki eğitimin iyileştirilmesi
- Kırsal altyapının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi
- Tarımsal su kaynaklarının yönetimi

- Ormancılık, tarımsal alanların ormanlaştırılması, özel sektörün elinde bulunan ormanlık alanlara yatırım ile orman ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması
- 1268/1999 no'lu tüzük ile getirilen önlemler için teknik yardım

Bu 15 adet öncelik içinden her ülke için ayrı ayrı öncelikler seçilecek ve buna göre yardım yapılacaktır. Öncelikler içinde en çok yardım alan başlıklar, %26 ile tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması olmuştur. Bundan sonra, tarım arazilerine yapılan yatırımlar %20, kırsal altyapı %20, faaliyetlerin çeşitlendirilmesi %11 seviyesindedir. En çok yardım alan ilk üç başlık, her ülke için geçerli olan en önemli tarımsal hedeflerdir.

Program kapsamında yapılan yardımlar ise aşağıdaki kriterler esas alınarak belirlenmektedir :

- Çiftçi nüfusu
- Kişi başına GSYİH (satın alma gücü paritesine göre)
- Tarımsal alan

Bu kriterlere göre, 2001 yılında en fazla yardım 175 milyon Euro ile Polonya'ya, en az yardım ise 7 milyon Euro ile Slovenya'ya verilmiştir. Ükelere göre yıllık SAPARD yardımı miktarları, Tablo 3.9'da sunulmuştur.

Tablo 3.9: SAPARD 2001 Yılı Yardımları (milyon Euro)

Ülke	Yıllık Tahsisat
Bulgaristan	54
Çek Cumhuriyeti	23
Estonya	13
Macaristan	40
Letonya	23
Litvanya	31
Polonya	175
Romanya	156
Slovakya	19
Slovenya	7
Toplam	540

Kaynak: 2001 Annual Report for SAPARD

3.2 Avrupa Yatırım Bankası (AYB) Kredileri

Avrupa Yatırım Bankası, Roma Antlaşması'nın 129 ve 130. maddeleri gereğince 1958 yılında kurulan bağımsız bir finans kuruluşudur. Tüzel kişiliğe haizdir. Üyeleri AB'ye üye devletler olup, üye devletlerin Maliye Bakanları'ndan oluşan Guvernörler Kurulu tarafından yönetilir.

Banka, kredi vermek için kendi fonları ile dünya sermaye piyasalarından temin ettiği fonları kullanır. Banka bu fonları kullanmak suretiyle, Birlik'in dengeli ve istikrarlı bir biçimde gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu amaçla Banka, kar amacı gütmeksizin ekonominin bütün sektörlerindeki:

- a. Az gelişmiş bölgelerin kalkınmasına dönük projelerin,
- b. Yapısal Fonlar'ın, aşamalı olarak kurulmasını gerektirdiği teşebbüslerin modernizasyonu veya faaliyet türlerinin değiştirilmesi ya da yeni iş alanlarının açılmasını amaçlayan, büyüklükleri ve nitelikleri gereği üye devletlerin herbirinde mevcut bulunan çeşitli finansman imkanlarıyla tamamen finanse edilemeyen projelerin,
- c. Birden çok üye devletin ortak yararına olan ve üye devletlerin her birinde mevcut bulunan çeşitli finansman imkanlarıyla finanse edemeyecekleri büyüklük veya nitelikteki projelerin,

finansmanını kredi ve teminatlar vererek kolaylaştırır.

100 milyar Euro'luk bir sermayeye sahip olan AYB, en fazla 250 milyar Euro'ya kadar kredi açabilmektedir. Genellikle altyapı ve sanayi yatırımları için kamu ve özel sektöre kredi vermektedir. Banka, ayrıca AB dışında Afrika, Karayipler, Pasifik, Akdeniz, Merkezi ve Doğu Avrupa ile Asya ve Latin Amerika'daki ülkelere de Topluluk'un işbirliği ve kalkınma hedefleri doğrultusunda destek vermektedir.

AYB, Dünya kredi piyasalarında AAA olan kredi notu sayesinde, en düşük faizle borç temin edebilmektedir. Bu nedenle, kar amacı taşımadığı da göz önüne alındığında, çok düşük faizle kredi açabilmektedir. Ayrıca, vade olarak da diğer kredi sağlayan kuruluşlara göre daha uzun vadeli kredi olanağı AYB tarafından üye ülkelere ve az da olsa mali yardım verilen üçüncü ülkelere sunulmaktadır. [5] AYB tarafından 1997-2000 yılları arası dönemde Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Ülkeleri'ne sağlanan kredi miktarları Tablo 3.10'da, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile GKRY ve Malta'ya sağlanan kredi miktarları Tablo 3.11'de sunulmuştur.

Tablo 3.10: 1997-2000 Dönemi'nde Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Ülkeleri'ne Sağlanan AYB Kredileri (GKRY ve Malta hariç) (Milyon Euro)

	2000	1999	1998	1997
Mısır	100	188	250	138
Fas	83	263	183	135
Cezayir	143	-	30	335
Türkiye	575	90	32	95
Tunus	155	132	175	145
Lübnan	-	30	30	131
Ürdün	70	80	84	70
Filistin	13	18	102	15
İsrail	-	-	-	-
Suriye	75	-	-	-
Toplam	1 214	802	886	1 064

Kaynak: Avrupa Yatırım Bankası 1999 Yılı Raporu, 2000 Yılı Kredi Faaliyetleri Raporu

Tablo 3.11: 1997-2000 Dönemi'nde MDA Ülkeleri ile GKRY ve Malta'ya Sağlanan AYB Kredileri (Milyon Euro)

	2000	1999	1998	1997
Romanya	853	396	435	142
Slovenya	65	375	140	45
Polonya	941	347	715	355
Çek Cumhuriyeti	385	270	270	540
Slovakya	242	270	51	262
Macaristan	240	170	375	35
Bulgaristan	160	128	225	60
Letonya	10	98	44	20
Litvanya	10	84	40	7
Estonya	42	35	-	20
Malta	-	-	-	3
GKRY	-	200	80	55
<i>Arnavutluk</i>	34	-	22	-
<i>Bosna-Hersek</i>	120	-	-	-
<i>Makedonya</i>	-	60	70	-

Kaynak: Avrupa Yatırım Bankası 1999 Yılı Raporu, 2000 Yılı Kredi Faaliyetleri Raporu

4. AB - TÜRKİYE ARASI MALİ İŞBİRLİĞİ SÜRECİ

4.1 Helsinki Öncesi Dönemde AB Mali Yardımları

Türkiye ve AB arasındaki mali işbirliği, 1999 Helsinki Zirvesi'ne kadar öncelikleri ve uygulama pratikleri farklı olan bir dizi bütçe kalemi çerçevesinde yürütülmüştür. Bu süreç, çeşitli dönemler halinde incelenebilir.

4.1.1 Mali Protokoller Dönemi

Avrupa Birliği, 1963 yılında imzalanan Ortaklık Anlaşması gereği, Türkiye'nin Gümrük Birliğine hazırlanma sürecinde Türk ekonomisinin kalkınmasını desteklemek amacıyla Mali Protokoller vasıtasıyla Türkiye'ye mali yardımda bulunmuştur. 1963-1980 döneminde 3 mali protokol anlaşması imzalanmış ve buna ek olarak Tamamlayıcı Protokol ve Özel İşbirliği Fonu adı altında diğer iki mali yardım programı da uygulamaya konmuştur. Bu dönemde söz konusu yardım programları kapsamında Türkiye'ye toplam 827 milyon ECU/Euro mali yardım sağlanmıştır. [16] Mali Protokoller Dönemi'nde ülkemize sağlanan mali yardım miktarları, özet olarak Tablo 4.1'de sunulmuştur.

Tablo 4.1: Mali Protokoller Dönemi'nde Türkiye'nin Aldığı Kredi ve Hibeler

	Kredi (milyon €)	Hibe (milyon €)
Birinci Protokol (1964-1969): 175 milyon Euro değerinde düşük faizli Topluluk kredisi	175	-
İkinci Protokol (1973-1976): 195 milyon Euro düşük faizli Topluluk kredisi ve 25 milyon Euro AYB kredisi olmak üzere toplam 220 milyon Euro değerinde kredi	220	-
Ek Protokol (1971-1977): 47 milyon Euro değerinde düşük faizli Topluluk kredisi	47	-

Tablo 4.1 devamı: Mali Protokoller Dönemi'nde Türkiye'nin Aldığı Kredi ve Hibeler

	Kredi (milyon €)	Hibe (milyon €)
Üçüncü Protokol (1979-1981): 310 milyon Euro (220 milyon Euro Topluluk kredisi, 90 milyon Euro AYB kredisi)	310	-
Dördüncü protokol: Temmuz 1980'de görüşülmüş ve paraflanmış ancak bu yardım, Avrupa Birliği Konseyi'nde oybirliği sağlanamadığından uygulamaya <u>konulamamıştır</u> .	(600)	-
Topluluk, 1980'de Türkiye'deki güç şartlarla bağlantılı olarak 75 milyon Euro değerinde bir özel yardım paketi hazırlamıştır. (özellikle enerji, sağlık, çevre ve eğitim sektörlerinde uygulanacak toplam 11 proje için hibe)	-	75

Kaynak: Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu internet sitesi

4.1.1.1 Birinci Mali Protokol

Ankara Anlaşması'na ek olarak 1963 yılında imzalanmıştır. Bu protokol ile 1964-67 yılları arasında 175 milyon ECU/Euro'luk bir kredi sağlanmıştır. Tamamı kullanılan yardımdan, daha ziyade altyapı/sanayi projelerinin finansmanında yararlanılmıştır. [16] Bu protokol ile kredi sağlanan projeler, Tablo 4.2'de sunulmuştur.

Tablo 4.2: I. Mali Protokol ile Kredi Sağlanan Projeler (milyon ECU/Euro)

Proje	Kredi Tutarı
Kamu Sektörü	
Kovada II	5,00
Seka-Çaycuma	10,30
Keban Barajı	30,00
Gedik Sulama	15,00
Gökçekaya Barajı ve Hidroelektrik Santrali	7,30
Seka Dalaman-I	14,00
Samsun-Azot	5,60
TCDD-Dizelizasyon I	11,00

Tablo 4.2 devamı: I. Mali Protokol ile Kredi Sağlanan Projeler (milyon ECU/Euro)

Proje	Kredi Tutarı
Kamu Sektörü	
Gökçekaya-İzmir Enerji Nakil Hattı	7,60
Boğaz Köprüsü	20,00
Petkim Kauçuk I	9,29
Keban Ek Finansman	10,00
Kamu Sektörü Kredi Toplamı	145,09
Özel Sektör	
Çelik Halat ve Tel Sanayi	1,50
Taç Tekstil	0,19
Arçelik Emaye	0,245
Mannesman-Sümerbank Boru Projesi	0,43
Şişe Cam Fabrikası Tevsii Projesi	2,125
Güney Sanayii	0,40
Türk Pirelli	0,50
Şifariş İplik	1,30
Mensucat Santral	0,72
Kadro Anlaşmaları	22,50
Özel Sektör Kredi Toplamı	29,91
I. MALİ PROTOKOL TOPLAMI	175,00

Kaynak: DTM, "Avrupa Birliği ve Türkiye", 1999.

4.1.1.2 İkinci Mali Protokol

23.11.1970 tarihinde imzalanan ve 1.1.1973 tarihinden itibaren yürürlüğe giren bu protokol ile 195 milyon ECU/Euro Topluluk kredisi ve 25 milyon ECU/Euro'luk Avrupa Yatırım Bankası kredisi olmak üzere toplam 220 milyon ECU/Euro'luk yardım sağlanmıştır. [16] Bu protokol ile kredi sağlanan projeler, Tablo 4.3'te sunulmuştur.

Tablo 4.3: II. Mali Protokol ile Kredi Sağlanan Projeler (milyon Ecu/Euro)

Proje	Kredi Tutarı
Petkim Kauçuk	6,40
TCDD-Elektrifikasyon	4,35
Türk Hava Yolları-F28 Alımı	8,65
TCDD Dizelizasyon	23,50
Gedik II	10,00
Berdan	11,00
Afşin-Elbistan I	58,00
Afşin-Elbistan II	19,00
Seka-Akdeniz I	5,00
Seka-Akdeniz II	6,30
Ön Yatırım I	2,00
Ön Yatırım II	1,015
TSKB 1973 Global Kredisi	14,785
SYKB 1976 Global Kredisi	5,00
Özel Koşullu Kredi Toplamı	195,00
TSKB 1974 Global Kredisi	20,00
TSKB 1974 Global Kredisi	5,00
AYB Kredileri Toplamı	25,00
II. MALİ PROTOKOL TOPLAMI	220,00

Kaynak: DTM, "Avrupa Birliği ve Türkiye", 1999.

II. Mali Protokol'de 220 milyon Euro olarak belirlenen kredi tutarı AET'ye İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın katılmasıyla 30 Haziran 1973 tarihinde imzalanan bir Ek Protokol ile 47 milyon Euro kadar artırılmıştır. [16] Bu ek protokol ile kredi sağlanan projeler, Tablo 4.4'te sunulmuştur.

Tablo 4.4: Ek Protokol ile Kredi Sağlanan Projeler (milyon Ecu/Euro)

Proje	Kredi Tutarı
İletim Hatları(TEK)	17,00
Özlüce Barajı(DSİ)	30,00
EK PROTOKOL TOPLAMI	47,00

Kaynak: DTM, "Avrupa Birliği ve Türkiye", 1999.

4.1.1.3 Üçüncü Mali Protokol

1979-1981 yılları arasında III. Mali Protokol kapsamında toplam 310 milyon ECU/EURO yardım sağlanmıştır. Bu miktarın 220 milyonluk kısmı Topluluk destekli kredilerden, kalan 90 milyonluk kısmı ise AYB'nin piyasa kredilerinden oluşmaktadır. Bu protokol ile kredi sağlanan projeler, Tablo 4.5'te sunulmuştur.

Tablo 4.5: III. Mali Protokol ile Kredi Sağlanan Projeler (milyon Ecu/Euro)

Proje	Kredi Tutarı
Seka-Akdeniz	16,00
Seka-Dalaman	4,00
TSKB 1979 (A) Global Kredisi	15,00
STKB 1979 (A) Global Kredisi	5,00
TSKB 1979 (B) Global Kredisi	30,00
STKB 1979 (B) Global Kredisi	10,00
İletim Hatları	10,00
AYB Kredileri Toplamı	90,00
Seka-Akdeniz	10,00
Keban HES	36,00
Afşin-Elbistan	75,00
Karakaya	85,00
Yük Tevzii	14,00
Özel Koşullu Krediler Toplamı	220,00
III.MALİ PROTOKOL TOPLAMI	310,00

Kaynak: DTM, "Avrupa Birliği ve Türkiye", 1999.

4.1.1.4 Dördüncü Mali Protokol

Gümrük Birliği sürecini desteklemeyi öngören IV. Mali Protokol, 1982-1986 yılları arasında uygulanması planlanan toplam 600 milyon Ecu/Euro'luk bir mali yardım paketidir. Bu yardımın 225 milyon Ecu/Euro'luk bölümü Avrupa Yatırım Bankası kredisi, 375 milyon Ecu/Euro'luk bölümü ise AB Bütçesi kaynaklıdır. 375 milyon Ecu/Euro'luk bütçe kaynaklı yardımın 50 milyon Ecu/Euro'su hibe yardımı, geriye kalan 325 milyon Ecu/Euro'luk bölümü ise 10 yıl ödemesiz 40 yıl vadeli ve %1 faiz ödemelidir. [16]

IV. Mali Protokol, 19 Haziran 1981 tarihinde taraflarca parafe edilmiş ancak Yunanistan'ın engellemeleri sebebiyle Topluluk organlarının onayından geçmediği

için yürürlüğe girememiştir. Protokol, ülkemizin girişimleri sonucunda, 26 Ocak 1989 tarihinde yeniden parafe edilmiştir. AB Komisyonu, Türkiye'nin 1987 yılında yaptığı tam üyelik başvurusuna ilişkin 18 Aralık 1989 tarihli görüşünde ve Türkiye ile somut işbirliği tekliflerini kapsayan ve Konsey'e sunulan 6 Haziran 1990 tarihli bildirisinde mali işbirliğinin ve IV. Mali Protokol'un canlandırılması gerektiğini açıklamıştır. Tüm bu girişimlere rağmen Yunanistan vetosu kaldırılamadığından IV. Mali Protokol uygulamaya geçirilememiştir.

1990'lı yılların başından itibaren AB mali yardımları mali protokoller yerine proje bazında yardım programları çerçevesinde yürütülmeye başlanmıştır. Bu kapsamda, AB tarafından Türkiye'ye sağlanan mali yardımlar, MEDA programları çerçevesinde finanse edilen projeler vasıtasıyla kullanılmıştır.

4.1.2 Avrupa-Akdeniz İşbirliği Dönemi, MEDA-I (1996-1999) ve MEDA-II (2000-2001)

Avrupa-Akdeniz İşbirliği, 1995 Barselona Konferansı'na katılmış olan 15 Avrupa Birliği üyesi ülke ve 12 Akdeniz Ülkesi'nin ortak inisiyatifidir. Bu işbirliğinin temel amacı, siyaset, güvenlik, ekonomik ve mali konular ile kültürel ve beşeri hususlarda daimi ilişkiler kurmaktır. Türkiye, Barselona sürecinin bir üyesi olarak 1996-1999 periyodunda MEDA-I çerçevesinde toplam 55 projenin finansmanına yönelik olarak 376 milyon Euro tutarında proje bazlı mali yardım almıştır. [16]

890 milyon Euro'luk bir bütçeyle 2000-2006 yıllarını kapsamayı öngörülen MEDA-II çerçevesinde ise 2000 yılında 176 milyon Euro, 2001 yılında da 152 milyon Euro destek sağlanmıştır. 2002 yılından itibaren Türkiye MEDA yıllık ulusal programlarından faydalanmamış, ancak MEDA bölgesel programlarından faydalanmaya devam etmiştir. [8] 1996-2001 yılları arasında MEDA-I ve MEDA-II bağlamında Türkiye'de finansman sağlanan projeler ve finansman tutarları Ek-I ve Ek-II'de sunulmuştur.

4.1.3. Avrupa Stratejisi Yardımları

Avrupa Birliği, Türkiye için Avrupa Stratejisi çerçevesinde 2000-2002 yıllarında kullanılmak üzere, Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği'nin güçlendirilmesi (15 milyon Euro) ve ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişimine destek olmayı hedefleyen (135 milyon Euro), toplam bütçesi 150 milyon Euro olan iki farklı mali yardım

enstrümanı ortaya koymuştur. 2001 yılı itibariyle bu yardımın 60 milyon Euro'su çeşitli projelere tahsis edilmiştir.

2001 yılı itibariyle MEDA-I, MEDA-II ve Avrupa Stratejisi bağlamında Türkiye'ye 75 proje çerçevesinde taahhüt edilen toplam AB yardımı tutarı 764 milyon Euro'dur. [16] 1996-2002 yılları arasında Avrupa-Akdeniz İşbirliği ve Avrupa Stratejisi kapsamında Türkiye'ye sağlanan mali yardım miktarları Tablo 4.6'da sunulmuştur.

Tablo 4.6: 1996-2002 Arası Dönemde Türkiye'ye Sağlanan Mali Yardım Tutarları

Kaynak	Dönem	Taahhüt (milyon Euro)	2001 İtibariyle Kullanım (milyon Euro)
MEDA-I	1996-1999	376	376
MEDA-II	2000-2006	890	328
Ekonomik ve Sosyal Gelişim için Avrupa Stratejisi	2000-2002	135	45
Gümrük Birliği'ni Güçlendirme için Avrupa Stratejisi	2000-2002	15	15
TOPLAM		1416	764

Kaynak: Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu internet sayfası.

4.1.4 Avrupa Yatırım Bankası (AYB) Kredileri

Türkiye'nin 1992 ile 1996 arasında Yeni Akdeniz Politikası'nın bir parçası olarak ve 1997-1999 döneminde de Avrupa-Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde AYB kredilerinden yararlanması mümkün olmuştur. Bu başlıklar altında Türkiye'ye tahsis edilen AYB kredileri toplam 544,5 milyon Euro'dur. Bunun 339,5 milyon Euro'su **Yenileştirilmiş Akdeniz Programı (YAP)**, 205 milyon Euro'su **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı (EUROMED)** çerçevesinde sağlanmıştır. [6] Yenileştirilmiş Akdeniz Projesi kapsamında finansman sağlanan projeler ve kredi tutarları Tablo 4.7'de, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı kapsamında finansman sağlanan projeler ve kredi tutarları ise Tablo 4.8'de sunulmaktadır.

Tablo 4.7: YAP Kapsamında Türkiye'de Kredi Sağlanan Projeler

Yıl	Proje	Kredi Tutarı (Euro)
1995	Antalya Belediye Başkanlığı Kanalizasyon Projesi	35 000 000
1995	TEAŞ Ege Bölgesi Hava Kirliliğini Önleme Projesi	40 000 000
1995	PTT Telekomünikasyon Modernizasyonu Projesi	40 000 000
1996	TEAŞ Türkiye-Suriye Enterkonneksiyon Projesi	13 500 000

Tablo 4.7 devamı: YAP Kapsamında Türkiye’de Kredi Sağlanan Projeler

Yıl	Proje	Kredi Tutarı (Euro)
1996	ASKİ Ankara Kanalizasyon Projesi	45 000 000
1996	Konteyner Terminalleri Ekipman Alımı Projesi (TCDD)	36 000 000
1996	Endüstriyel Atık Projesi (İzmit Büyükşehir Belediyesi)	50 000 000
1996	CS2 ve CS3 Kompresör İstasyonları ve Marmara Ereğli LNG Terminal Ekipman Alımı Projesi (BOTAŞ)	80 000 000
1995-1996	Genel Toplam	339 500 000

Kaynak: DTM, “Avrupa Birliği ve Türkiye”, 1999.

Tablo 4.8: EUROMED Programı Kapsamında Türkiye’de Kredi Sağlanan Projeler

Yıl	Proje	Kredi Tutarı (Euro)
1997	KOBİ'lere yönelik Global Kredi (TSKB, TSYB, Halk Bankası)	50 000 000
1997	Adana Kanalizasyon ve Arıtma Projesi (ASKİ)	45 000 000
1998	Diyarbakır Kanalizasyon Projesi (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi)	32 000 000
1999	Tarsus Kanalizasyon ve Arıtma Projesi (Tarsus Belediyesi)	38 000 000
1999	Sanayi Amaçlı Enerji Otoproduksiyonu (TSKB, TSYB)	40 000 000
	Toplam	205 000 000
1999	Yatırım Fonlarına Katılım (TSKB)*	12 000 000
1997-1999	Genel Toplam	217 000 000

* KOBİ'lere yönelik risk sermayesi, MEDA programı kapsamında AB bütçesinden verilmiştir.

Kaynak: Avrupa Yatırım Bankası 1997, 1998, 1999 Yılı Raporları

Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995'teki toplantısında alınan kararlara dayanarak Gümrük Birliği'nin uygulamaya konmasından sonra, Türkiye ekonomisini daha rekabetçi hale getirmek için, 1996 yılından itibaren beş yıllık bir dönemde kullanılmak üzere AYB'nin 750 milyon Euro'luk ek kredi (Özel AYB Kredi Olanğı) tahsis etmesi önerilmiştir. Ancak, Yunanistan'ın vetosu ile AYB Yönetim Kurulu'nda oybirliği sağlanamadığı için kredi sağlanamamıştır.

4.2 Helsinki Sonrası Dönemde AB Mali Yardımları

4.2.1 Katılım Öncesi Mali Yardım

Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki ilişkiler Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin tam üyeliğe adaylığının teyit edilmesiyle yeni bir sürece girmiştir. Bu gelişme Türkiye'ye sağlanan mali yardımın niteliği ve miktarında değişikliğe sebep olmuştur.

Avrupa Birliği, bu süreçte Türkiye'ye yapılacak hibe niteliğindeki mali yardımları, 17 Aralık 2001 tarihinde kabul ettiği “Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardıma Yönelik Çerçeve Tüzük” ile tek bir çerçeve altında toplamıştır.

Bu tüzüğün temel amacı, Türkiye'ye sağlanacak mali yardımları Katılım Ortaklığı'nın önceliklerine uyumlulaştırmak ve Türkiye'ye mali yardımla ilgili enstrümanları tek bir programda toplayıp düzenlemektir. Çerçeve Tüzük'ten önce MEDA, Türkiye'ye Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Yardımı ve Türkiye-AB Gümrük Birliği'ni Güçlendirme Yardımı olmak üzere üç ayrı bütçe kalemi altında toplanan mali yardımlar, Çerçeve Tüzük ile uygulamada tek bir bütçe kalemine aktarılmıştır.

Tüzük ile uygulamaya getirilen diğer önemli bir değişiklik, Türkiye'ye yapılacak mali yardımlar konusunda nitelikli çoğunlukla karar alınacak olmasıdır. Bu yenilik ile Türkiye'ye yapılacak mali yardımların geçmişte olduğu gibi Yunanistan vetosu ile engellenmesi riski ortadan kaldırılmıştır.

Adaylıkla gündeme gelen bir başka husus ise yardım miktarlarının artırılması olmuştur. AB Komisyonu'nun Ekim 2002'de Kopenhag'da sunduğu Strateji Belgesi'nde, Türkiye'nin ihtiyaçlarını ve kullanma kapasitesini dikkate alarak toplam yardımın büyük ölçüde artırılmasını öngörmesiyle Türkiye'ye 2000-2006 yıllarında AB tarafından sağlanması öngörülen 1.04 milyar Euro'luk mali yardımın yıllık ortalaması, 177 milyon Euro'dan 250 milyon Euro'ya yükselmiştir.

Bu çerçevede, Türkiye'ye 2004-2006 arasında yapılacak mali yardımların miktarı Tablo 4.9'da görülen şekilde belirlenmiş ve taahhüt edilmiştir.

Tablo 4.9: 2004-2006 Arasında Türkiye'ye Verilecek Katılım Öncesi Mali Yardım

2004	2005	2006
250 milyon Euro	300 milyon Euro	500 milyon Euro

Kaynak: ABGS, Adaylık Döneminde AB Mali Yardımlarına ilişkin ppt Sunumu

Yeni Tüzük ile ülkemize yönelik hibelerin arttırılması yaklaşımına ek olarak, Türk şirketleri, kuruluşları, yerel ve ulusal yönetimleri ile sivil toplum kuruluşları, PHARE, ISPA ve SAPARD, CARDS, MEDA bölgesel programları çerçevesindeki projelere katılma hakkı kazanmışlardır.

Bu yeni dönemde AB tarafından ülkemize sağlanacak mali yardımların Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program'da yer alan önceliklere uygun proje kapsamında hayata geçirilmesi; ayrıca Türkiye'de de diğer aday ülkelerle aynı kurumsal yapılanmanın gerçekleştirilmesi, aynı terminolojinin kullanılması, üye devletlerin adaylarla ve adayların birbirleriyle ilişkilerinin güçlendirilmesi açısından "Merkezi Olmayan Yapılanma" oluşturulması gerekmiştir. Söz konusu yeni yapı, PHARE Programı usûllerine benzer şekilde işleyecektir. Ülkemiz, söz konusu yapılanmayı 18 Temmuz 2001 tarihli Başbakanlık Genelgesi ile oluşturmuştur.

20.12.2001 tarihli tüzük ile Türkiye'nin yapması gerekli yeni bir düzenleme de o tarihe kadar Türkiye-Avrupa Birliği mali işbirliği sürecini düzenleyen 1999 tarihli MEDA Sözleşmesi'nin yenilenmesi olmuştur. Söz konusu sözleşmenin güncellenmesi sonucu hazırlanan "Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında Mali İşbirliği Çerçevesinde Temin Edilecek Mali Yardımların Uygulanmasına İlişkin Çerçeve Anlaşma", TBMM tarafından 22.02.2005 tarih ve 5303 sayılı kanunla uygun bulunmuş ve Bakanlar Kurulu'nun 17.03.2005 tarih ve 2005/8636 sayılı kararı ile onaylanmıştır. AB-Türkiye mali işbirliği sürecine ilişkin genel çerçeveyi ortaya koyan bu antlaşmanın, özellikle projelerin uygulamaları safhasında yaşanan vergi ile ilgili sıkıntıların düzenlenmesine yönelik ikincil bir mevzuat çalışması Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanmaktadır.

4.2.1.1 Katılım Öncesi Mali Yardım'ın Yararlanıcıları ve Hibe Yardımdan Yararlanabilme Koşulları

İhalelere katılım, Türkiye'nin yanı sıra üye ve aday ülkelerden tüm gerçek ve tüzel kişilere açıktır. Katılım Öncesi Yardım'ın yararlanıcıları sadece Türk Hükümeti, kamu kurum ve kuruluşları ile sınırlı olmayıp, yerel yönetimler, meslek örgütleri, sendikalar, KOBİ'ler, dernekler, vakıflar, kar amacı gütmeyen örgütler gibi sivil toplum kuruluşları da belirli programlara teklif sunabilirler. [20]

Hibe yardımdan yararlanabilme koşulları ise aşağıdadır:

- Planlanmakta olan projenin kar elde etme amaçlı olmaması,

- Başvuru sahibinin genel merkezinin Türkiye`de olması veya genel merkez başka bir ülkede ise Türkiye`de bağımsız bir diğer merkezin bulunuyor olması,
- Başvuru sahibinin projenin hazırlanmasında doğrudan sorumlu olması,
- Başvuru sahibinin projenin devam ettiği süre boyunca yeterli mali kaynaklarının var olması,
- Başvuru sahibinin projeyle ilgili faaliyetleri yürütebilme kapasitesini kanıtlayabiliyor olması.

4.2.1.2 Katılım Öncesi Mali Yardım`ın Desteklemeyeceği Faaliyetler

Hibe yardım ile desteklenmeyecek projeler, genel hatlarıyla aşağıda sıralanmıştır: [20]

- Başvuru sahibi veya yakınlarına kişisel destek,
- Yurtdışında gerçekleştirilmek istenen projeler,
- Eğitim, seminer, konferans, vb. katılmaya yönelik bireysel burslar,
- Staj ve dil kursları için bireysel burslar,
- İdeolojik eğilimli projeler,
- Siyasi partileri destekleyen projeler,
- Aday ülke memurlarının harcırahları,
- Havaalanı, liman, telekomünikasyon gibi büyük ölçekli yatırımlar.

4.2.2 Merkezi Olmayan Yapılanma (Decentralized Implementation System)

AB tüm aday ülkeler için mali işbirliğinde, Merkezi Olmayan Yapılanma`ya gidilmesini talep etmektedir. Söz konusu yapılanma ile mali işbirliği kapsamındaki programların AB Komisyonu tarafından onaylanmasından sonra, her tür uygulama ve denetimin ülkemize bırakılması öngörülmüştür. Ancak, yılda iki kez AB Komisyonu`na izleme raporlarının sunulması gerekmektedir.

AB tarafından öngörülen bu yapılanmada mali işbirliğinin değişik evrelerinin farklı birimler ve kişilerce uygulanması ve denetlenmesi söz konusudur. Bu yapılanma içinde mali işbirliğinin program hazırlama, izleme ve değerlendirme ile proje uygulama aşamalarının farklı birimler tarafından, ancak sıkı bir koordinasyon içinde yürütülmesi esas alınmaktadır.

Diğer aday ülkelerle aynı kurumsal yapılanmanın gerçekleştirilmesi, aynı terminolojinin kullanılması, üye devletlerin adaylarla işbirliğinin yanı sıra adayların

da birbirleri ile ilişkisi ve yürütülecek ortak projelerin başarısı açısından önem kazanmaktadır. Ayrıca bu yapılanma, üyelik döneminde Topluluk fonlarının kullanımı için aday ülkeleri hazırlamaktadır. Dolayısıyla, talep edilen yapılanmanın kısa dönemli değil, üyelik sonrasında da kullanılabilecek bir yapı olduğu unutulmamalıdır.

4.2.2.1 Merkezi Olmayan Yapının Unsurları ile Görev ve Sorumlulukları

18 Temmuz 2001 tarih ve 2001/41 sayılı Başbakanlık Genelgesi hükümleri uyarınca merkezi olmayan yapılanma, “Ulusal Mali Yardım Koordinatörü”, “Ulusal Fon”, “Ulusal Yetkilendirme Görevlisi”, “Merkezi Finans ve İhale Birimi”, “Mali İşbirliği Komitesi” ve “Ortak İzleme Komitesi” unsurlarından oluşmaktadır.

Ulusal Mali Yardım Koordinatörü: Söz konusu Genelge ile, AB ile ilişkilerden sorumlu Devlet Bakanı Ulusal Mali Yardım Koordinatörü olarak görevlendirilmiştir.

Ulusal Mali Yardım Koordinatörü'nün sekreteryası hizmetlerini Avrupa Birliği Genel Sekreterliği yapmakta ve katılamadığı süreçlerde kendisine vekalet etmektedir.

Ulusal Mali Yardım Koordinatörü'nün görevleri şunlardır: [2]

- Topluluk mali yardımının katılım süreci ile ilişkilendirilmesi ve fonların sadece bu amaç için kullanılmasını teminen gerekli koordinasyonu sağlamak,
- Mali işbirliği kapsamında değerlendirilecek projelerin Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program'da yer alan öncelikler doğrultusunda yönlendirilmesini, seçilmesini, uygulanmasını ve izlenmesini sağlamak,
- Yıllık Finansman Protokolleri'ni, Ulusal Yetkilendirme Görevlisi ve ilgili Bakanlıklar ile bağlantılı olarak hazırlamak ve koordine etmek,
- Programların izlenmesini ve değerlendirilmesini koordine etmek.

Ulusal Fon: AB'nin Türkiye'ye aktaracağı mali yardımlar, Hazine Müsteşarlığı bünyesinde oluşturulan Ulusal Fon'da toplanacak ve yönetilecektir.

Ulusal Fon, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında imzalanan “Ulusal Fon'un Kurulmasına İlişkin Mutabakat Zaptı” ile kurulmuştur. Söz konusu antlaşma 30 Ocak 2003 tarih ve 4802 sayılı uygun bulma kanunu ile kabul edilmiş ve 04 Şubat 2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Ulusal Yetkilendirme Görevlisi: Anılan Genelge, Ulusal Fon'un yönetimini Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı'na vermiş ve söz konusu bakanı Ulusal Yetkilendirme Görevlisi olarak tanımlamıştır.

Ulusal Yetkilendirme Görevlisi'nin görevleri şunlardır: [2]

- Komisyon'dan mali kaynakların transferini talep etmek,
- Finansman Protokolü'nde geçen ulusal ve diğer mali kaynakların akışını sağlamak,
- AB mali yardımları için AB tarafından kabul edilmiş bir mali raporlama sistemi oluşturmak,
- Finansman Antlaşması'nda belirtilen usüle uygun olarak mali kaynakları Merkezi Finans ve İhale Birimi'ne transfer etmek.

Merkezi Finans ve İhale Birimi: Birim, hazırlanmış projelerin uygulayıcısıdır. Bu çerçevede ihale açmak, gerekli fonları aktarmak gibi uygulama ile bağlantılı görevleri yürütecektir. Birimin başkanı, Program Yetkilendirme Görevlisi'dir.

Merkezi Finans ve İhale Birimi, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında imzalanan "Merkezi Finans ve İhale Birimi'nin Kurulmasına İlişkin Mutabakat Zaptı" ile kurulmuştur. Söz konusu antlaşma, 30 Ocak 2003 tarih ve 4802 sayılı uygun bulma kanunu ile kabul edilmiş ve 4 Şubat 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Mali İşbirliği Komitesi: Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı ve AB Genel Sekreterliği temsilcilerinden oluşan Mali İşbirliği Komitesi'nin amacı, mali işbirliği çalışmalarında koordinasyonu sağlamaktır. Komite'ye, Ulusal Mali Yardım Koordinatörü veya görevlendireceği temsilcisi başkanlık eder.

Mali İşbirliği Komitesi'nin görevleri şunlardır: [2]

- Mali işbirliği ile ilgili olarak yürütülen çalışmalar arasında gerekli uyumu sağlamak,
- Mali kaynakların kullanımında öncelikleri belirlemek,
- Saptanacak öncelikler kapsamında yıllık programları hazırlamak,
- Mali kaynakların öncelikler doğrultusunda dağıtımını gözetmek,
- Mali işbirliği uygulamasını izlemek ve değerlendirmek.

Ortak İzleme Komitesi: Ulusal Yardım Koordinatörü, Ulusal Yetkilendirme Görevlisi, Mali İşbirliği Komitesi ve AB Komisyonu temsilcilerinden oluşur.

Ortak İzleme Komitesi'nin görevleri şunlardır: [2]

- İzleme raporları kapsamında Finansman Protokolleri'nde yer alan hedeflerin gerçekleşmesini değerlendirmek,
- Belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için önceliklerde değişiklik, programlar arasında kaynak aktarımı ve gerekli hallerde program bazında ilave mali kaynak önerisinde bulunmak.

Türkiye'de Merkezi Olmayan Yapılanma, 08 Ekim 2003 tarihinde AB Komisyonu tarafından onaylanarak akredite olmuştur. Böylelikle, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecindeki taahhütlerinin yerine getirilmesi açısından önemli bir adım daha atılmıştır. Bu bağlamda Avrupa Komisyonu, 2002 yılından başlayarak Katılım Öncesi Mali Yardım Programı'nın ve gelecek programların proje seçimi, ihale, sözleşme gibi sorumluluklarını Ankara'da bulunan Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu aracılığıyla kendi denetimi çerçevesinde Türk Hükümeti'ne aktarmıştır.

Diğer bir deyişle Türkiye, projelerin yönetiminde benimsenen üç yaklaşımdan “Merkezden Yönetim” aşamasından “Yerinden - Önceden Yönetim” aşamasına geçmiştir. Artık projeler ile ilgili sözleşme makamı AB Komisyonu (Delegasyonu) değil, Merkezi Finans ve İhale Birimi'dir. Anca Birim'in kendi başına aldığı tüm kararlar, uygulama öncesinde Komisyon'un (Delegasyon) onayına tabidir. Türkiye'nin gerekli çalışmaları yerine getirerek “Genişletilmiş Merkezi Olmayan Yapılanma (Extended Decentralized Implementation System)” 'yı oluşturmasıyla bir sonraki aşamaya, yani “Yerinden - Sonradan Yönetim” 'e geçilebilecektir.

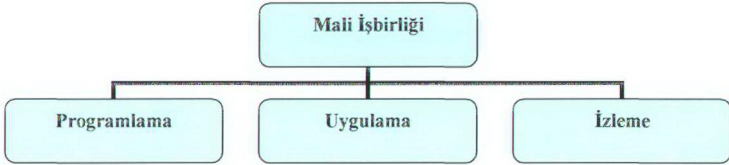
4.2.2.2 Katılım Öncesi Mali Yardım'ın Merkezi Olmayan Yapılanma Çerçevesinde İşleyişi

Merkezi Olmayan Yapılanma içerisinde gerekli görev dağılımı Başbakanlık Genelgesi ile gerçekleştirilmiştir. Merkezi Olmayan Sistem içerisinde yürütülecek mali işbirliğinin dört temel unsuru/aktörü bulunmaktadır:

- Ulusal Mali Yardım Koordinatörü
- Ulusal Yetkilendirme Görevlisi ve Ulusal Fon
- Merkezi Finans ve İhale Birimi

- Uygulayıcı Kurum/Kuruluşlar

Merkezi Olmayan Yapılanma çerçevesinde Katılım Öncesi Mali Yardım'ın kullanılması da birbirini takip eden 3 safhada yürütülmektedir. Bunlar, Şekil 4.1'de görüldüğü gibi **Programlama**, **Uygulama** ve **İzleme** süreçleridir. [2]

Şekil 4.1: Mali Yardımın Süreçleri

Programlama: Ülkemizin AB mevzuatına uyumuna yönelik kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılması gerekli çalışmalara AB finansman desteğini sağlamak üzere, Katılım Ortaklığı Belgesi, Ulusal Program, İlerleme Raporları ve Ön Ulusal Kalkınma Planı çerçevesinde getirilen proje fikirlerinin projelere dönüştüğü 8-9 aylık bir süreçtir.

Avrupa Birliği ile mali işbirliğinin koordinasyonunu, projelerin öncelikler doğrultusunda seçilmesini, hazırlık çalışmalarının yapılmasını ve izlenmesini sağlayacak ve Avrupa Komisyonu ile yıllık yardım programına ilişkin finansman zaptını imzalayacak Ulusal Yardım Koordinatörü'nün sekreteryası olan Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nin koordinasyonunda ilgili kamu kurum/kuruluşları, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu'nun katılımıyla yürütülen bir süreçtir. Standart AB proje formatı çerçevesinde hazırlanan senelik proje paketleri, Ulusal Yardım Koordinatörü tarafından Avrupa Komisyonu'na iletilmektedir. Bu şekilde özetlenebilecek programlama süreci her sene Ağustos-Eylül aylarında başlatılmakta ve Mart-Nisan gibi tamamlanmaktadır. Komisyon'un değerlendirme mekanizmalarından geçip onay alan paket, Ulusal Yardım Koordinatörü ve Avrupa Komisyonu yetkilileri tarafından imzalanan bir finansman antlaşması ile fiilen uygulanmaya başlamaktadır. [2]

Uygulama: Finansman antlaşması imzalanmış münferit projelerin yararlanıcı olan kuruluşlarca yürütülmesine yönelik faaliyetlerin olduğu süreçtir. Projelerin, teknik

olarak yürütülmesi ilgili yararlanıcı kurum/kuruluşların sorumluluğundadır. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nden yollanan bir yazı ile yıllık finansman paketine projesi giren kuruluşlardan, projenin yürütülmesinden izlenmesine ve tamamlanmasına kadar sorumlu olacak "Kıdemli Program Görevlisi (Senior Programme Officer)" ile "Proje Uygulama Ekibi (Project Implementation Team)"ni oluşturmaları ve bildirmeleri istenir.

İzleme: AB Katılım Öncesi Mali Yardımı'ndan desteklenen projelerin etkinlik, verimlilik, etki ve sürdürülebilirlik açısından takip edildiği ve değerlendirildiği süreçtir. İzleme ve değerlendirme, sektörler bazında, proje yararlanıcısı kurumların hazırladıkları izleme raporları ve bağımsız bir ara değerlendirme ekibinin hazırladığı değerlendirme raporları çerçevesinde, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği koordinasyonunda yapılan izleme toplantıları ile yürütülür. Bu sürecin en üst yetkili mercii, Ortak İzleme Komitesi'dir. [2]

4.2.3 Katılım Öncesi Mali Yardım'ın Programlama Süreci

AB'nin diğer aday ülkelere de olduğu gibi Türkiye'ye sağladığı mali yardım, seçilen projelerin desteklenmesi şeklindedir. Aday ülke için belli bir yıl boyunca ne kadar fon ayrılacağı kararlaştırıldıktan sonra, Avrupa Komisyonu ve Türkiye yetkilileri, söz konusu yılın başlamasından önce ne tür projelerin destekleneceğine ilişkin karar vermek üzere bir araya gelirler.

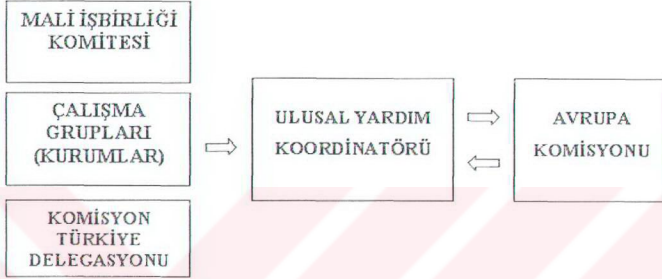
AB tarafından sağlanan hibe nitelikli mali yardımların hangi projelerin finansmanında kullanılabileceğine karar verilmesi, **programlama** adı verilen ve hemen hemen tüm kamu kurum ve kuruluşlarının katıldığı, uzun, yoğun ve çaba gerektiren bir süreçtir. Proje seçimindeki en önemli kriter mali yardımların "AB üyeliğine yönelik uyum esasları doğrultusunda" kullanılabilecek olmasıdır. Bu nedenle programlama süreci, Katılım Ortaklığı Belgesi, İlerleme Raporu, Ulusal Program ve Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda ifade edilen öncelik alanları çerçevesine giren proje fikirlerinin tespit edilmesi ve bunların belirli bir formatta geliştirilmesi çalışmalarını kapsamaktadır. [2]

Bir diğer deyişle bir program veya projenin AB tarafından desteklenmesi için, öncelikle şu koşullara uyması gerekmektedir:

- Proje, AB katılım stratejisinin uygulanmasına katkıda bulunmalı,

- Türkiye tarafından hazırlanan Ulusal Program ve Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda belirtilen alanları destekleyici nitelikte olmalı ya da bu alanlarla veya İlerleme Raporu'nda dile getirilen hususlarla ilgili olmalıdır.

Katılım Öncesi Mali Yardım'ın programlama sürecinin başlıca elemanları Şekil 4.2'de, sürecin etapları ve hangi etabın hangi kurum/kuruluş tarafından üstlenildiği ise Tablo 4.10'da sunulmuştur.

Şekil 4.2: Programlama Sürecinin Şematik Gösterimi

Tablo 4.10: Katılım Öncesi Mali Yardım'ın Programlama Süreci

PROGRAMLAMA SÜRECİ			
Faaliyetler			Sorumlular
ÇOK YILLI PROGRAMLAMA	1.	KOB ve UP doğrultusunda çok yıllık temel hedef ve önceliklerin tanımlanması	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS)
	2.	Çok yıllık önceliklerin Mali İşbirliği Komitesi tarafından değerlendirilmesi	Mali İşbirliği Komitesi
	3.	Çok yıllık önceliklerin Avrupa Komisyonu ile tespit edilmesi	Mali İşbirliği Komitesi, Avrupa Komisyonu ve Komisyon Türkiye Delegasyonu
YILLIK PROGRAMIN HAZIRLANMASI	4.	Öncelik alanları doğrultusunda potansiyel proje fikirlerinin tespit edilmesi • Proje teklifleri genel listesi	Kurum-kuruluşlar, ABGS Mali İşbirliği Komitesi
	5.	Avrupa Komisyonu ile proje tekliflerinin değerlendirildiği ve tespit edildiği 1. tur toplantılar • Proje fikirleri ön listesi	Kurum-kuruluşlar, ABGS Mali İşbirliği Komitesi, Avrupa Komisyonu ve Komisyon Türkiye Delegasyonu
	6.	Proje fikirlerinin katılım gerekleri doğrultusunda çalışma gruplarında (kurum-kuruluş, ABGS ve Komisyon Türkiye Delegasyonu temsilcileri) geliştirilmesi	Kurum-kuruluşlar, ABGS Mali İşbirliği Komitesi ve Komisyon Türkiye Delegasyonu

Tablo 4.10 devamı: Katılım Öncesi Mali Yardım'ın Programlama Süreci

PROGRAMLAMA SÜRECİ		
	Faaliyetler	Sorumlular
YILLIK PROGRAMIN HAZIRLANMASI	7. Proje fişlerinin hazırlanması çalışmaları (gerekli olması halinde kısa dönemli teknik yardım alımı)	Kurum-kuruluşlar, ABGS ve Komisyon Türkiye Delegasyonu
	8. Avrupa Komisyonu ile kurumlarca hazırlanan proje fişi ilk taslakları üzerinden projelerin değerlendirildiği ikinci tur toplantılar Projeler listesinin güncellenmesi	Kurum-kuruluşlar, ABGS Mali İşbirliği Komitesi, Avrupa Komisyonu ve Komisyon Türkiye Delegasyonu
	9. Proje fişlerinin tamamlanması	Kurum-kuruluşlar, ABGS Mali İşbirliği Komitesi ve Komisyon Türkiye Delegasyonu
	10. Proje fişlerinin kurum-kuruluşlarca Ulusal Yardım Koordinatörü'ne (ABGS) iletilmesi	Kurum-kuruluşlar
	11. Proje fişlerinin hedef uygunluğu ve mantıksal çerçeve yaklaşımı perspektifinde teknik değerlendirmesinin yapılması	ABGS
	12. Komisyon ve ilgili kurum-kuruluşlarla proje fişlerinin nihai hale getirilmesine yönelik toplantılar Nihai projeler listesi	Kurum-kuruluşlar, ABGS Mali İşbirliği Komitesi, Avrupa Komisyonu ve Komisyon Türkiye Delegasyonu
	13. Yıllık program paketinin Ulusal Yardım Koordinatörü tarafından Komisyon'a iletilmesi	NAC
YILLIK PROGRAMIN FİNANSMAN KARARI	14. Komisyon tarafından Yıllık Planlama Belgesi'nin hazırlanması	Komisyon Türkiye Delegasyonu
	15. Proje fişlerinin Komisyon Birimleri'nce kontrolü ve PHARE Yönetim Komitesi'nce onayı	Avrupa Komisyonu
	16. Komisyon'un finansman kararı alması ve Finansman Anlaşması'nın Ulusal Yardım Koordinatörü'ne iletilmesi	Avrupa Komisyonu ve Komisyon Türkiye Delegasyonu
	17. Komisyon Türkiye Delegasyonu'na eşfinansmanın mevcudiyetine dair teyit mektubu gönderilmesi	Ulusal Yardım Koordinatörü
	18. Finansman Anlaşmasının imzalanması	Ulusal Yardım Koordinatörü, Avrupa Komisyonu
	19. Onaylanan proje fişlerinin kurum-kuruluşlara ve Mali İşbirliği Komitesi üyelerine iletilmesi	ABGS
	20. Finansman Zaptının Bakanlar Kurulu'nda onayı	Dışişleri Bakanlığı

Kaynak : ABGS, Operational Guideline of Secretariat of National Aid Coordinator for Overall Coordination, Programming and Monitoring

Türkiye’de mali yardım, diğer aday ülkelerde de olduğu gibi Topluluk müktesebatına uyumun hızlandırılması ve Türkiye ekonomisinin dış pazardaki rekabet baskısıyla başa çıkma kapasitesinin geliştirilmesi için kurumsal yapının güçlendirilmesi ile yatırım konularına odaklıdır. Topluluk, ayrıca üye ve aday ülkeler arası sınır ötesi işbirliğini teşvik etmekte ve Türkiye’de sivil toplumun gelişmesi için destek vermektedir.

Mali yardımın kullanımı da, yine tüm aday ülkelerde olduğu gibi bu çalışmanın 3.1.2.6 maddesinde detaylarıyla açıklanmış olan PHARE kuralları (PHARE Guidelines) çerçevesinde düzenlenmektedir. [12]

Türkiye için de yardımın kullanımı, kurumsal yapılanma ve yatırım desteği olmak üzere iki ana başlık altında olmaktadır.

2004-2006 döneminde uygulanan Rehber’e göre yıllık ulusal programlarda iki başlık arasındaki oransal denge, yıllık ulusal programın % 65’inin kurumsal yapılanma ve bununla bağlantılı yatırım projelerine (ki bunun minimum %30’luk kısmı yumuşak tedbirler denilen direkt kurumsal yapılanmayı destekleyici faaliyetleri, geriye kalan % 35’lik kısmı ise ekipman yatırımı gibi bununla bağlantılı yatırımları içermelidir), maksimum %35’lik kısmının ise ekonomik ve sosyal uyumu destekleyici yatırım projelerine ayrılması şeklindedir.

Katılım Öncesi Mali Yardım’dan finanse edilen projelerin yatırım bölümleri ise %75 oranında hibeden desteklenmekte, miktarın geri kalan %25’i için ulusal bütçeden eş-finansman (ulusal katkı payı, co-financing) beklenmektedir. Bu nedenle programlama süreci sonrasında kurum-kuruluşların, projelerinin yatırım bölümlerinin %25’ine tekabül eden miktarın kurum bütçelerine tahsisi için gerekli çalışmaları ilgili yılın bütçe hazırlıkları çerçevesinde başlatmaları gerekmektedir. [12]

Yıllık program paketinin Komisyon’a iletilmesini müteakip, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği’nce ilgili kurum-kuruluşlara iletilen resmi bir yazı ile kurumların proje fişlerinde öngörülen ulusal katkı paylarının ulusal bütçe çerçevesinde tahsisi için yıllık yatırım programları ile bağlantılı olarak Maliye Bakanlığı ve DPT Müsteşarlığı nezdinde girişimlerini başlatmaları istenilmektedir.

4.2.4 Katılım Öncesi Mali Yardım'ın Uygulama Süreci

Katılım Öncesi Mali Yardım Programı'nın Yıllık Finansman Antlaşması'nın Komisyon ve Türk tarafınca onaylanması ardından, münferit projelerin muhtelif sözleşmelerinin imzalanması ve proje faaliyetlerine başlanması mümkün olmaktadır.

Projelerin teknik açıdan yönetimi yararlanıcı kurumun, mali açıdan yönetimi ise Merkezi Finans ve İhale Birimi'nin sorumluluğundadır. Projenin düzgün ve sorunsuz şekilde yürütülmesinde bu iki aktörün işbirliği içinde çalışmaları gerekmektedir.

Bir projenin Yıllık Program'a kabulü sonrasında yararlanıcı kurumlardan projelerinin teknik olarak uygulamasından sorumlu bir "Kıdemli Program Görevlisi" atamaları ve Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'ne bildirmeleri istenir. Aynı yazıda bir "Proje Uygulama Birimi" oluşturmaları da talep edilir.

"Kıdemli Program Görevlisi", projenin uygulanmasına yönelik ihale sürecini başlatmak üzere gerekli iş tanımları ve/veya teknik şartnameleri hazırlar ve teklif çağrılarının yapılması için Merkezi Finans ve İhale Birimi'ne gönderir.

İhalelerin sonuçlanması neticesinde imzalanan sözleşmeler vasıtasıyla başlayan proje, yararlanıcı kurumun sorumluluğunda sonuçlandırılır.

Kurum, uygulamanın yanı sıra, izleme/değerlendirme süreçlerine de kendisinden projesi ile ilgili hazırlaması istenilen izleme raporları bağlamında katılır.

4.2.5 Katılım Öncesi Mali Yardım'ın İzleme/Değerlendirme Süreci

Aralık 2001'de Konsey'in Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardım Tüzüğü'nü kabul etmesiyle Ocak 2002 yılından itibaren katılım öncesi mali yardımın programlama ve uygulama prosedürleri, PHARE prosedürleri paralelinde hayata geçirilmiştir.

Bu kapsamda ülkemiz, diğer aday ülkelerde de olduğu gibi, AB kaynaklı proje ve programların izleme ve değerlendirme sistemini oluşturmuştur. Söz konusu sistemin temeli yine 18 Temmuz 2001 tarihli Başbakanlık Genelgesi ile ifade edilmiştir. Buna göre süreç aşağıdaki yapılardan oluşmaktadır. [2]

Ortak İzleme Komitesi (Joint Monitoring Committee – JMC): Genelge ile oluşturulan yapılardan biri olan Ortak İzleme Komitesi, Ulusal Yardım Koordinatörü

(ya da temsilcisi), Ulusal Yetkilendirme Görevlisi (ya da temsilcisi), Mali İşbirliği Komitesi'nin üyelerinin temsilcileri ve Avrupa Komisyonu ile Ara Değerlendirme Ekibi temsilcilerinden oluşan ve AB kaynaklı programların gözden geçirilmesiyle görevli en üst düzey komitedir. Yılda bir kez toplanır.

30 Aralık 2002'de imzalanan mutabakat mektubu ile de Ortak İzleme Komitesi'nin Yetki Belgesi (Mandate of the Joint Monitoring Committee), Komisyon tarafından onaylanmıştır.

Bağımsız Ara Değerlendirme Ekibi (Interim Evaluation Team): Türkiye'de AB kaynaklı proje ve programların izleme ve değerlendirmelerinde Türk kurumlarına izleme raporunun hazırlanması konusunda eğitim vermek ve raporların hazırlanma sürecinde destek olmak üzere bağımsız değerlendiricilerden oluşan bir Ara Değerlendirme Ekibi oluşturulmuştur.

Ara Değerlendirme Ekibi'nin Türkiye'de çalışmasını sağlayacak olan Ara Değerlendirme Programı'nın finansman antlaşması 2003 yılı başında imzalanmış ve 05 Şubat 2003 tarihinde yapılan başlangıç toplantısı ile Türkiye'de AB kaynaklı proje ve programların izleme ve değerlendirme faaliyetleri başlamıştır.

Sektörel İzleme Alt Komiteleri (Sectoral Monitoring Sub-Committees, SMSCs): Bu amaçla oluşturulan bir başka yapı da, Sektörel İzleme Alt Komiteleri'dir. Bunlar, Ulusal Yardım Koordinatörü (ya da temsilcisi), Ulusal Yetkilendirme Görevlisi (ya da temsilcisi) ile Merkezi Finans ve İhale Birimi, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, Ara Değerlendirme Ekibi ve uygulayıcı kurum ve kuruluşların temsilcilerinden oluşan ve AB kaynaklı programların sektör düzeyinde gözden geçirilmesiyle görevli komitelerdir. İki kez izleme raporlarını bir kez de Ara Değerlendirme Raporu'nu incelemek üzere yılda toplam üç kez toplanır.

İzleme ve değerlendirme sisteminin Türkiye'de ilk kurulma safhasında bu yapı ve süreçler Avrupa Komisyonu, Ara Değerlendirme Şirketi ve Türk tarafının katılımıyla gerçekleştirilen ilk toplantıda belirlenmiştir. 2003 yılı izleme ve değerlendirme sürecinde 8 sektör bulunurken 2004 yılı izleme ve değerlendirme faaliyetleri 7 sektör üzerinden yapılmaktadır. Bu sektörler şu şekildedir:

1. Bölgesel Kalkınma ve Sınır Ötesi İşbirliği,
2. Eğitim, Öğretim, Sağlık ve Sosyal Politika,
3. Ekonomik Kalkınma ve Finans,

4. İç Pazar, Gümrük Birliği, Tarım ve Balıkçılık,
5. İdari Kapasitenin Güçlendirilmesi ve Sivil Toplum,
6. Adalet ve İçişleri,
7. Altyapı, Çevre, Enerji, Telekomünikasyon ve Ulaştırma.

Daha önce ayrı olan İdari Kapasitenin Güçlendirilmesi sektörü ile Sivil Toplum sektörü, 2004 yılı sürecinde birleştirilmiştir.

İzleme ve değerlendirme, temel olarak projelerin uygulanmasının takibi ve geliştirilmesi için kullanılan bir araçtır. Bu bağlamda projelerin yürütülmesi aşamasında karşılaşılan sorunları tespit ederek çözüm önerileri üretir, planlanan veya uygulanan faaliyetlerin istenilen proje amacını karşılayıp karşılamadığını ortaya koyarak projenin etkinliğini ölçer. Bu süreç, genel olarak raporlama sistemi üzerine kuruludur ve etapları ile sorumluları Tablo 4.11’de sunulmaktadır.

Tablo 4.11: Katılım Öncesi Mali Yardım’ın İzleme/Değerlendirme Süreci

İZLEME SÜRECİ	
Faaliyetler	Sorumlular
İzleme raporlarının hazırlanması	Uygulayıcı /yararlanıcı kurum/kuruluşlar
Sektörel İzleme Alt Komite Toplantıları, İzleme Raporları’nın sunulması ve tavsiyeler	Sektörel İzleme Alt Komiteleri
Sektörel İzleme Alt Komiteleri tavsiyelerinin yerine getirilmesi	Uygulayıcı /yararlanıcı kurum/kuruluşlar
Sektörel İzleme Alt Komiteleri tavsiyelerinin takibi	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS)
Ara Değerlendirme Raporu’nun hazırlanması	Ara Değerlendirme Ekibi
Ara Değerlendirme Bilgilendirmesi için Sektörel İzleme Alt Komite Toplantıları	Sektörel İzleme Alt Komiteleri
Ulusal Yardım Koordinatörü’nün Sektörel İzleme Raporu’nu; Ara Değerlendirme Ekibi’nin Özet Ülke Raporu’nu hazırlaması	Sektörel İzleme Alt Komiteleri
Ortak İzleme Komitesi Toplantısı	Ortak İzleme Komitesi
Ortak İzleme Komitesi tavsiyelerinin uygulanması	Uygulayıcı/yararlanıcı kurum/kuruluşlar

Kaynak: ABGS, Operational Guideline of Secretariat of National Aid Coordinator for Overall Coordination, Programming and Monitoring

4.2.6 Katılım Öncesi Mali Yardım’ın 2002-2004 Dönemi Programları

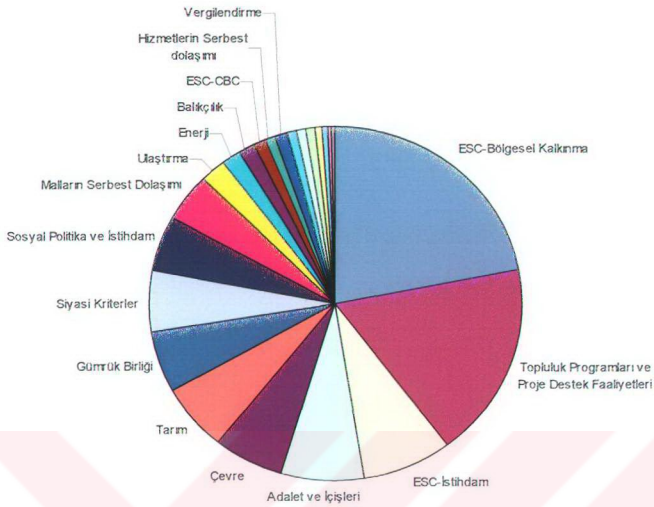
2002 Programı ile toplam 18 proje kapsamında 126 milyon Euro, 2003 Programı ile toplam 28 proje kapsamında 144 milyon Euro ve 2004 Programı ile toplam 38 proje kapsamında 235,6 milyon Euro AB desteği sağlanmıştır. Bu desteğin yöneldiği

sektörler itibariyle bütçesel analizi Tablo 4.12’de, dağılımın şematik gösterimi de Şekil 4.3’te sunulmaktadır.

Tablo 4.12: Katılım Öncesi Mali Yardım’ın 2002-2004 Döneminde Yöneldiği Sektörler İtibariyle Bütçesel Analizi

Yardım Alan Konu Başlığı	AB Katkısı	AB Katkısının Payı	Toplam Destek
Ekonomik ve Sosyal Uyum - Bölgesel Kalkınma	110,800,000 €	21.91%	143,803,000 €
Topluluk Programları - Proje Destek Faaliyetleri	89,998,130 €	17.80%	246,380,087 €
Ekonomik ve Sosyal Uyum-İstihdam	40,000,000 €	7.91%	50,000,000 €
Adalet ve İçişleri	35,576,200 €	7.04%	39,015,200 €
Çevre	31,600,000 €	6.25%	33,530,000 €
Tarım	30,778,000 €	6.09%	37,642,000 €
Gümrük Birliği	28,183,100 €	5.57%	35,727,550 €
Siyasi Kriterler	28,027,500 €	5.54%	29,612,625 €
Sosyal Politika ve İstihdam	24,383,750 €	4.82%	26,405,000 €
Hizmetlerin Serbest Dolaşımı	22,861,420 €	4.52%	28,026,260 €
Ulaştırma	11,175,500 €	2.21%	13,007,000 €
Enerji	8,984,000 €	1.78%	9,203,000 €
Bahççılık	6,169,000 €	1.22%	6,603,139 €
Ekonomik ve Sosyal Uyum - Sınır Ötesi İşbirliği	5,557,000 €	1.10%	6,811,000 €
Hizmetlerin Serbest Dolaşımı	5,275,000 €	1.04%	5,550,000 €
Vergilendirme	5,204,900 €	1.03%	6,175,000 €
Mali Kontrol	4,850,000 €	0.96%	5,270,000 €
Ekonomik ve Sosyal Uyum-KOBİ’ler	4,000,000 €	0.79%	4,000,000 €
Ekonomik Kriterler	3,751,000 €	0.74%	3,901,360 €
Tüketici ve Tüketici Sağlığının Korunması	2,703,000 €	0.53%	3,271,000 €
Şirketler Hukuku	2,462,500 €	0.49%	2,750,000 €
Telekomünikasyon ve Bilgi Sistemleri	2,260,000 €	0.45%	2,300,000 €
Rekabet Politikası	1,000,000 €	0.20%	1,000,000 €
TOPLAM	505,600,000 €	100.00%	739,983,221 €

Kaynak: ABGS, Adaylık Döneminde AB Mali Yardımlarına ilişkin ppt Sunumu

Şekil 4.3: Katılım Öncesi Mali Yardım'ın Sektörel Dağılımı (2002-2004)

Türkiye'de, Katılım Öncesi Mali Yardım'ın 2002-2004 arası döneminde yer alan projeler, Ek-III'te sunulmuştur.

4.2.7 Avrupa Yatırım Bankası Kredileri (2000-2006)

AB ile mali işbirliğinin bir başka boyutunu da Avrupa Yatırım Bankası (AYB) tarafından Türkiye'ye sağlanan krediler oluşturmaktadır. AB, katılım öncesi süreci hibelerin yanı sıra AYB tarafından sağlanan kredi olanakları ile de desteklemektedir. Ancak, AYB kredilerinin kullanım esasları ve yöntemi, hibeler için benimsenen yöntemden farklıdır. AYB kredilerine ilişkin faaliyetlerden sorumlu kuruluş Hazine Müsteşarlığı'dır. [6]

Tablo 4.13: 2000 Yılında Sağlanan AYB Kredileri

Yıl	Proje	Kredi Tutarı (milyon Euro)
2000	Bursa Kanalizasyon Projesi (Bursa Su ve Kanalizasyon İşletmesi) *	80
2000	Sanayi Kirliliğinin Önlenmesi (TSKB, TSYB, Vakıfbank)*	70

Tablo 4.13 devamı: 2000 Yılında Sağlanan AYB Kredileri

Yıl	Proje	Kredi Tutarı (milyon Euro)
2000	Depremden Zarar Gören Altyapının İmarı (Başbakanlık Proje Uygulama Birimi)	300
2000	Depremden Zarar Gören Sanayi İşletmelerine Yönelik Kredi (TSKB, TSYB, Vakıfbank)	75
2000	KOBİ'ler için Global Kredi (TSKB, TSYB)	50
	GENEL TOPLAM	575

* Çevre alanındaki bu iki projede maliyeti MEDA fonundan karşılanmak üzere %3 faiz indirimi uygulanmıştır.

Kaynak: Avrupa Yatırım Bankası 2000 Yılı Kredi Faaliyetleri Raporu

Türkiye, AYB'nin Akdeniz ülkelerine yönelik Avrupa-Akdeniz Ortaklığı ve Akdeniz Ortaklığı kredi paketleri, aday ülkelere yönelik katılım öncesi yardım imkanı, TERRA ve Gümrük Birliği'ni desteklemeye yönelik yeni kredi paketinden yararlanabilmektedir.

Tablo 4.14: 2000-2006 Döneminde Türkiye'nin Faydalanabileceği AYB Kredileri

Dönem	Mali Çerçeve	Kredi tutarı (milyon Euro)
2000-2003	TERRA	600
2000-2006	Avrupa-Akdeniz Ortaklığı	* 6425
2001-2006	Akdeniz Ortaklığı paketi*	1000
2000-2004	Yeni kredi paketi	450
2000-2003	Katılım öncesi paketi	* 8500

* Ülkelerle belirli oranda paylar ayrılmamıştır

Kaynak: Köstepen, 2001.

4.2.7.1 EUROMED II (Avrupa Akdeniz Ortaklığı II)

Akdeniz ülkelerine yönelik AYB kaynaklı bir kredi programı olan Euromed programının ikincisi 2000-2006 dönemi için planlanmış ve 6425 milyon Euro'luk bir bütçeye sahip olması öngörülmüştür. Türkiye bu miktardan yılda 210 milyon Euro olmak üzere yedi yılda toplam 1470 milyon Euro tutarında bir seviyeye kadar yararlanabilecektir.

4.2.7.2 TERRA

Deprem yardımı kapsamında Türkiye'ye 600 milyon Euro tutarında AYB kredisi açılmıştır. Bunun 150 milyon Euro'luk kısmı KOBİ'lere ayrılmıştır. Deprem kredisinin 450 milyon Euro'luk kısmının her biri 150 milyon Euro'luk üç bölümde verilmesi kararlaştırılmış ve 2000 yılı içinde bu kısmın toplam 300 milyon Euro'luk ilk iki dilimi ile KOBİ'lere ayrılan kısmın 75 milyon Euro'luk ilk dilimine ilişkin antlaşmalar imzalanmıştır.

4.2.7.3 Yeni Kredi Paketi (2001-2004)

Gümrük Birliği'ni güçlendiren yatırım projelerine destek olmak amacıyla 2001 yılında, AYB'den finanse edilmek üzere 450 milyon Euro bütçeli bir kredi programı oluşturulmuştur.

4.2.7.4 Katılım Öncesi Kolaylığı

Katılım öncesi yardımlar kapsamında, aday ülkelerin kullanımına açılan toplam 8.5 milyar Euro'luk kredi paketinden, Güvernörler Kurulu'nun Mayıs 2001'de Türkiye'yi de dahil etmesiyle birlikte, Türkiye de yararlanabilecektir. Bu paketten ülkelere belirli oranda paylar ayrılmamıştır. Verilecek olan kredi miktarı, ülkelerin hazırladıkları projelere ve bunların onaylanmasına bağlı olarak belirlenecektir.

4.2.7.5 Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Kolaylığı (2001-2007)

2001 yılında kabul edilmiş olan yeni bir bölgesel kredi imkanı olan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Kolaylığı, 2001-2007 dönemi için yıllık 1 milyar Euro'luk bir kredi miktarı öngörmektedir. Söz konusu imkan, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 12 Akdeniz ülkesinin istifadesine açıktır. Söz konusu kredi imkanı ile Avrupa ve Akdeniz ülkelerinin ortak ilgi alanına giren ve bölgesel entegrasyonu geliştiren projeler finanse edilecektir.

4.2.7.6 Avrupa Yatırım Bankası Tarafından Kamu ve Özel Sektöre Sağlanan Kredi İmkanları

AYB tarafından kamu ve özel sektöre sağlanan kredi imkanları, iki kredi türünden oluşmaktadır:

1. Doğrudan finansman yoluyla sağlanan ve yatırım tutarı 25 milyon Euro'yu geçen bireysel krediler: Bu sınıfa giren büyük yatırım projeleri için, bu proje sahipleri tarafından doğrudan AYB'ye başvuru yapılarak kredi talebinde bulunulur. Bu tip projeler, genel ekonomiye katkısı, çevreye olan etkisi ve mali açıdan getirisinin finansman ve nakit akışını karşılayabilecek olması gibi unsurlar açısından değerlendirilir. Vade, sanayi projelerinde 10-15 yıl, altyapı projelerinde ise 15-20 yıl arasında değişmektedir. Kredilerin geri ödemesiz dönemi de bulunabilir. AYB tarafından sağlanan finansman, yine en fazla projenin %50'sini karşılayabilir. Finansman maliyeti, AYB'nin kar amacı gütmemesinden ötürü düşüktür. [19]

2. Aracı bankalar yoluyla finanse edilen ve yatırım tutarı 25 milyon Euro'nun altında olan global krediler: Bu krediler genellikle küçük ve orta boy işletmeleri ilgilendirmekte ve AYB'nin isimleri aşağıda verilmiş olan aracı bankaları aracılığı ile verilmektedir. Global krediler olarak da isimlendirilen bu kredilerle yatırım maliyetinin en fazla %50'si karşılanmaktadır. Kredilerin vadesi 5-12 yıl arasında olup, bazı istisnai durumlarda 15 yıla kadar çıkabilmektedir. Faiz oranını aracı bankalar belirlemektedir ki, bu oran son dönemde ülkemizde %7 mertebesinde olmuştur. Bu krediler sanayi, hizmet ve turizm sektöründe faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli özel sektör projelerine aktarılır. [19]

Teminat çerçevesinde, kamu projelerinde Hazine garantisi, özel sektör projelerinde ise başvuran firmanın kredi notunun A+ düzeyinde olması veya A+ kredi derecesine sahip banka teminatı dikkate alınmaktadır. [19]

AYB'nin kendi girişimi ile oluşturduğu kredi paketlerinin kullanımında ise, ülke kredi notunun en az BBB olması şartı aranmaktadır. Teminat sorununun aşılması için yabancı banka garantisi, kredi notu yüksek yabancı ortak / yabancı yatırım veya büyük ölçekli proje olması gerekmektedir.

Nisan 2003 ile Temmuz 2003'de imzalanmış olan ve sırasıyla Türkiye'de sanayi sektörüne sağlanan 200 milyon Euro ile 125 milyon Euro tutarındaki kredilerin devamı niteliğinde son global KOBİ kredi paketi için gerekli anlaşma AYB ile Hazine Müsteşarlığımız arasında 04 Mart 2004 tarihinde imzalanmıştır. Toplam 250 milyon Euro tutarında olan kredi paketi Vakıflar Bankası, Ziraat Bankası, Halk

Bankası, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve Türkiye Kalkınma Bankası aracılığı ile kullanılacaktır. [6]

AYB Katılım Öncesi Paketi'nde ülke kotası veya payı bulunmamakta, krediler projelerin uygunluğu değerlendirilerek verilmektedir. Ancak, Avrupa Yatırım Bankası, kamu sektörü tarafından yapılan kredi başvurularında ilgili aday ülkenin kredi notunun en az "BBB" düzeyinde olmasını, özel sektör tarafından yapılan kredi başvurularında ise ilgili özel sektör kuruluşunun kredi notunun "A+" düzeyinde olmasını veya en az "BBB" kredi derecesine sahip bir mali kurum tarafından garanti edilmesini bir ön koşul olarak talep etmektedir.

Türkiye'nin ülke kredi notu "B" olduğundan, Hazine tarafından sağlanacak teminat yeterli olmamaktadır. Türk bankalarının ve firmalarının kredi notları ise yaşanan ekonomik kriz sonrası düşmüştür. Bu çerçevede gerek bu paketten gerek benzer koşullara sahip olan Akdeniz Ortallığı Paketi'nden Türkiye'nin faydalanması için teminat sorununun çözülmesi gerekmektedir.

Türkiye ekonomisinde son dönemde yaşanan gelişmeler göz önüne alındığında, yeni bir düzenleme yapılmadığı takdirde, Türkiye'nin mevcut aşamada Katılım Öncesi Paketi'nden yararlanmasının fiilen mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Türkiye'nin kredi notu göz önüne alındığında, kamu projelerine Katılım Öncesi Paketi'nden finansman sağlanamayacaktır. Ancak özel sektör kuruluşları AYB teminat koşulunu üç şekilde yerine getirerek Katılım Öncesi Paketi kapsamında bireysel kredi (individual loan) alabilirler:

- Proje sahibi Türk firması, Türkiye'deki bir yabancı bankadan veya yurtdışındaki bir bankadan garanti alabilir. Söz konusu garanti iki şekilde sağlanabilir. İlk olarak, proje ile bağlantısı olmayan, kredi notu "BBB"den yukarı bir bankadan bedeli ödenerek garanti satın alınabilir. Ancak bu yöntemin maliyeti yüksektir ve AYB'den sağlanacak finansmanın avantajlarını azaltabilir. İkinci yöntem ise, eğer projenin finansmanına katkıda bulunacak banka ve/veya bankalar sendikasyonu varsa, söz konusu banka veya bankaların proje finansmanında AYB'nin bölümünü de garanti etmesidir. Bu yöntem daha kolaydır ve daha düşük maliyete sahiptir.
- Türk özel sektör kuruluşları yabancı ortak firmaların garantisi ile AYB teminat koşulunu yerine getirebilirler. Eğer projenin kredi notu "A+" ve yukarısı olan bir yabancı ortağı varsa bu ortağın teminatı (corporate guarantee) AYB tarafından kabul

edilmektedir. Kredibilitesi yüksek yabancı firmaların doğrudan yatırımları da bu kapsamda AYB kredisi alabilmektedir. Örneğin Volkswagen - Slovakya'nın Volkswagen - Almanya ile ortak olduğu Bratislava'daki otomobil fabrikası projesinin finansmanında teminat Volkswagen - Almanya tarafından sağlanmıştır.

- AYB nadir olarak projenin kendisini garanti olarak kabul etmektedir. Macaristan Petrokimya Şirketi'nin rafineri yatırımının finansmanında bu yöntem uygulanmıştır.

4.2.7.7 AYB Kredilerinin Türkiye'de Kullanımı

Avrupa Yatırım Bankası kredilerinin son dönemde Türkiye'deki kullanımı incelendiğinde iki temel yöntem göze çarpmaktadır. Kredilerin kullanıldığı en önemli alan altyapı yatırımlarıdır. AYB'nin bireysel kredi olarak tanımladığı (yatırım tutarı 25 milyon Euro'dan fazla) söz konusu krediler, Hazine Müsteşarlığı'nın garantörlüğünde kamu kuruluşlarına ve belediyelere verilmiştir. Kamu kuruluşlarının kredi başvuruları Hazine Müsteşarlığı aracılığıyla yapılmaktadır. Hazine Müsteşarlığı kendisine iletilen ve uygun bulunduğu kamu projelerini Avrupa Yatırım Bankası'na sunmaktadır. Kamu kuruluşlarının aldığı kredilere Hazine Müsteşarlığı teminat vermektedir. Depremden zarar gören altyapı için TERRA-I kapsamında verilen kredide ise borçlanan Hazine Müsteşarlığı'dır.

İkinci grup krediler ise aracı bankalar tarafından kullanılan KOBİ'lere yönelik global krediler ile enerji otoproduksiyonu, sanayi kirliliğinin azaltılması ve depremden zarar gören işletmelerin kayıplarının karşılanması gibi özel amaçlı kredilerdir. Söz konusu kredilerin görüşmeleri Hazine Müsteşarlığı tarafından yürütülür. AYB ve Hazine Müsteşarlığı arasında anlaşma sağlandıktan sonra fonlar aracı bankalara devredilir. Aracı kuruluşlar için de Hazine teminat vermektedir.

Türkiye'de özel sektör kuruluşları tarafından bireysel kredi kullanılmamıştır. Son döneme kadar Türkiye'nin kullanabileceği AYB kaynaklarının azlığı ve garanti sorunu bunda etkili olmuştur.

4.2.8 Topluluk Programları ve Ajansları

Türkiye-AB mali işbirliği, hibelerden ve kredilerden sağlanan mali desteğin yanı sıra Topluluk Program ve Ajansları'na sunulan projelere, ilgili programlar tarafından finansman sağlanması yoluyla da yürütülmektedir.

4.2.8.1 Topluluk Programları

Topluluk Programları, belirli yılları kapsayan bir süre için, Topluluk politikalarıyla ilişkili farklı spesifik alanlarda üye devletler arasında işbirliğini teşvik etmek amacıyla Avrupa Topluluğu tarafından kabul edilen bir dizi entegre eylemi içeren programlardır. Topluluk, bu programlar kapsamında programa üye ülkelere ve/veya ilgili kuruluşlarınca sunulan projeleri finanse etmektedir.

Bir ülkenin Topluluk Programları'na katılabilmesi belli şartlara bağlıdır:

- Başvuruda bulunması,
- Program ile ilgili mutabakat zaptını imzalaması,
- Katılım aidatını ödemesi.

Türkiye'nin, aday ülkelere açık tüm Topluluk programlarına katılımına dair hukuki zemini oluşturmak amacıyla, ülkemiz ile AB Komisyonu arasında "Türkiye Topluluk Programlarına Katılımının Genel İlkeleri Hakkında Çerçeve Antlaşma" 26 Şubat 2002 tarihinde imzalanmış, 01 Eylül 2002 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak 05 Eylül 2002 günü yürürlüğe girmiştir.

Çerçeve Antlaşma'nın haricinde, ülkemizin öncelik vererek katılım kararı aldığı her bir Topluluk programına ilişkin olarak, AB Komisyonu ile ayrı birer mutabakat zaptının imzalanması gerekmektedir. Mutabakat zabıtları, ilgili programa katılıma dair esasları ve katkı payını ortaya koymaktadır.

Aralık 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde, PHARE Programı'nın, MDAÜ'nin Topluluk Programları'na katılım payının, Araştırma ve Geliştirme Çerçeve Programı'na katılım hariç, diğer programlar için ödenmesi gerekli miktarın azami %10'a varan kısmını karşılayabileceği belirtilmiştir. Aynı uygulama Helsinki Zirvesi sonrasında Kıbrıs, Malta ve Türkiye için de getirilmiştir.

Ülkenin GSYİH veya nüfusu temelinde belirlenen katılım ücreti ilgili yılın Topluluk Programları'na ait proje fişinde yer almakta ve belirtilen azami oranda katılım aidatı için destek, katılım öncesi mali yardımdan sağlanmaktadır.

Türkiye'nin katıldığı Topluluk Programları aşağıda sıralanmaktadır:

- **Eğitim alanında Leonardo, Socrates ve Gençlik Programları:** Eğitimin çeşitli kademelerindeki öğrenciler ve öğretmenler için mübadele ve ortak proje imkanları sağlayan söz konusu programlar, Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde kurulan

Ulusal Ajans tarafından yürütülmektedir. Diğer aday ülkelere de uygulandığı üzere, programlardan tam anlamıyla faydalanabilmek için, sadece pilot projelerin gerçekleştirilebildiği bir hazırlık dönemi geçirilmesi gerekmiştir. Aralık 2002’de başlatılan hazırlık süreci, ülkemizin programlara katılımına dair mutabakat zaptının 10 Mayıs 2004 tarihinde yürürlüğe girmesiyle nihayetlenmiştir. Ülkemiz bu tarih itibarıyla programlardan tam olarak faydalanmaya ehil hale gelmiştir.

- **Bilimsel ve Teknolojik Gelişme Alanında 6. Çerçeve Programı:** AB’nin kapsamlı bilimsel ve teknolojik işbirliği programı olarak nitelenebilecek olan bu programa katılımımıza ilişkin mutabakat zaptı 10 Ocak 2003’te yürürlüğe girmiş olup, Türk bilimadamları program bünyesinde proje teklifi sunabilmektedirler. İlk katılım yılı olan 2003’te 6. Çerçeve Programı’nın kapsadığı tüm alanlarda ülkemizde sunulan toplam 541 proje teklifinin 72’si kabul görek desteklenmiştir. Başarı oranı yüzde 10,68 olarak ölçülmektedir. Aday ülkelerin ortalama başarı düzeyi yüzde 12,94 olarak gerçekleşmiştir. Programa katılan ülkelerin elde ettikleri faydanın, yıllar geçtikçe kaliteli proje sunma alanındaki tecrübelerine bağlı olarak arttığı gözlenmiştir. Ülkemizin daha ilk katılım yılında aday ülke ortalamasına yaklaşan bir performans göstermesi, önümüzdeki yıllarda programdan faydalanma oranının daha da artacağı beklentisini güçlendirmektedir.
- **KOBİ’ler için Çok Yıllı Program:** Küçük ve Orta Boy İşletmeler’e çeşitli olanaklar sağlayan bu programa ilişkin mutabakat zaptı 06 Ocak 2003’te yürürlüğe girmiş olup, kurulan Avrupa Bilgi Merkezleri kanalıyla, programın KOBİ’ler için sunduğu imkanlar hakkında ayrıntılı bilgi alınması mümkündür.
- **Gümrükler 2007:** Gümrük idareleri arasında bilgi değişimi, işlemlerin hızlandırılması, seminerler düzenlenmesi ve uzman değişiminde bulunulması gibi faaliyetler içeren programa ilişkin mutabakat zaptı 09 Temmuz 2003’te yürürlüğe girmiştir.
- **İdareler arasında bilgi değişimine ilişkin IDA-II Programı:** Resmi idareler arasındaki bilgi değişiminin teknolojik olanaklarla süratlendirilmesi suretiyle karar alma ve uygulama sürecine hız kazandırılmasını hedefleyen bu programa ilişkin mutabakat zaptı 16 Mart 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ülkemiz,

mutabakat zaptının işlerlik kazanmasından önce de, program çerçevesindeki uzman düzeyindeki toplantılara gözlemci olarak katılım sağlamıştır.

- **Dijital İçerik (e-Content):** Avrupa'nın tüm yönleriyle bir bilgi toplumu haline dönüştürülmesini hedefleyen e-Avrupa programının, dijital ortamda veri değişimine yönelik tamamlayıcı bir parçası olan e-Content programına katılımımıza ilişkin mutabakat zaptı 24 Mart 2003'te yürürlüğe girmiştir. Program, ülkemizde dijital içerik sektöründe faaliyet gösteren firmaların proje tekliflerine açıktır.
- **Yeni Kamu Sağlığı Programı:** Kamu sağlığı alanındaki politikaların uyumlaştırılmasına yönelik bu programa katılımımıza dair mutabakat zaptı 11 Nisan 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- **İstihdamı Teşvik Tedbirleri**
- **Cinsiyetlerarası Eşitlik**
- **Ayrımcılıkla Mücadele**
- **Sosyal Dışlanmanın Önlenmesi**

İstihdam ve sosyal işler alanındaki bu programlara katılımımıza dair hukuki süreç tamamlanmış ve ilgili mutabakat zaıtları 24 Şubat 2003'te yürürlüğe girmiştir.

- **FISCALIS:** İç pazara yönelik vergilendirme sistemlerinin iyileştirilmesine yönelik bu programa katılımımıza dair mutabakat zaptı 09 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ülkemiz katkı payının tamamını ulusal bütçeden karşılamak suretiyle program çerçevesinde sadece seçilmiş bazı faaliyetlere katılım sağlamaktadır.

4.2.8.2 Avrupa Ajansları

Topluluk ajansları, Topluluk anlaşmalarında belirtilen teknik, bilimsel ya da idari işleri yerine getirmek amacıyla ikincil mevzuat ile kurulan, Avrupa kamu yasasına bağlı, Topluluk kurumlarından (Konsey, Parlamento, Komisyon) farklı ve kendi tüzel kişiliğine sahip kurumlardır.

Farklı isimlerle anılan (Merkez, Vakıf, Ajans, Ofis, Gözlemevi) toplam 16 kurum mevcut olup, Türkiye, Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme

Merkezi'ne gözlemci statüde ve Avrupa Çevre Ajansı'na tam üye olarak katılım sağlamaktadır.

Çevre alanında bilgi değişimi ve standartların uyumunu öngören Avrupa Çevre Ajansı'na katılımımıza dair anlaşma, 1 Mayıs 2003'de yürürlüğe girmiştir. Uyuşturucuyla mücadele alanında faaliyet gösteren Ajansa katılımımızı sağlayacak Mutabakat Zaptı üzerindeki görüşmeler devam etmektedir.

Topluluk Ajansları aşağıda verilmiştir :

- Avrupa Meslek içi Eğitimi Geliştirme Merkezi (Selanik, Yunanistan)
- Yaşama ve Çalışma Koşullarını İyileştirme Vakfı (Dublin, İrlanda)
- Avrupa Çevre Ajansı (Kopenhag, Danimarka)
- Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (Lizbon, Portekiz)
- Avrupa Tıbbi Ürünleri Değerlendirme Ajansı (Londra, İngiltere)
- Tek pazarda Mevzuat Uyumlaştırması Ofisi (Alicante, İspanya)
- İşyerinde Güvenlik ve Sağlık Ajansı, (Bilbao, İspanya)
- Çeviri Merkezi (Lüksemburg, Lüksemburg)
- Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi (Viyana, Avusturya)
- Avrupa Mesleki eğitim Vakfı (Torino, İtalya)
- Avrupa Bitki Çeşitliliği Ofisi (Angers, Fransa)
- Avrupa Yeniden Yapılandırma Ajansı (Selanik, Yunanistan)

5. TÜRKİYE’DE KATILIM ÖNCESİ MALİ YARDIMIN ETKİN KULLANIMI ÖNÜNDEKİ SIKINTILAR VE PROJE HAZIRLAMANIN TEMEL PRENSİPLERİ

Türkiye-AB mali işbirliği sürecinde ülkemize taahhüt edilen katılım öncesi mali yardımların miktarı, ülkemizin büyüklüğü göz önüne alındığında, diğer adaylara verilen miktarlara göre hep daha geride kalmıştır. Tablo 5.1’de Türkiye’nin 2000-2006 döneminde aldığı hibe yardım miktarı, 3 diğer ülke ile kıyaslanmaktadır.

Tablo 5.1: 2000-2006 Dönemi’nde Türkiye ve 3 MDAÜ’nin Aldığı Hibe Yardımların Karşılaştırılması (milyar Euro)

	Romanya	Bulgaristan	Polonya	Türkiye
2000-2006 Hibe Miktarı	5,1	2,8	15,3	1,7

Kaynak : ABGS, Adaylık Döneminde AB Mali Yardımlarına İlişkin ppt Sunumu

Birlik, mali işbirliği sürecinin 2000-2006 döneminde tüm adaylara eşit muamele edildiğini ifade etmiş olsa da, yardımların dağılımındaki hesaplamalarda baz alınan nüfus büyüklüğünün dikkate alınmaması ve ayrıca ülkemizin diğer adayların yararlandığı ISPA, SAPARD gibi programlardan yararlanamaması bu konudaki farklı yaklaşımın temelini oluşturmuştur.

2002 tarihli Strateji Belgesi’nde Birlik, Türkiye’ye yönelik yardımların yıllık bazda ihtiyaçların yardımı ne ölçüde tüketebileceği dikkate alınarak artırılacağını belirtmektedir.

Mali yardımların 2007-2013 yıllarını kapsayacak yeni döneminde de Birlik eşit muamele ilkesini tekrarlarken, yardımların artırılması şartını Türkiye’nin yardımları etkin şekilde kullanabilme kapasitesine bağlamıştır. Bu anlamda yardımların etkin şekilde kullanımı, sadece münferit programlar kanalıyla alınan yardımdan iyi yararlanabilme konusunun ötesinde bir boyuta geçerek, mali işbirliği sürecinin geleceğini etkileyecek bir kimliğe bürünmüştür.

Türkiye'nin gerek AB'nin Katılım Öncesi Mali Yardım kapsamında sağladığı hibe fonlardan, gerek AYB kredilerinin kullanımından ve gerekse Topluluk Programları ve Ajansları'na katılım sürecinden etkin şekilde faydalanabilmesinin temel unsurunu, ülkemizin istenilen içerik ve formatta proje hazırlama, sunma ve yürütme yeteneği/kapasitesi oluşturmaktadır.

MDA ülkesi olan 10 yeni üyenin, 1997 yılında Komisyon'un yakın himayesinde başladıkları "katılım odaklı" mali işbirliği süreci, ülkemiz için 2002 yılı itibarıyla başlatılmıştır.

Türkiye'nin 2002-2004 yılları arasındaki dört adet yıllık finansman programının oluşturulması çerçevesinde tecrübe ettiği süreç, izleme/değerlendirme raporları bağlamında ortaya konan çeşitli hususlardaki darboğazları/sorunları/eksiklikleri adres göstermekle birlikte, konunun merkezinde yatan temel husus, proje olgusu ve yönetiminin bilinmesindeki eksiklik olmuştur.

Söz konusu olgunun sadece tek başına bilinmesi de yeterli olmamakta, mali yardımın işleyiş süreci içinde yol alacak şekilde kullanılması gerekmektedir. Bu, temel prensipler ve süreç ile ilgili zamanlama çerçevesinde hareket edilmesi anlamına gelmektedir.

5.1 AB Mali Yardımlarının Kullanımında Karşılaşılan Sorunlar

Mali yardımların etkin şekilde kullanılması, gerek AB Komisyonu gerekse ülkemiz tarafından İzleme/Değerlendirme süreci çerçevesinde takip edilmektedir.

Bu süreç Türkiye'nin AB hibesi kullanarak yürüttüğü projelerin uygulama başarısını proje ve sektör bazında değerlendirmekte ve hazırlanan ülke raporu ile Türkiye'nin bu konudaki performansı ortaya konmaktadır.

Bu süreç, halen uygulaması devam etmekte olan 33 adet MEDA dönemi projesi ve 2002-2004 Katılım Öncesi Mali Yardım paketlerinde yer alan 84 proje ile birlikte toplam 117 adet projenin takibini kapsamaktadır.

Programlama sürecinde ve yapılan izleme/değerlendirmeler çerçevesinde tespit edilen sıkıntılar aşağıda genel hatlarıyla sıralanmıştır:

- **Temel AB Yaklaşımı ve Süreçlerinin Dışında Kalmak**

Bir projenin AB hibesinden desteklenebilmesinin ilk ve temel prensibi proje amaç ve faaliyetlerinin “katılım odaklı” olması gereğidir. Bir diğer deyişle önerilecek projenin amacı AB’ye katılım için gerekli uyum çalışmalarına yönelik olmalıdır. Bu konuda gerekli çerçeveyi Katılım Ortaklığı Belgesi, AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı, Ön Ulusal Kalkınma Planı ve İlerleme Raporları oluşturmaktadır. Yukarıdaki bölümde bahsedilen Programlama sürecinin başlangıç çalışmalarını, gelen proje önerilerinin istenilen çerçevede olup olmadığının değerlendirilmesi teşkil etmektedir. Bu çerçeve ile ilişkilendirilemeyen proje önerileri ilk etapta elenenler olmaktadır. [24]

Diğer önemli bir husus proje önerilerinin belirli bir süreç içinde teklif edilmesi ve neticelendirilmesi gereğidir. AB hibesinin projeler kanalıyla kullanıldığı Türkiye-AB mali işbirliği süreci, Komisyon ile Türkiye arasında karşılıklı bir diyalog ve mutabakat üzerinde işlemektedir. Yaklaşık 8-9 ay süren Programlama süreci içinde çalışılmayan veya çalışmaları neticelendirilemeyen projeler de o yılın programından düşmektedirler.

- **Kurumsal Yapıların Yetersizliği**

AB hibesinin kullanılmasına yönelik temel yaklaşım ve prensiplerin uygulanabilmesi, kurumlarda hem ulusal mevzuata, hem de AB müktesebatına hakim, bu bağlamda yapılması gerekli uyum çalışmalarını değerlendirebilecek ve bunu Komisyon ile tartışabilecek bilgi ve yabancı dil düzeyinde personelin varlığına bağlıdır. [25]

Bu amaca yönelik her kurumda bir AB Koordinasyon Birimi bulunmakla birlikte, AB müktesebatının hacmi dikkate alındığında bu birimler yetersiz kalabilmektedir.

- **Proje Yönetimi/Uygulama Birimlerinin Zayıflığı**

Programlama sürecinde proje fişlerinin bir şekilde istenilen formatta hazırlanması, bu proje ile ilgili yardımın otomatik olarak etkin şekilde kullanılacağı sonucuna gitmemektedir. Bu aşamadan sonraki en önemli husus, o projeye ilişkin olarak ilgili kurum içinde proje uygulama/koordinasyon ekibinin oluşturulması gereğidir.

Bu yapının yetersizliği yanında sürekliliğinin sağlanamaması veya etkin işletilememesi, projenin ortaya çıkışından tamamlanmasına kadarki tüm süreci olumsuz etkilemektedir. [24]

Bu yapının yeterliliği ise, AB'nin çok önem verdiği "projenin sahiplenilmesi" olgusuna da önemli bir kıstas teşkil etmektedir.

- **Kadro/Görev Değişiklikleri**

Üst ve orta kademe yetkililerin sık görev değişimi, tecrübe birikimini de beraberinde taşımakta ve gerek tasarım gerekse uygulama aşamasında projenin belli süreçler içinde zamanında neticelenmesini zorlaştırmakta, hatta bazen imkansız kılmaktadır. Özellikle eğitimler yoluyla oluşturulan kapasite, görev değişiklikleri sonucu israf edilebilmektedir. [25]

- **Siyasi Otoritenin Taahhüdü**

Projeler aslında Türkiye'nin AB müktesebatını üstlenmesi çalışmalarının finansmanının desteklenme aracıdır. Bu nedenle de bir projenin kabulü, uygulama öncesinde sektörde ilgili AB müktesebatına yönelik yasal çerçevenin yasa veya ikincil mevzuat şeklinde çıkmış olmasına veya Türkiye'nin o müktesebatın uygulanmasına ilişkin Eylem Planı veya Strateji Belgesi gibi çerçeveleri çıkarıp onaylamasına bağlıdır. Örneğin enerji sektöründe bir kuruluşun kurumsal kapasite projesi için ön şart, proje konusu ile ilgili AB müktesebatının ruhunun ulusal hukuka yansıtılmış olmasıdır. Bu husus, projelerin uygulaması için ön şart olarak fişlere eklenmektedir. Bu konuda siyasi otoritenin ihmali ya projenin kabulünü imkansız kılmakta ya da projeye konan ön şartın projenin kabulü sonrasında yerine getirilmemesi nedeniyle uygulamaya geçmek mümkün olamamaktadır. Bu durumda projeye ayrılan hibe miktarı yarımaktadır. [25]

- **Koordinasyon/İşbirliği Yetersizliği**

Bir projenin başarılı şekilde tasarlanması ve yürütülmesi proje yararlanıcısı kurumun bu süreç zarfında ilgili tüm aktörlerle etkin bir işbirliği içinde olmasına, aynı şekilde birden fazla ortaklı projelerde de projenin yürütülmesi ortaklar arasında etkin bir koordinasyonun kurulmasına bağlıdır. Bunun sağlanamaması durumunda projenin bütünselliği bozulmakta ve bu durum uygulamaya genel olarak olumsuz şekilde yansımaktadır.

Etkili bir işbirliği ve koordinasyon, proje ile ilgili olarak ortaya çıkabilecek darboğazların aşılmasının da tek çözüm yolu olarak ortaya çıkmaktadır.

- **Proje Dökümanlarının İstenilen Formatta Hazırlanamaması**

Projelerin tasarlanması aşamasındaki eksiklikler, yürütüm aşamasına yansımaktadır. AB, projelerin tasarlanması aşamasında standart bir proje fişi formatı öngörmektedir. Programlama süreci içinde yıllık finansman programında yer almasında mutabık kalınan proje fikirlerinin istenilen proje fişi formatında hazırlanması gerekmektedir. PHARE Kılavuzu'nun standart ekini oluşturan proje fişi formatı, Proje Yönetimi Döngüsü (Project Management Cycle-PCM) metodolojisi kullanılarak hazırlanan bir proje yönetimi aracıdır.

MEDA döneminden farklı olarak 2002 yılı ile başlayan mali işbirliği sürecinde bu yaklaşımın öğretilmesine yönelik çeşitli eğitimler kamu kurum/kuruluşlarına Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nce sağlanmıştır. Ancak, Türkiye'nin bu konadaki kapasitesinin artırılmasına hala ihtiyaç duyulmaktadır. [25]

İstenilen kalitede proje hazırlama kapasitesinin artırılmasının hem programlama sürecine hem de uygulamanın takip edildiği izleme/değerlendirme sürecine olumlu yansımaları olacağı açıktır.

5.2 Proje Hazırlamada Temel Prensipler

Bir projenin başarısı, tasarlanma aşamasından uygulama ve tamamlanma aşamasına kadar çeşitli bir çok faktöre bağlıdır. Başarılı bir projeye ulaşmanın ilk etabı olan hazırlık evresi, doğru sistematikte yaklaşıldığında genele kıyasla aslında son derece kolay ancak dikkat ve özen gerektiren bir evredir. Bir projenin başarıya ulaşma şansı, çok genel anlamda Şekil 4.1'deki görüldüğü gibi özetlenebilir.

Şekil 5.1: Projenin Başarısı İçin Önemli Olan Bazı Faktörler

Kaynak : ABGS, Proje Döngüsü Yönetimi El Kitabı

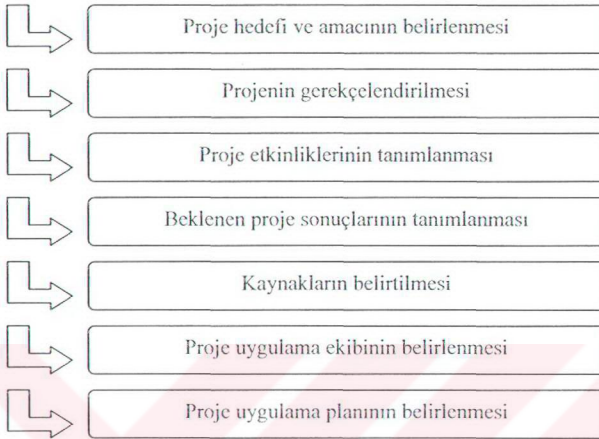
Başarılı bir proje için başlangıç noktası proje olgusunun iyi bilinmesinde yatar. Proje, varılması istenilen hedef ve amaçlar için yapılacak faaliyetleri ve beklenen sonuçları mali yönü ile de ortaya koyan bir yönetim/uygulama aracıdır. Bu anlamda AB hibesinden desteklenecek proje olgusu, Türkiye'nin AB ile uyumuna yönelik faaliyetlerin hedef-amaç ve sonuç ilişkisi içinde, mali boyutları ile sunulması demektir. [23]

Başarılı bir projede ikinci önemli faktör dikkatli bir planlama/tasarımdır. Projenin hedefi, amacı, dayandığı çerçeve, öngördüğü faaliyetler, beklediği sonuçlar, bütçesi, uygulayıcı kurumsal yapı ile uygulama takvimi verilmelidir.

5.2.1 Proje Bileşenleri

Bir projenin başarılı sonuçlara ulaşabilmesinde, projenin ortaya çıkış aşamasında proje bileşenlerinin dikkatle ortaya konması önemli yer tutar. Ana hatlarıyla proje bileşenleri Şekil 5.2'de özetlenmektedir. [23]

Proje Bileşenleri

Şekil 5.2: Proje Bileşenleri

Projenin hedefi, proje ile ulaşılabilecek genel faydadır. Buradaki yaklaşım geneldir. Projenin amacı ise proje ile asıl istenilenin ne olduğuna dair fikir verir, daha dar kapsamlı bir yaklaşımı ifade eder. Bir projede hedef ve amaç bağlantısı Şekil 4.3'te örneklenmiştir:

PROJE HEDEFİ:

Türkiye'nin Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2001-2005) belirlenen stratejiler çerçevesinde insan kaynaklarına yatırım yapılmasının önemi konusundaki duyarlılığı ulusal düzeyde arttırmak

PROJE AMACI :

Türkiye İş Kurumu'nun (İŞKUR) kurumsal kapasitesinin işsizlere ve iş arayanlara yardım amacıyla artırılması yoluyla, Türk Hükümetine, Avrupa İstihdam Stratejisi ile uyumlu etkin istihdam politikası tedbirlerinin ve hizmetlerinin tasarlanması, geliştirilmesi ve uygulanması konusunda yardımcı olunması.

Şekil 5.3: Bir Projenin Hedef-Amaç Bağlantısına Örnek

Kaynak : ABGS, Proje Döngüsü Yönetimi El Kitabı

Projenin gerekçelendirilmesi ile projenin gerekliliği ortaya konmalı, projenin çözmeye çalışacağı sorun verilmelidir. Kısaca proje, konusu ile ilgili tarihçe, sorun ve ihtiyaçlar bağlamında özetlenmeli ve önerilen yaklaşım ifade edilmelidir.

Proje faaliyetlerinin iyi belirlenmesi, projenin istenilen sonuca ulaşması açısından çok önemlidir. Her bir faaliyetin istenilen sonuçlar ile bağlantılı olması gerekmektedir. Ayrıca faaliyetler ile ilgili bir uygulama çizelgesi ve gerekli uzmanlıkların da tanımlanması gerekmektedir. Gerekli halde faaliyet bazında gerekli kaynaklar da detaylı olarak tanımlanmalıdır.

Sonuçların tanımlanması, projenin başarısının ölçülebilirliği için bir göstergedir. Her bir faaliyet için amaca yönelik ulaşılması beklenen sonuç/sonuçlar olmalıdır.

Projenin uygulaması için gerekli mali kaynak önceden tasarlanmalıdır. Bu tasarımın isabetli bir şekilde yapılması uygulamanın başarısı için şarttır. Gerekli ulusal veya uluslararası kaynaklar zamanında hazır edilmelidir.

Bir projenin başarısındaki önemli bir diğer unsur da projeyi yürütecek insan kaynağıdır. Bununla ilgili düzenlemelerin de projenin başlangıcı öncesinde yerine getirilmesi gerekmektedir.

Projeler belli bir zaman dilimi içinde yapılan faaliyetlerdir. Projenin uygulama takviminin de tasarlama aşamasında dikkatle oluşturulması gerekir.

Geçmiş tecrübeler ve eldeki veriler bağlamında projenin uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği baştan değerlendirilmeli, zayıf noktaları ve riskleri önceden göz önüne alınmalıdır. [23]

5.2.2 Projeye İlişkin Faydanın Sürdürülebilirliği

Bir projenin sürdürülebilir olduğunun söylenebilmesi, donör desteğinin esas kısmının tamamlanması sonrasında, projenin hedef kitlesine faydalar sağlamayı bir süre daha sürdürmesine bağlıdır. Edinilen tecrübeye göre, projeye ilişkin faydaların uzun vadeli sürdürülebilirliği aşağıdaki etkenlere bağlıdır: **(ABGS, Proje Döngüsü Yönetimi El Kitabı)**

- **Faydalananların Sahiplenmesi:** Projenin hedef kitlesi ve faydalananların tasarım ve sonraki çalışmalara katılımlarının ölçüsüdür. Böylece, AB finansmanı sona erdikten sonra da desteklerini devam ettirecekler ve projenin sürdürülebilir olması mümkün olabilecektir.

- **Siyasi Destek:** İlgili sektör politikalarının niteliği ile taraf ulusal hükümetin proje hizmetlerine olan desteğinin, donörün sağlayacağı destek sonrasında ne ölçüde gerçekleşeceği.
- **Uygun Teknoloji:** Projede kullanılan teknolojilerin uzun vadede uygulanıp uygulanmayacağıdır. (Ör: Yedek parçaların temin edilebilirliği, güvenlik kurallarının yeterliliği, yerel kadın ve erkeklerin yerel işletme ve bakımla ilgili kapasiteleri)
- **Sosyo-Kültürel Konular:** Projenin, yerel sosyo-kültürel norm ve davranışları nasıl dikkate alacağı ve projeden faydalanan tüm grupların uygulama süreci ve sonrasında projenin hizmet ve faydalarına yeterli erişimlerini hangi önlemlerle sağlayacağıdır.
- **Cinsiyet Eşitliği:** Projenin kadın ve erkeklerin özgün ihtiyaç ve ilgi konularını nasıl dikkate alacağı ve uzun vadede cinsiyet eşitsizliklerini azaltmaya katkıda bulunmakla beraber, kadın ve erkeklerin hizmetler ile altyapıya sürdürülebilir ve adil bir şekilde erişimlerinin ne şekilde temin edileceğidir.
- **Çevrenin Korunması:** Projenin çevreyi koruma veya çevreye zarar verme boyutudur.
- **Kurumsal ve Yönetimsel Kapasite:** Uygulayıcı kurumların projeyi sürdürmeleri konusundaki beceri ve taahhütleri ile hizmet sağlamaya donör desteğinden sonra da devam etmeleridir.
- **Ekonomik ve Finansal Uygulanabilirlik:** Projenin artan bir şekilde ortaya çıkan faydalarının maliyetine ağır basması ve projenin uzun ömürlü uygulanabilir bir yatırım olarak kabul edilmesidir.

Türkiye'nin AB müktesebatına uyum çalışmalarının finansmanına yardımcı olmak amacıyla verilen hibe niteliğindeki Katılım Öncesi Mali Yardım kapsamında desteklenen projelerin hazırlanması için AB belli bir format öngörmektedir. Türkiye'den, diğer aday ülkelerden olduğu gibi proje önerilerini bu format çerçevesinde sunması istenilmektedir. "Standart Proje Fişi Formatı" adı verilen bu format, PHARE Kılavuzu'nun ekinde yer almakta ve bu formatın doğru ve etkili bir biçimde doldurulması, o projenin kabul edilebilirliğini arttırmaktadır.

5.2.3 Standart Proje Fişi Formatı

Kapsamlı bir şekilde doldurulması gereken Standart Proje Fişi, aşağıdaki sıralama ile hazırlanmalıdır:

1. Özet Bilgi
2. Hedefler
3. Proje Tanımı
4. Kurumsal Çerçeve
5. Detaylı Bütçe
6. Uygulama ve Düzenlemeler
7. Uygulama Zaman Çizelgesi
8. Eşit Katılım (Projeye kadın-erkek katılımının ölçülebilirliği esastır)
9. Çevreye Duyarlılık
10. Yatırımın Geri Dönüşü
11. Yatırım Kriterleri (Ortak Finansman, Sürdürülebilirlik, vb.)
12. Koşulluluk ve Faaliyetlerin Birbirini İzleme Sırası
13. Ekler:
 - i. Mantıksal Çerçeve Analizi (her proje için zorunludur)
 - ii. Uygulama Planı (ilk yıl için zorunludur)
 - iii. Sözleşme ve Ödeme Planı
 - iv. Proje Ön Çalışmaları

5.3 Projelerin Uygulama/Yürütüm Prosedürleri

Katılım Öncesi Mali Yardım Programı kapsamında kabul gören projenin teknik olarak uygulaması yararlanıcısı olan kurum/kuruluş, mali yönden uygulaması ise Merkezi Finans ve İhale Birimi tarafından yapılır.

Bir proje, amacına yönelik olarak “hizmet”, “alım”, “yapım” işi ve hibe sözleşmeleri veya “hibe programı” ’yla yürütülür. Türkiye’deki (ve AB’deki) özel ve tüzel kişiler Merkezi Finans ve İhale Birimi’nin teklif çağrısı üzerine istenilen format bağlamında teklif verebilirler.

Mali yardım başlığı altındaki her bir program için belirli aralıklarla teklif çağrısı yayınlanmaktadır. Teklif çağrısında Teklif Çağrısına Yapılacak Başvurular İçin Rehber yanında Hibe Başvuru Formu bulunur. Başvuruların son başvuru tarihinden önce kapalı zarf içinde belirtilen adrese gönderilmesi gerekmektedir.

Hibe Başvuru Formu doldurulurken belirtilmesi gereken hususlar aşağıda sıralanmıştır: [7]

- Proje Tanımı (Projenin özeti, amaçları, gerekçeleri, faaliyetlerin ayrıntılı tanımı, yöntem, süre, faaliyet planı, projeden beklenen sonuçlar, bütçe ve beklenen finansman kaynakları),
- Başvuru sahibinin tanımı, kimliği, deneyimi,
- Varsa ortakların tanımı, projede alacakları görev, ortaklık beyannamesi,
- Başvuru sahibinin beyanı,
- Ekler: Bütçe, mantıksal çerçeve, proje özeti,
- Başvuru formu ve destekleyici belgeler ile ilgili kontrol listesi.

Yukarıda bahsi geçen destekleyici belgelerin neler olduğu aşağıda sıralanmaktadır:

- Başvuru sahibi kuruluşun ve var ise her bir ortağın resmi tescil ve kuruluş belgeleri,
- Başvuru sahibinin bir önceki yıla ait faaliyet raporu,
- Başvuru sahibinin bir önceki mali yıla ait yıl sonu hesapları,
- Projede ana faaliyetlerden sorumlu proje koordinatörü ve uzmanlarının özgeçmişleri.

Başvuruların değerlendirmesi ise aşağıdaki kriterlere göre yapılır:

- İdari uygunluk (başvuru formunun doğru şekilde tamamlandığının onayı),
- Başvuru sahiplerinin, ortakların ve projelerin belirtilen kriterlere uygunluğu,
- Tekliflerin kalitesinin ve bütçesi,
- Projenin belirtilen önceliklerle örtüşmesi,
- Projenin yöntem, sürdürülebilirlik ve maliyet etkinliği,
- Uygulayıcının mali ve operasyonel kapasitesi.

5.3.1 İhale Prosedürleri

Standart ihale prosedürlerinin uygulanması için çeşitli kurallar bulunmaktadır. Proje bünyesinde hizmet, alım ve yapım işlerinden hangisinin ana konumda olduğuna, sözleşme içindeki değer ve stratejik önemlerini değerlendirerek AB Komisyonu Türkiye Temsilciliği vasıtasıyla AB Komisyonu'nun onayıyla karar veren Merkezi Finans ve İhale Birimi veya Sözleşme Makamı, bu standart prosedürleri izleyerek

ihale işlemlerine geçebilir. Sözleşme Makamı, gerçekleşecek projenin yürütülmesinden sorumlu, yararlanıcı kurumdur.

1.3.1.1 Açık Prosedür

İhaleye katılıp teklif vermek için açık bir davet yapılması anlamına gelmektedir. Bu prosedürde, teklif vermek isteyen herhangi bir gerçek veya tüzel kişi ihale duyurusundaki prosedüre göre teklif verebilir. Alınan tekliflerin incelenmesi sonucunda müzakere yapılmaksızın sözleşme ihale edilir. “Uluslararası açık ihale prosedürü” kapsamına giren bir ihalenin duyurusu AB Resmi Gazetesi’nde yayınlanmalıdır. “Yerel açık ihale prosedürü” kapsamına giren bir ihalenin duyurusu ise AB Resmi Gazetesi’nde değil, sadece lehdar ülkede yayınlanır. Yerel açık ihale prosedürü, uygun yabancı tedarikçilere yerel firmalar ile aynı fırsatları sağlamalıdır. Bu tedarikçilerin lehdar ülkede kayıtlı veya geçmişte bu ülkede sözleşme kazanmış olmaları gibi katılımlarını kısıtlamaya yönelik koşullar yasaktır. [9]

1.3.1.2 Kısıtlı Prosedür (Restricted Tender)

Sözleşme Makamı, ihale sürecini başlatmadan önce listesini oluşturmak amacıyla uluslararası bir duyuru yayınlar ve duyuruya cevap veren bütün adayları inceledikten sonra kısa listesini oluşturarak listedeki sınırlı sayıda adayı teklif vermeye davet eder. Davete cevap veren adaylara ihale dosyası gönderilir ve teklifler değerlendirilerek müzakere yapılmaksızın sözleşme ihale edilir. [9]

1.3.1.3 Çerçeve Sözleşme (Framework Contract)

Çerçeve sözleşmeleri düzenlemeleri kapsamında AB Komisyonu bir uluslararası kısıtlı ihale prosedürü başlatarak adayları seçmiş, yapılan çerçeve teklifleri incelemiş ve ihaleye çıkarılan uzmanlık alanlarında başvurabileceği yüklenicilerin listesini çıkarmıştır. Sözleşme Makamı, herhangi bir görevlendirme için çerçeve sözleşmenin sınırları içinde bir teklif sunmak üzere listeden seçtiği yüklenicileri davet eder ve ekonomik bakımdan en avantajlı teklifi seçer. Çerçeve sözleşme, 200.000 Euro’dan küçük bedelli ve sağlanacak hizmetlerin 12 aydan daha kısa süreli olduğu teknik yardım sözleşmeleri için kullanılır. Uzun süreli teknik yardımların çerçeve sözleşme yoluyla sağlanması mümkün değildir. [9]

1.3.1.4 Rekabete Dayalı Müzakere Prosedürü, Basit Prosedür (Competative Negotiated Procedure)

Çerçeve sözleşmesi bulunmayan hizmetler için kullanılmalıdır. Sözleşme Makamı kendi seçtiği adayları teklif vermeleri için davet eder. Müzakereye açık olan prosedürün sonunda ekonomik bakımdan en avantajlı teklif seçilir. Sonuç olarak, Sözleşme Makamı en az üç teklifin içinden ekonomik açıdan en avantajlı teklifi seçmiş olmalıdır. Üçten az teklif alınması durumunda, Sözleşme Makamı ihale prosedürünü iptal etmeli ve yeniden başlatmalıdır. [9]

1.3.1.5 Müzakereli Prosedür (Negotiated Procedure)

Acil veya ek iş gereksinimi gibi kısıtlı ihale prosedürü ve basit prosedür için öngörülen sürelerle bağdaşması olanaksız bir ivedilikle hareket edilmesini gerektiren durumlarda, işlerin herhangi bir fiyata yaptırılabilmesi amacıyla kullanılır. Müzakereli prosedür ayrıca sözleşmenin amacının ekonomik veya ticari fıkirlere dayalı olmadığı hallerde, kamu kurumları, kar amacı gütmeyen kuruluşlar veya dernekler tarafından hizmetlerin sağlanması, tamamlayıcı veya ek hizmetlere gereksinim duyulması, nitelik ve mali bakımdan yeterli düzeyde teklif alınmaması gibi durumlarda da belirli şartlara uygun olarak uygulanabilir. Sözleşme Makamı, ihale dosyasının gereklerini önemli derecede değiştirmemek kaydıyla, bir veya daha çok teklifçi ile müzakere etmek yanında, esas hizmet sunucudan tamamlayıcı veya ek hizmet almak gibi çözümlere başvurabilir. [9]

5.3.2 Hizmet Sözleşmeleri

Bu tip sözleşmeler teknik yardım ya da fizibilite çalışmaları gibi hizmetleri sağlamak için yapılır. Projede öngörülen hizmetin miktarını;

- 200.000 Euro'dan büyük olması halinde kısıtlı ihale prosedürü veya istisnai olarak müzakereli ihale prosedürü ile,
- 200.000 ile 5.000 Euro arasında olması halinde çerçeve sözleşme veya rekabete dayalı müzakere prosedürü ile,
- 5.000 Euro'dan küçük olması halinde ise direkt sözleşme (single tender) ile yürütülür.

5.3.3 Alım Sözleşmeleri

Alım sözleşmeleri, sözleşmede belirtilen bakım, onarım, montaj, eğitim ve satış sonrası hizmetler gibi başka görevlerle beraber, malzeme tasarlanması, üretilmesi, teslim edilmesi, montajı ve işletmeye sokulmasıyla ilgilidir. Projede öngörülen “alım”ın miktarının;

- 150.000 Euro’dan büyük olması halinde uluslararası açık ihale prosedürü veya istisnai olarak müzakereli ihale prosedürü ile,
- 150.000 ile 30.000 Euro arasında olması halinde yerel açık ihale prosedürü veya istisnai olarak müzakereli ihale prosedürü ile,
- 30.000 ile 5.000 Euro arasında olması halinde basit prosedür ile,
- 5.000 Euro’dan küçük olması halinde ise direkt sözleşme ile yürütülür.

5.3.4 Yapım İşi Sözleşmeleri

Yapım işi sözleşmeleri, bayındırlık veya bir yapının inşaatı ile ilgili işleri kapsar. Projede öngörülen yapım işi miktarının;

- 5.000.000 Euro’dan büyük olması halinde uluslararası açık ihale prosedürü, istisnai olarak uluslararası kısıtlı ihale prosedürü ile,
- 5.000.000 ile 300.000 Euro arasında olması halinde yerel açık ihale prosedürü ile,
- 300.000 ile 5.000 Euro arasında olması halinde basit prosedür ile,
- 5.000 Euro’dan küçük olması halinde ise direkt sözleşme ile yürütülür.

5.3.5 Hibe Sözleşmeleri

AB politikalarının hedeflerini yerine getirmek amacıyla belirli bir kuruluşca hazırlanan, ticari olmayan ve kar gütmeyen projeler için yapılan sözleşmelerdir. Bugüne kadar Avrupa Komisyonu’nun Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının çeşitli alanlardaki projelerini münferiden desteklemesi amacıyla kullanılmıştır. Proje sonunda, fondan yararlanmış kişi veya kuruluş, projenin ve proje sonuçlarının sahibi olarak kalır. Hibeler, teklif çağrısı ve direkt sözleşme yöntemleriyle verilir. Teklif çağrıları uluslararası veya yerel olarak düzenlenir.

Aşağıdaki tüm koşulların geçerli olduğu durumlarda uluslararası teklif çağrısı düzenlenir:

- Hibe programının toplam bütçesinin en az 2.000.000 Euro olduğu,

- Hibe programı kapsamında verilecek hibelerin her birinin en az 100.000 Euro değerinde olduğu,
- Hibe programı dahilindeki hibelere, lehdar ülke dışında başka ülkelerden kuruluşların ilgi duyma olasılığı olduğu,
- Hibe programının sadece lehdar ülkeden adayların katılımı ile kısıtlanmadığı durumlar.

Aşağıdaki koşullardan birinin veya birden fazlasının geçerli olduğu durumlarda ise yerel teklif çağrısı düzenlenir:

- Hibe programının toplam bütçesinin 2.000.000 Euro'dan az olduğu,
- Hibe programı kapsamında verilecek hibelerin her birinin 100.000 Euro'dan az olduğu,
- Hibe programı dahilindeki hibelere, lehdar ülke dışında başka ülkelerden kuruluşların ilgi duyma olasılığı olmadığı,
- Hibe programının sadece lehdar ülkeden adayların katılımıyla kısıtlandığı durumlar.

Doğrudan ödeneklerde teklif çağrısı düzenlenmesi gerekmez. Doğrudan ödenekler şu durumlarda verilir:

- Hibe programının hedeflerinin, bütün olası başvuru sahiplerinin ve önerebilecekleri projelerin özelliklerinin bilinmesine olanak sağladığı ve olası başvuru sahiplerinin sayısının sınırlı olduğu durumlar,
- Öngörülen hibe programının yasal ve teknik özelliklerinin, ödeneğin belirli bir kişi veya kuruluşa verilmesini zorunlu kıldığı durumlar,
- İşletme masraflarına yönelik ödenekler,
- Beklenmedik olayların gerçekleşmesi sonucunda, Sözleşme Makamı'nın teklif çağrıları için öngörülen sürelerle bağdaşması olanaksız bir ivedilikle hareket etmesini gerektiren durumlar.

5.3.6 Hibe Planı (Grant Scheme)

Katılım Öncesi Mali Yardım programlarında yer alan bir projenin bir alt unsuru olarak yer alan projeleri kapsar. Esas projenin konusu ile ilgili çeşitli alanlarda, proje amacının pratikte görünür kılınması için genelde sivil toplum kuruluşlarına verilen

hibelerin kullanılması aracıdır. Uygulamasından esas projenin yararlanıcısı sorumludur.

AB yardımlarının tüm kullanım prosedürleri ile ilgili detaylı bilgi ve duyurular yanında tüm ihale duyuruları ve sonuçları, Avrupa Komisyonu'nun internet adresi (www.europa.eu.int/comm/europaid.htm), Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu'nun internet adresi (www.deltur.cec.eu.in) ve Merkezi Finans ve İhale Birimi'nin internet adresinde (www.mfib.gov.tr) yayınlanmaktadır.

Ayrıca, AB yardımlarının yukarıda verilen beş ayrı sözleşme türü altında ihale duyuruları, ihaleleri, sonuçlandırılmaları, yöntemleri, sözleşmeleri gibi uygulamaya ilişkin tüm detaylarına, Avrupa Birliği'nin "Dış Yardım Faaliyetleri Çerçevesinde AB Genel Bütçesinden Finanse Edilen Tüm Sözleşmelerin Prosedürlerine İlişkin Kılavuz (Practical Guide To Contract Procedures Financed From The General Budget Of The European Communities In The Context Of External Actions)" kitapçığında yer verilmektedir.

AB tarafından desteklenen projelere teklif verecek özel veya tüzel kişilerin öncelikle bu duyuruları takip etmeleri, ihale teklif ve dökümanlarını da kılavuzda yer alan genel şartlar ve teklif sundukları program/projeye ilişkin ihale çağrısı ile duyurulan özel şartlar çerçevesinde hazırlamaları gerekmektedir.

6. AB MALİ YARDIMLARININ TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜNE ETKİLERİ KONUSUNA SEKTÖR FİRMALARININ BAKIŞI

AB mali yardımlarının hedef ve uygulama alanları içinde inşaat sektörüne ayrılan özel bir yer olmamakla birlikte yardımların yöneldiği hemen hemen tüm alanlarda inşaat sektörünün dolaylı bir yeri olduğundan bu konu aslında Türk inşaat firmalarını yakından ilgilendirmektedir.

Konuyla ilgili geniş çaplı bir anket yöntemi uygulanmak istenmiş, Türkiye Müteahhitler Birliği (TMB) üyesi yaklaşık 250 büyük, orta ve küçük çaplı firma ile e-posta ve telefon randevusu yoluyla irtibata geçilmiştir. Ancak, uzun bir süre içinde geri dönüş adedi yetersiz kaldığından geri dönüş alınabilmiş olan firmalara yönelik bir pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Geri dönüş alınan toplam otuz firmanın yetkililerine genelde yüz yüze yapılan görüşmelerde sunulan kısa soru formundan bazı sonuçlara ulaşılabilmektedir. Soru formunun örneği Ek-D’de sunulmaktadır.

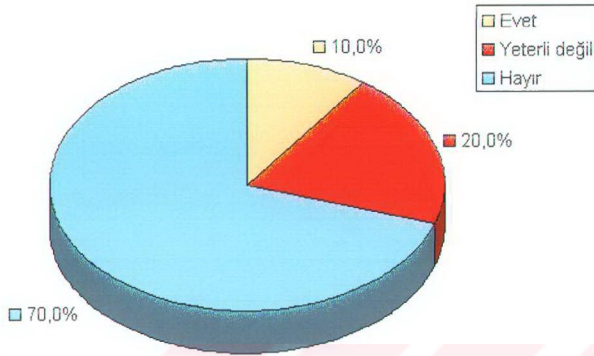
Geri dönüş alınan firma adedinin azlığından ötürü sonuçlar sektörün konuyla ilgili durumunu birebir göstermeye yetmese de, sorulara verilen cevapların benzerliğinden yola çıkılarak genel anlamda bir değerlendirme yapılabilecektir.

Bu pilot araştırmada bugün Türk inşaat sektöründe AB mali yardımlarının bilinip bilinmediği ve uygulamanın hangi aşamada olduğu ile ilgili genel tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Araştırmaya destek veren firmaların %70’i (21 firma) firma ve yetkili isminin sonuçlarda belirtilmemesi tercihini yaptığından bu anlamda herhangi bir bilgi sunulmamıştır. Üst düzey yetkilileriyle görüşülen bu firmaların çalışmaya verdikleri cevaplar aşağıda sunulmakta ve yer yer yorumlanmaktadır.

- **Firma olarak Avrupa Birliği’nin Türkiye’ye sağladığı mali yardımların neler olduğu hakkında yeterli bilginiz olduğunu düşünüyor musunuz?**

Bu soruya, çalışmaya katılan firma yetkililerinin %10’u EVET cevabı vermiş olup %20 oranında bir dilim, varolan bilgilerinin yeterli olmadığını düşünmektedirler.

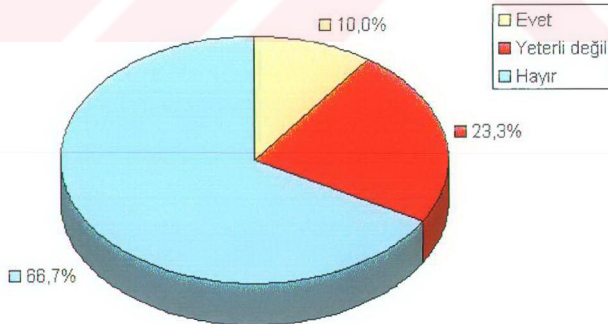
Geriye kalan %70'lik büyük dilim ise bu konuda herhangi bir bilgileri olmadığını ortaya koymaktadırlar.

Şekil 6.1: Soru Formu'nun Birinci Sorusuna Verilen Cevapların Pay Dağılımı

- Firma olarak AB mali yardımlarına başvuru ve yeterlilik koşulları hakkında genel bilgiye sahip misiniz?

Bu soruya %10 oranında EVET cevabı verilmiş olup, firmaların %23,3'ü genel bilgiye sahip olduklarını ancak bunu yeterli görmediklerini dile getirmişlerdir. Bu sorudan da %66,7'lik büyük bir orana denk gelen HAYIR yanıtı çıkmıştır.

Şekil 6.2: Soru Formu'nun İkinci Sorusuna Verilen Cevapların Pay Dağılımı

- **Bir projenin hayata geçirilişinde AB mali yardımlarından faydalanmanın en büyük avantajı sizce ne olabilir?**

Bu konudaki cevaplar, genel hatlarıyla aşağıda maddelenmiştir:

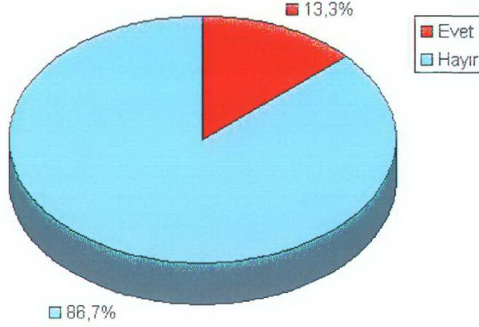
- Finansman maliyeti düşer, uzun vadeli finansman ve akreditasyon imkanı oluşur,
- Yakın AB denetimiyle projeler disipline girer, iş becerisi ve kalite artar,
- Sektör canlanır,
- Başta KOBİ'ler olmak üzere işletmelerin finansal ortamları gelişir,
- Araştırma, yenilik ve yeni iş olanakları yaratılmış olur,
- Kapasite artırımı sağlanır,
- Yeni yatırım kaynakları oluşur,
- Ar-Ge maliyetleri düşer,
- İşletmelerin topluluğun destek birimleri, programları ve iletişim ağlarına ulaşmaları kolaylaşır,
- Kur riski ortadan kalkar,
- Üçüncü ülkelerle ortak rekabet koşulları oluşur.

Konuyla ilgili yorumlar, görüldüğü üzere çeşitlilik göstermekte olup bu yorumların genel ağırlığı finansman kolaylıkları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

- **Firmanız veya şahsınız, bugüne kadar AB mali yardımlarından faydalanan bir proje bünyesinde yer aldı mı?**

Bu soruya EVET cevabı veren firmaların oranı %13,3 olup, bu firmaların tamamının sektörün önde giden firmaları oldukları ve yabancı kaynaklı bir proje bünyesinde yer alırken bu yardımlardan faydalandıkları görülmektedir.

Bu soruya alınan cevaplar arasındaki en ilginç sonuç, Türkiye'nin en önde giden firmalarından birinin yetkilisinin böyle imkanların varlığından dahi daha önceden haberleri olmadığını itiraf etmesidir. Çalışmanın devamındaki sorularda bu neticenin nedenleri araştırılmaktadır.

Şekil 6.3: Soru Formu'nun Dördüncü Sorusuna Verilen Cevapların Pay Dağılımı

- Türkiye'deki çoğu firmanın bir projeye finansman bulunması aşamasında AB kredilerine yönelmemelerinin altında yatan sizce nedir?

Bu konuda yapılan yorumlar aşağıda maddelenmiştir:

- Bilgi yetersizliği,
- Bürokratik işlemlerin karmaşıklığı,
- AB normlarına göre yeterli projelerin hazırlanamaması,
- Belirsizliklerin fazla olacağının düşünülmesi,
- Çoğu AB kredisinin yabancı banka kredisi, kredi notu yüksek bir yabancı ortak veya büyük ölçekli projeler gerektirmesi,
- Lobi faaliyetlerinin önemi ve bu anlamdaki yetersizlikler,
- Faiz oranının yüksek ve geri ödeme süresinin kısa olacağının düşünülmesi,
- Özkaynak kullanımı sonucu kredi kullanımına ihtiyaç duyulmaması,
- Fonların daha çok devlet kurumu ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik olması,
- Özel sektöre sağlanan fonların ülkemizde çok yaygın olmayan alanlara yönelik olması (Ör: Çevre yatırımları, vb.),
- Hedef grup olan küçük firmaların başvuru ile ilgili kapasite yetersizliği.

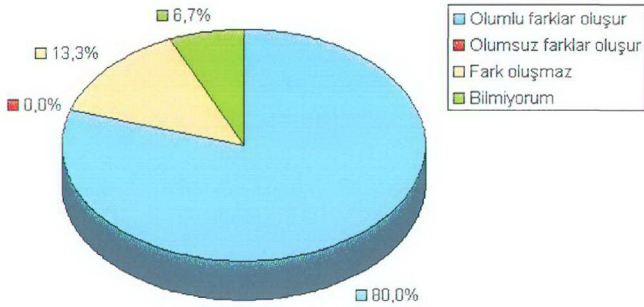
Firma yetkililerinin cevaplarının ağırlığı, konuyla ilgili bilgi eksikliğinin firmaların AB mali yardımlarına yönelmemelerinde ana sebep olduğu yönündedir. Bu saptamadan hareketle bu eksikliğin nedenleri araştırıldığında birkaç sonuca ulaşılır. Firmalar bu yönde kendilerini geliştirecek yeterli çalışmayı yapmıyor olabilirler, kapasite eksikliği bunun nedenlerinden biri olarak gözükmektedir. Ayrıca konuyla ilgili bakanlık ve genel müdürlüklerin bilgilendirme ve tanıtıma yeterli ağırlığı veremiyor olmaları da önemli bir etken olarak göze çarpmaktadır. Bazı firmaların konuyla ilgili sabit fikirleri nedeniyle yanlış yorumlara sahip oldukları da görülmektedir.

• **Bir projenin AB mali yardımları kullanılarak veya kullanılmadan hayata geçirildiği iki farklı durum kıyaslandığında sizce en büyük fark ne olur?**

Bu konuda yapılan yorumların %80'i, AB mali yardım desteğiyle hayata geçirilecek bir projenin diğer duruma kıyasla olumlu farklar getireceği yönünde olmuştur. Firma yetkililerinin cevaplarına göre, bir projede AB finansmanı kullanılacak olursa:

- Kredi ve faiz koşullarının uygunluğu projeyi rahatlatır,
- AB normlarına uygunluk için sıkı denetim ile kalite artar, işin süresi azalır, yüksek kalitede bir proje ortaya çıkar,
- Finansman maliyeti düşeceğinden büyük maliyet avantajı sağlanır,
- Projenin AB ülkelerinde pazarlanabilme olanağı oluşur,
- Finansal güç ve yüksek standart yakalanır.

Yukarıdaki olumlu yorumlar dışında bürokratik genel giderlerin artacağı ve yeterli özkaynak bulunursa iki durum arasında önemli bir fark olmayacağı yorumları da yapılmıştır.

Şekil 6.4: Soru Formu'nun Altıncı Sorusuna Verilen Cevapların Pay Dağılımı

- **AB mali yardımlarının ülkemizde etkin kullanılamamasının nedenleri sizce nelerdir?**

Bu konuda firma yetkililerinin %70'inin ortak yorumları, ana sebebin "bilgi yetersizliği" olduğunda birleşmektedir. Buna ek olarak;

- Sorumlu bakanlık ve genel müdürlüklerin gerekli bilgilendirme ve tanıtımı yapamaması,
- Faize tepki,
- Donanımsızlık,
- Geleneksel yöntemlere olan alışkanlık,
- AB kriterlerini karşılayabilecek proje üretilmemesi,
- Kurumsallaşma ve kadrolaşma eksiklikleri,
- Politik ve bürokratik altyapı yetersizliği,
- Başvuru sürecinin karmaşıklığı,
- Kredi tahsis sürecinin uzunluğu,
- Aracı bankaların azlığı,
- Ekonominin dengeli olmaması nedeniyle firmaların düşük enflasyonla karlı kalma yollarını henüz keşfedememiş olmaları, bir diğer deyişle ciddi maliyet analizi ve kontrol yapılmıyor olması neden olarak gösterilmektedir.

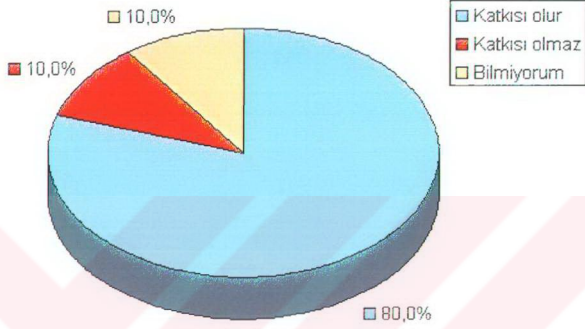
Firma yetkililerince genelde olumlu farklar yaratacağı düşünölen AB fonlarının ölkemizde etkin kullanılamamakta olduğı yukarıdaki yorumlardan açıkça görölmektedir.

- **AB mali yardımlarından faydalanmanın sizce inşaat sektörünün gelişmesine katkısı olur mu? Cevabınız “Evet” ise sizce bu katkılar neler olabilir?**

Yorumlarına başvurulana firma yetkililerinin %80’i, AB mali yardımlarından faydalanmanın inşaat sektörünün gelişmesine katkısı olacağını düşünmektedir. Bu katkıların neler olabileceğine ise birçok boyuttan çeşitli yaklaşımlar olmuştur. Şöyle ki;

- Daha fazla proje ortaya çıkacaktır,
- Çevre, iş güvenliği gibi konularda AB mevzuatı yerleşecektir,
- Üretim yapan inşaat firmaları dışında taahhüt hizmeti verenler de makine teçhizat yatırımları yapabilir hale gelecektir,
- Ulaştırma, çevre, kentsel altyapı gibi büyük ölçekli projelerle istihdam artacaktır, kentsel büyüme daha sağlıklı hale gelecektir,
- Yapım kalitesi denetimi artacağından toplam kalite değeri yükselir, bu da insan gücü kalitesinin artmasına yol açacaktır,
- AB standartlarında çalışma deneyimi kazanılarak ilerideki projeler için kaynak yaratılmış olacaktır,
- Bugünkü faiz oranları ve enflasyon ile mümkün olmayan, özellikle “Mortgage” sistemi gibi başlıkların yerleşebilmesi için gereken ciddi ve uzun soluklu kredi imkanı sağlanmış olacaktır,
- Maliyet ve iş süresi tasarrufu sağlanacaktır,
- Proje ve inşaat standartları yükselecektir,
- İşgücü, malzeme ve uygulama kalitesi normlarına disiplinle uyulacağından her halikarda bir iyileşme olacaktır,
- Yatırımcıya kaliteli ürün ve Maliyet-Fayda getirisinin yükselmesi şeklinde yansiyacaktır,

- Yeni mesleki eğitim kuruluşlarının tesisine ve nitelikli personel yetiştirilmesine yol açacaktır,
- Uluslar arası iş potansiyelini artıracaktır,
- Rekabet avantajı getirecektir,
- Sektöre ileri teknoloji getirecektir.

Şekil 6.5: Soru Formu'nun Sekizinci Sorusuna Verilen Cevapların Pay Dağılımı

7. SONUÇLAR

Birliğin bir çok ülke ile yürüttüğü mali işbirliği sürecine bakıldığında AB'nin, yakın ve uzak çevresiyle birbirinden farklı ve belli çerçeveler kapsamında bir diyalog kurduğu görülür.

Küreselleşen dünyamızda bu diyaloglar kapsamında kalmak, ülkelerin sosyo-politik, siyasi ve askeri hedefleri ile politikalarının bir parçası olmuştur. Bu nedenle ülkemizin 40 yılı aşkın süredir sürdürdüğü AB entegrasyon sürecinde yakalanabilecek konjonktörel fırsatları ve eldeki imkanları en verimli şekilde kullanmak gerekmektedir.

AB'nin aday ülkelerin Birlik'e uyum çabalarını desteklemek için sağladığı mali yardımın en etkin şekilde kullanımı bu yaklaşımın bir parçası olmalıdır.

Sözkonusu yardım, sadece mali bir destek olmanın ötesinde, kullanıldığı alanlarda AB'ye uyum çalışmalarının yapıldığının ve belli ölçülerde uyum sağlandığının somut bir göstergesi olması açısından da önemlidir. Gerçekleştirilen projeler vasıtasıyla ulaşılan hedefler, o alan altında somut ilerlemeler olarak kaydedilmektedir. Bir diğer deyişle mali yardımın iyi şekilde kullanılması, entegrasyon sürecinde yol alındığına bir gösterge teşkil etmektedir.

Birliğin diğer platformlardaki mali yardımlarına bakıldığında, ülkemizin cüssesine göre aldığı yardımların, özellikle AB yoluna sonradan çıkıp, ancak öne geçen MDA Ülkeleri'nin aldığı yardımlardan çok daha az olduğu görülür. Bu çalışma içerisinde de belirtildiği gibi, Birlik'in jeopolitik ve sosyo-psikolojik önceliği nedenleriyle de ortaya çıkan bu sonuçta, ülkemizin AB ile yürüttüğü duraklamalı ilişkinin de katkısı vardır. Daha ötesi, her yeni üyenin, aday ülkelere ayrılacak pay üzerindeki çekincesi üye sayısının artmasıyla çoğalmış, AB kendi içinde bütünleşme amacına yönelik olarak adaylara mali yönden daha az toleranslı olmaya başlamıştır.

En son genişleme ile üye sayısı 25'e yükselen AB içinde bütünleşme çabaları yeni mali perpektife de yansımakta, aday ülkelerin fon talepleri bu fonları kullanma kapasite/performanslarına bağlanmaktadır.

Dolayısıyla AB mali yardımının iyi kullanılamaması sadece paranın yanmasına değil, aynı zamanda gelecek yıllarda AB'den alınabilecek yardım miktarlarının olumsuz etkilenmesine de neden olacaktır.

Türkiye'nin mali yardımların etkin şekilde kullanımındaki en temel ve genel sıkıntısı, AB'nin de sürekli eleştirmekte olduğu kapasite yetersizliği olarak görülmektedir.

Kapasite yetersizliği, ilk olarak yetişmiş-kaliteli insan kaynağı yetersizliğidir. AB'ye uyum hedefi, AB'nin ne/nasıl olduğunu bilenler üzerinden ulaşılabilir bir hedeftir. Ülkemizde kendini yetiştiren bir AB çekirdek kadrosu olmakla birlikte işin hacmi bağlamında yetersiz kalınmakta, süreci geniş bir alana yaymakta zorlanılmaktadır. Kurumların AB koordinasyon birimlerinden oluşan bu çekirdeğin genişletilmesi sadece mali yardımların etkin şekilde kullanılması için değil, AB sürecinin kendisi için de çok önemlidir.

Çekirdek kadronun genişletilmesi tek başına yeterli olmamakta, bu kadroların kapasitelerinin çeşitli eğitimler sağlanarak geliştirilmesi de gerekmektedir. Bugün mali yardımların kullanılması önündeki sıkıntıların temelinde AB kural ve prosedürlerinin bilinmezliği yatmaktadır. Bu konuda sadece kamu kurumlarının sunduğu eğitim olanakları, ilgili hacmin büyüklüğü nedeniyle yeterli olmamakta, akademik odaklar ve özel teşebbüslerce planlanan eğitim programlarından da yararlanma imkanı yaratılmalıdır.

Sadece insan kaynağı altyapısının geliştirilmesi ile mali yardımların kullanılmasında etkinliğin sağlanması mümkün olamamaktadır. AB ile entegrasyon sürecinin tüm alanlarında uyumun sağlanması çabalarında olduğu gibi, mali yardımların kullanımında da siyasi otoritenin istekliliği büyük rol oynamaktadır. Mali yardımların kullanımına çerçeve çizecek eylem planlarının onayı veya kanunlar ile uygulamaya yönelik ikincil mevzuatların çıkarılması, ilgili siyasi otoritenin konuyu sahiplenmesine bağlıdır. Bu noktada orta ve üst düzey yöneticilerin süreç içinde bilgilendirilmesi suretiyle yol alınmasında fayda vardır. Bu husus özellikle yardımların kullanımında tikanıklıkların yaşanması durumunda çözümü kolaylaştırmaktadır.

AB ile entegrasyon sürecinin bir aracı olan mali işbirliği süreci dinamik bir süreçtir. Mali yardımların iyi kullanılması bu sürecin tüm safhalarının yakından ve zamanında

takibini gerektirmektedir. Programlama süreci içinde sunulamamış bir projenin kabulü veya zamanında izleme raporu hazırlanmamış veya hazırlanıp sunulmamış bir projenin iyi performans alması, ilgili dokümanları zamanında ve gereğince hazırlanmamış bir proje uygulamasının başarıya ulaşabilmesi söz konusu değildir.

AB, aslen bir kurallar, prensipler ve formatlar topluluğudur. Aksi halde bu kadar büyük bir hacmin yönetimi mümkün olamayacaktır. Mali yardımları iyi şekilde kullanabilmenin bir yolu da ne zaman ve ne şekilde kullanılması gerektiğinin bilinmesinden geçmektedir. Bu nedenle AB ile mali işbirliği sürecini yöneten unsurlar ile yakın işbirliği ve koordinasyon içerisinde olmak ve yönlendirmelerini istemek önem kazanmaktadır.

Sonuç olarak, Katılım Öncesi Mali Yardımlar'ın ülkemizde en iyi şekilde kullanılmasının AB uyum sürecine büyük katkı sağlayacağı bir gerçektir. Ancak esas olan, uygulamaya geçen her projenin ülkemize sağladığı faydadır. Türkiye'de yeterli yetkinliğe ulaşmış kurum/kuruluşların bu çalışmada bahsi geçen AB mali yardım mekanizmaları hakkında çeşitli yollarla bilgilendirilmeleri, katılım öncesi dönemde AB mali yardımlarının ülkemizce daha etkin şekilde kullanılabilmesinin ilk hamlesi olarak göze çarpmaktadır.

Bu çalışma bünyesinde toplam otuz firmaya sunulan soru anketinden elde edilen bulgular değerlendirildiğinde firmaların genel olarak AB mali yardımları ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Soru formunun sunulduğu tüm katılımcıların bilindik firmaların yetkilileri olmalarından hareketle, yardımların esas olarak yöneldiği küçük firmaların yardımlardan faydalanmak bir yana, böyle imkanların varlığından bile haberdar olmadıkları anlaşılmaktadır. Tabiatıyla, AB mali yardımlarına başvuru ve yeterlilik koşulları hakkında yeterli bilgiye sahip olunmaması, firmaları isteseler dahi bu imkanlardan faydalanma konusunda çekingen hale getirmektedir.

AB yardımlarının finansal anlamda ciddi kolaylıklar getireceği inşaat sektörü firmalarınca da görülmektedir. Ekonominin dengeli olmadığı ve belirsizliklerin hat safhada yaşandığı ülkemizde bunun ne kadar büyük bir avantaj olduğu aşikardır.

AB'nin mali yardımda bulunduğu projelere sıkı bir denetim uygulayacak olması projeyi haliyle ciddi bir disipline sokacaktır. Yüksek iş becerisi ve kalitenin sonucu sektörün canlanmasıdır ve üçüncü ülkelerle ortak rekabet koşullarının oluşmasıyla da

kapasite artırımları ve yeni yatırım kaynakları ortaya çıkar. Görüldüğü üzere, AB mali yardımlarının efektif kullanımının en genel avantajı sektörün ciddi bir pozitif ivme kazanacak olmasıdır.

Konu hakkındaki bilgi eksikliği, firmaların AB mali yardımlarına yönelmemelerinde ana sebep olarak gözükmektedir. Bu saptamadan hareketle bu eksikliğin nedenleri araştırıldığında birkaç sonuca ulaşılmıştır. Firmalar bu yönde kendilerini geliştirecek yeterli çalışmayı yapmıyor olabilirler, kapasite eksikliği bunun nedenlerinden biri olarak gözükmektedir. Ayrıca konuyla ilgili bakanlık ve genel müdürlüklerin bilgilendirme ve tanıtıma yeterli ağırlığı veremiyor olmaları da önemli bir etken olarak göze çarpmaktadır. Oysa ki, ABGS ve ülkemizin çeşitli noktalarında kurulmuş olan AB bilgilendirme büroları, bu hizmeti yerine getirmek üzere talepleri beklemektedirler.

AB mali yardımlarına başvuru sürecindeki bürokratik işlemlerin karmaşıklığı bir gerçektir. Ancak sağlanacak faydanın büyüklüğü düşünüldüğünde, bu prosedürün ciddiyetle uygulanmasının gereği ortaya çıkar. AB kriterleri katı olmakla birlikte bu kriterlere uygun projelerin hazırlanması, ciddi bir fizibilite uygulandığı taktirde imkansız değildir. AB'nin mali yardım sağlamayı uygun gördüğü projelerde son derece sıkı bir kalite denetimi yapılır. Bu, başta çekingenlik yaratabilir ancak yüksek kalitede bir proje yakalanmasını sağlayacağından oldukça önemlidir.

AB mali yardımlarının katkısıyla ilerleyen projelerdeki belirsizlikler, aslına bakılırsa yoğun denetimler ve katı bir sistematik izleneceğinden, diğer kaynaklarla ilerleyen projelerdekinden çok daha az olacaktır. AB fonlarının faiz oranının diğer kredi imkanlarına kıyasla nispeten daha düşük olduğu ve geri ödeme süresinin de nispeten uzun olduğu da belli ki bilinmemektedir.

Türk inşaat sektöründe çoğunluk olmamakla birlikte bir projeyi finansman desteğine ihtiyacı olmadan kendi özkaynaklarıyla finanse edebilen firmaların mali yardıma ihtiyacı yoktur. Ancak bu halde bile etkin kalite denetimiyle standardın çok üzerinde projeler yakalanabilmesi amacıyla AB yöntemlerine yönelmek akılcı olabilir. Bir projede fonların desteğini alan devlet kurumu veya sivil toplum kuruluşunun projenin herhangi bir noktasında özel sektör firmalarıyla çalışıyor olabileceği düşünülürse, AB fonlarından faydalanan bir projede yer alıyor olmak o firma açısından yine bir avantaj olarak ortaya çıkacaktır.

AB mali yardımlarının ortaya çıkış amacına bakıldığında, ülkeler arası ortak bir standardın uzun vadede yakalanması hedefi açıkça görülür. Haliyle fonların o ülkenin çok yaygın olmayan alanlarına yönelik olmasının nedeni, bu alanlarda da projeler üretilip hareketlenmenin sağlanması ve ortak standarda yakınlaşmasıdır. AB, istisnai durumlar dışında, zaten belli bir standardı yakalamış bir alanda üretilen bir projeye mali yardımda bulunma gereği duymayacaktır.

AB mali yardımlarının esas hedef grubu küçük şirketlerdir. Amaç bu şirketlerin fon desteğiyle yer alacakları projeler sayesinde büyümelerini sağlayarak sektörü geliştirmek olarak özetlenebilir. Türkiye'deki küçük şirketlerin kapasite eksiklikleri ve yeterli donanımına sahip insan gücüne sahip olmayışları, sağlanan önemli imkanlara uzak kalmalarına neden olmaktadır. TÜSİAD ve TOBB gibi kurumlar bu konuda küçük şirketlere yardım olanakları sunmakla birlikte firmaların da her durumda AB normlarına uygunluk şartını bir hedef olarak görmeleri ve bu hedefe yönelik çaba sarfetmeleri şarttır.

Soru bulguları ve yorumlardan da anlaşıldığı gibi, ülkemizdeki birçok inşaat sektörü firmasının AB mali yardımlarından faydalanmanın sektörde genel anlamda olumlu etkiler yaratacağı kanısında oldukları, ancak başta bilgi eksikliği ve kapasite yetersizliği olmak üzere çeşitli nedenlerle bu imkanlardan çok fazla haberdar olamayıp faydalanamadıkları gözükmektedir. Sağlanabilecek faydanın öneminin az çok farkında olan sektör firmaları, uygun projeler üretebilmek amacıyla gerekli girişimleri yapmakta yetersiz kalabilmektedir. Firmaların bu konuya önemle eğilerek AB normlarına uygun projeler üretebilmeyi hedefleri arasında görmeleri yanında ilgili bakanlık ve genel müdürlüklerin tanıtım ve bilgilendirme çabaları ile ABGS'nin de katkılarıyla konu hakkında sektörün bilgi seviyesinin artırılması, bugünkü tabloyu olumlu yönde değiştirmek yönünde belki de en önemli adım olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- [1] **Avrupa Birliği Genel Sekreterliği**, 2002. Reference Manual on Twinning Projects for Preparing Candidate Countries for Accession to the EU.
- [2] **Avrupa Birliği Genel Sekreterliği**, 2003. Operational Guideline of Secretariat of National Aid Coordinator for Overall Coordination, Programming and Monitoring.
- [3] **Arakon, M.**, 2002. Avrupa Akdeniz Ortaklığı Mali Aracı MEDA ve Türkiye, İKV Yayınları, 169, İstanbul.
- [4] **Bilici, N.**, 1997. AB Mali Yardımları ve Türkiye, Akçağ Yayınevi, Ankara.
- [5] **Bilici, N.**, 2002. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Seçkin Yayınları, Ankara.
- [6] **Cingi, S.**, 1984. Avrupa Yatırım Bankası ve Türkiye ile İlişkileri, Ankara Ticaret Odası, Ankara.
- [7] **DPT, Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü**, 2000. Türkiye-AT Karma Parlamento Komisyonu Türk yeleri İçin Hazırlanan Rapor, Ankara.
- [8] **European Commission, Enlargement Directorate General**, 2001. MEDA Annual Financing Plan 2001 For Turkey, Brussels.
- [9] **European Commission, Enlargement Directorate General**, 2003. Practical Guide to Contract Procedures Financed from the General Budget of European Communities in the context of external actions Brussels.
- [10] **European Commission, Enlargement Directorate General**, 2002. Twinning Manual, Brussels.
- [11] **European Commission Enlargement Directorate General**, 2002. The Enlargement Process and the Three Pre-Accession Instruments: PHARE, ISPA, SAPARD Brussels.

- [12] **European Commission, Enlargement Directorate General, Coordination of Financial Instruments**, 2004. PHARE Programming Guide 2004, Brussels.
- [13] **European Commission, Enlargement Directorate General**, 2004. General Budget of the European Union for the Financial Year 2004, Brussels.
- [14] **European Court of Auditors**, 2000. Annual Report concerning the financial year 2000 & Commission Decision on the review of the Guidelines for Implementation of the PHARE Programme in Candidate Countries for the Period 2000-2006, Brussels.
- [15] **Evans, A.**, 1999. The EU Structural Funds, pp. 10-11, Oxford University Press, New York.
- [16] **Karauçak Oğuz, Ş.**, 2000. AB'nin Türkiye'ye Yönelik Mali Yardımları, İKV Yayınları, 147, İstanbul.
- [17] **Karluk, R.**, 2003. AB ve Türkiye, BETA Basın Yayın Dağıtım, İstanbul.
- [18] **Keskin A.**, 1997. Avrupa Birliği'nde Yapısal Fonlar ve Reform Hareketleri, *Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- [19] **Köstepen, C.**, 2001. AYB ve Türkiye'ye Sağlanan Kredi İmkanları, İKV Yayınları, 166, İstanbul.
- [20] **Odabaşı, A.**, 2004. Türkiye'ye Yönelik Avrupa Birliği Fonları ve Kullanım Koşulları, İKV Yayınları, 180, İstanbul.
- [21] **T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı**, 1999. AB ve Türkiye, DTM, Ankara.
- [22] **T.C. Başbakanlık Genelgesi**, 2001. Sayı: 2001/41, Ankara.
- [23] **TÜSİAD Avrupa Birliği Temsilciliği**, 2002. Türkiye-Avrupa Mali İşbirliği, Projeler için Pratik Bilgiler, Brüksel.
- [24] **Tekinel, S.**, 2004. Kişisel görüşme.
- [25] **Turan, B.**, 2005. Kişisel görüşme.
- T.C. Resmi Gazetesi**, Çeşitli sayılar.

İnternet adresleri:

ABGS, Türkiye-AB Mali İşbirliği, <http://www.euturkey.org.tr>

AKTD, AB-Türkiye Mali İlişkileri, <http://www.deltur.cec.eu.int/ei-prehel.html>

Avrupa Komisyonu, ISPA Programı,

http://europa.eu.int/comm/regional_policy/funds/ispa/ispa_en.htm

Avrupa Komisyonu, PHARE Programı,

<http://europa.eu.int/comm/enlargement/pas/PHARE/focus.htm>

Avrupa Komisyonu, Merkezi Olmayan Yapılanma,

<http://europa.eu.int/comm/enlargement/pas/PHARE/decentralisation.htm>

Avrupa Komisyonu, SAPARD Programı,

<http://europa.eu.int/comm/enlargement/pas/sapard.htm>

Avrupa Komisyonu, Topluluk Program ve Ajanslarına Katılım,

<http://europa.eu.int/comm/enlargement/pas/ocp/index.htm>

Avrupa Komisyonu, Katılım Öncesi Yardım Detayları,

<http://europa.eu.int/comm/europeaid/cgi/frame12.pl>

Avrupa Komisyonu, İhale Prosedürleri,

http://www.europa.eu.int/comm/europeaid/tender/gestion/index_en.htm

T.C. Dışişleri Bakanlığı, AB ile İşbirliği,

<http://www.mfa.gov.tr/Turkce/grupa/ab/abab/m.isbirligi.htm>

E K L E R

EK – A

**1996-1999 YILLARI ARASINDA MEDA FONUNUN TÜRKİYE ULUSAL
BÖLÜMÜNDE FİNANSMAN SAĞLANAN PROJELER**

Tablo A.1: MEDA'nın Türkiye Ulusal Bölümünde Finansman Sağlanan Projeler (1996-1999, ECU/EURO)

1996 yılı		
Proje Adı	Kuruluşu	Finansman Tutarı
Gıda Denetimi Laboratuvarları Projesi	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	10.123.000
Mesleki Eğitim Projesi	Milli Eğitim Bakanlığı	14.000.000
İş Geliştirme ve Yenilik Merkezleri	KOSGEB	3.165.000
Jean Monnet Bursları Programı	Dışişleri Bakanlığı	5.000.000
Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Mobilizasyonu	Uluslararası Yerel Otoriteler Birliği Doğu Akdeniz ve Orta Doğu Bölümü (IULA-EMME)	855.000
TOPLAM		33.143.000
1997 yılı		
Şanlıurfa İçme Suyu Temini	Şanlıurfa Belediyesi	21.300.000
İzmit Sınai Atıksu Toplama ve Arıtma (<i>Faiz Sübvansiyonu</i>)	İzmit Büyükşehir Belediyesi	11.395.000
Adana Atıksu Arıtma: Kanalizasyon Sistemini Genişletme ve Arıtma Tesisi İnşası (<i>Faiz Sübvansiyonu</i>)	Adana Büyükşehir Belediyesi	10.800.000
Kanser Ön tanı ve Araştırma	Sağlık Bakanlığı	1.900.000
Risk Sermayesi Kredisi*	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	12.000.000
Kadın Müteşebbisler İçin Eğitim Projesi	TESK	1.040.000
Otomotiv Yan Sanayii Organize Küçük Sanayi Bölgesi	KOSGEB	1.245.000
Ayakkabıcılık Sektörü İçin Mesleki Eğitim Merkezi	KOSGEB	1.962.000
Tekstil Sektörü İçin Mesleki Eğitim Merkezi	KOSGEB	1.490.000
Tekstil Sektörü Ekipmanları İçin Çevre Standartları	KOSGEB	1.000.000
KOBİ'ler İçin Enformasyon Ağı	KOSGEB	773.000
Tüketici Bilinci Oluşturma Projesi	Tüketicileri Koruma Derneği	410.000
"Anadolu Dergisi" Yayınlanması	Anadolu Ajansı	250.000
Türk Toplumunun Kültürel Eklemlenmesi	Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü ve Alman Şark Enstitüsü (İstanbul)	300.000

Tablo A.1 devamı: MEDA'nın Türkiye Ulusal Bölümünde Finansman Sağlanan Projeler (1996-1999, ECU/EURO)

1997 yılı		
Avrupa Çalışmaları Merkezi	Galatasaray Üniversitesi	150.000
Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkili Çalışması İçin Yönetmelik Eğitim	Umut Vakfı	200.000
Diyarbakır ve Van'da Kadın ve Genç Kızların Sosyal Statülerini Geliştirmeye ve İstihdam Olanakları Yaratmaya Yönelik Eğitim Programları	Türkiye Kalkınma Vakfı	150.000
Çocuk Sorunları Merkezi: Çocukların İstismar ve İhmalden Korunmalarına Yönelik Merkez	Çocuk İstismarını ve İhmali Önleme Derneği	150.000
Demokratik İlkelerin ve İnsan Haklarının Güçlendirilmesine Yönelik Eğitim	Türk Demokrasi Vakfı	250.000
Kentte Kadın	Dünya Yerel Yönetimler ve Demokrasi Akademisi	250.000
İşitsel ve Görsel Medyada Kadın İmajı ve Kadınlara Yönelik Şiddet	Dünya Vakfı Kitle İletişim Araştırmaları	130.000
Uluslararası Kadın Demokrasi Merkezi Bölge Ofisi Kurulması	Kadın Siyasetçiler Derneği	100.000
Kadın İnsan ve Vatandaşlık Hakları Okulu	Ankara Enstitüsü Vakfı ve Türk Sosyal Bilimler Derneği	170.000
Genç Kız ve Kadınların Sosyal Ve Kültürel Kalkınması	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı	100.000
Türkiye'nin Ekonomik ve Sosyal Kalkınmasına Kadınların Katkısı	TESAR, Kadın Araştırmaları Derneği ve Friedrich Naumann Vakfı	100.000
Umut Evi	Sokak Çocukları Gönüllüleri Derneği	70.000
SHÇEK Bünyesindeki Çocuklar İçin İnsan Hakları Eğitimi	Türkiye Felsefe Kurumu	70.000
Seçilmiş Bazı Ülkelerde Çocuk Hakları Alanındaki Durumun Karşılaştırılması	Sağlık ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı, TESAR, Friedrich Naumann Vakfı	80.000
Demokratikleşme Programı	Antalya Barosu ve Friedrich Naumann Vakfı	100.000
Adli Kararların Verimliliği	Helsinki Yurttaşlar Komitesi Türkiye Şubesi	60.000
Umut Otobüsü	Kayıp Yakınlarıyla Dayanışma Derneği	20.000

Tablo A.1 devamı: MEDA'nın Türkiye Ulusal Bölümünde Finansman Sağlanan Projeler (1996-1999, ECU/EURO)

1997 yılı		
Sağlıklı Başlangıçlar Projesi	İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü – İstanbul Uluslararası Kadınlar Derneği	100.000
Kent Toplumunun Güçlendirilmesi: Muhtarlıklar İçin Kapasite Geliştirme ve Rol Artırımı	Dünya Yerel Yönetimler ve Demokrasi Akademisi	1.000.000
Türkiye'de Devlet Reformu Programı	TESEV-Türk Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı	600.000
Avrupa-Türk Diyalogu	Sabancı Üniversitesi	500.000
TOPLAM		70,2 MECU
1998 yılı		
Kadın, Sağlık ve Güvenli Annelik Programı	Sağlık Bakanlığı	55.000.000
Mesleki Eğitim ve Öğretim Projesi	MEKSA-Milli Eğitim Bakanlığı	51.020.000
İstanbul'un Fener Balat Tarihi Yörelere Restorasyonu	Fatih Belediyesi	7.000.000
Mekatroniks	Boğaziçi Üniversitesi	1.800.000
Toplumsal Gelişme için Kadın Liderliğini Destekleme	Kadın Çalışmalarını Destekleme Vakfı	200.000
İnsan Hakları Seminerleri	Marmara Üniversitesi	120.000
Türkiye'de Basın Özgürlüğü Bilgileri Merkezi		35.000
TOPLAM		132.475.000
1999 yılı		
Temel Eğitime Destek Projesi	Milli Eğitim Bakanlığı	100.000.000
İdari İşbirliği Projesi	Dışişleri Bakanlığı	12.000.000
Sivil Toplumu Geliştirme Programı	AB Temsilciliği	8.000.000
Sınai Mülkiyetin Etkin Korunması	Adalet Bakanlığı	1.700.000
TOPLAM		121.700.000
AYB'ye Aktarılan Faiz Sübvansiyonları:		
Tarsus Kanalizasyon Prj.		9.550.000
Diyarbakır Kanalizasyon Prj.		9.100.000
Diğer (İdari Harcamalar, Proje Revizeleri v.s.)		232.000
MEDA TOPLAMI		376.400.000

Kaynak: DPT, 2000.

EK – B

**2000 VE 2001 YILLARI İÇİN MEDA II ÇERÇEVESİNDE SAĞLANAN
HİBE YARDIMIYLA FİNANSE EDİLEN PROJELER**

Tablo B.1: 2000 Yılı İçin MEDA II Çerçevesinde Sağlanan Hibe Yardımıyla Finanse Edilen Projeler

Proje Adı	Uygulayıcı Kuruluş	Hibe Tutarı (Euro)
Bursa Atık Su İşlemesi (AYB faiz sübvansiyonu)	Bursa Büyükşehir Belediyesi	16.058.000
Yapısal Uyum Desteği (uygulamaya konulmuştur)	Hazine Müsteşarlığı	150.000.000
Jean Monnet Programı (2002 yılı içinde başlayacak)	Dışişleri Bakanlığı	10.000.000
TOPLAM		176.058.000

Kaynak: Arakon, 2002.

Tablo B.2: 2001 Yılı İçin MEDA II Çerçevesinde Sağlanan Hibe Yardımıyla Finanse Edilen Projeler

Proje Adı	Uygulayıcı Kuruluş	Hibe Tutarı (Euro)
GAP Bölgesel Kalkınma Programı *	GAP İdaresi	47.000.000
Yargı Modernizasyonu ve Ceza Reformu Programı	Adalet Bakanlığı	10.700.000
KOBİ Kredi Programı		20.000.000
Türk İstatistik Sisteminin Geliştirilmesi	Devlet İstatistik Enstitüsü	15.300.000
Doğu Anadolu Kalkınma Programı	Devlet Planlama Teşkilatı	45.000.000
Endüstriyel Kirliliğin Önlenmesi (AYB faiz sübvansiyonu)		16.700.000
Mersin Atık Su İşletmesi (AYB faiz sübvansiyonu)		14.300.000
Kamu Hizmetleri Modernizasyonu	Maliye Bakanlığı/Devlet Personel Dairesi Başkanlığı	2.500.000
Yerel Yönetimler Reformu	İçişleri Bakanlığı	3.500.000
KOBİ Finansmanı Kolaylığı Projesinin Genişletilmesi	Sınai Yatırım Bankası	4.000.000
Topluluk Programlarına ve Ajanslarına Türkiye'nin Katılımı**		11.000.000
TAİEX		6.000.000
İdari İşbirliği II	AB Genel Sekreterliği	8.000.000
Katılım Öncesi Yardımın Ara Değerlendirmesi	AB Genel Sekreterliği	5.000.000
Katılım Öncesi Yardımın Toplam Tahsisi		5.000.000
TOPLAM		214.000.000

Kaynak : MEDA 2001 Annual Financing Plan

* Bu proje Ekonomik ve Sosyal Gelişmeyi destekleme bütçe kalemi kapsamındadır. Dolayısıyla, bu miktarı toplam miktardan düşerek MEDA kapsamında finanse edilen toplam miktar 167.000.000 Euro olarak bulunmaktadır.

** Türkiye'nin eğitim ve gençlik programlarına katılımı öncesi ile ilgili hazırlık önlemleri ve pilot uygulamaları antlaşması 27 Aralık 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

EK – C

**KATILIM ÖNCESİ MALİ YARDIMIN 2002, 2003 VE 2004
PROGRAMLARINDA YER ALAN PROJELER**

Tablo C.1: Katılım Öncesi Mali Yardımın 2002 Programında Yer Alan Projeler

PROJENİN ADI	SORUMLU KURULUŞLAR
Organize Suçlarla Mücadelenin Güçlendirilmesi	İçişleri Bakanlığı
Sınır Yönetim Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Faaliyet Planının Geliştirilmesi	İçişleri Bakanlığı
Ulusal Uyuşturucu İzleme Merkezinin Oluşturulması ve Ulusal Uyuşturucu Stratejisinin Geliştirilmesi Uygulanması	İçişleri Bakanlığı
Türkiye'nin İltica ve Göç Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Faaliyet Planının Geliştirilmesi	İçişleri Bakanlığı
İfade Alma Yöntemlerinin ve Odalarının Geliştirilmesi	İçişleri Bakanlığı
Kara Para Aklama ile Mücadelenin Güçlendirilmesi	Maliye Bakanlığı (MASAK)
İş Sağlığı ve Güvenliği ve İŞGÜM	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
Aktif İşgücü Piyasası Stratejisi	İŞKUR
Çevre Alanında Kapasitenin Geliştirilmesi	Çevre Bakanlığı
Devlet Yardımları İzleme ve Denetleme Kurulunun Kurumsal Kapasitesinin Güçlendirilmesi	Devlet Yardımları İzleme ve Denetleme Kurulu
Türkiye'nin AB Veterinerlik Müktesebatına Uyumu	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Türkiye'nin AB Bitki Sağlığı Müktesebatına Uyumu	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Deniz Taşımacılığı Güvenliğinin Arttırılmasının Desteklenmesi	Denizcilik Müsteşarlığı
Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun Kurumsal Güçlendirilmesi	Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
Telekomünikasyon Kurumu'nun Kurumsal Yapılandırılması	Telekomünikasyon Kurumu
Uygunluk Değerlendirme / Piyasa Gözetim Altyapısı	İstanbul Teknik Üniversitesi
Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinin Desteklenmesi Faaliyetleri	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği

Tablo C.2: Katılım Öncesi Mali Yardımın 2003 Programında Yer Alan Projeler

PROJENİN ADI	SORUMLU KURULUŞLAR
Türk Polislinin Denetime Açıklığının, Verimliliğinin ve Etkinliğinin Geliştirilmesi Projesi	İçişleri Bakanlığı (Emniyet Gen. Md.)
İnsan Hakları, Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitiminin Geliştirilmesi Projesi	Milli Eğitim Bakanlığı
Sivil Toplum Kuruluşları ile Kamu Kuruluşları Arasındaki İşbirliğinin Geliştirilmesi ve STK'ların Demokratik Katılımcılık Seviyelerinin Geliştirilmesi Projesi	AB Genel Sekreterliği

Tablo C.2 devamı: Katılım Öncesi Mali Yardımın 2003 Programında Yer Alan Projeler

PROJENİN ADI	SORUMLU KURULUŞLAR
Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarına ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığına Yeni Yaklaşım Direktiflerinin Uygulamasında Destek Projesi	Sanayi Bakanlığı Sağlık Bakanlığı Telekomünikasyon Kurumu
Piyasa Gözetimi Alanında Telekomünikasyon Sektörünün Fiziki Altyapısının Güçlendirilmesi Projesi	Telekomünikasyon Kurumu
Hava Kalitesi, Kimyasallar ve Atık Yönetimi alanında Türkiye'ye Destek Projesi	Çevre Bakanlığı
Sayıştay'ın Denetim Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi	Sayıştay
Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü'nün ve Sigorta Denetleme Kurulu'nun Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi	Hazine Müsteşarlığı
Türk Kamu İhale Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi	Kamu İhale Kurumu
Gümrüklerin Modernizasyonu Projesi	Gümrük Müsteşarlığı
Bahçılık Sektörünün Yasal ve İdari Olarak AB Mevzuatına Uyumu Projesi	Tarım Bakanlığı
Türk Elektrik Sisteminin UCTE Elektrik Sistemine Bağlantısı İçin Tamamlayıcı Teknik Çalışmalar Projesi	Enerji Bakanlığı
Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu için Düzenleyici Bilgi Sistemi Geliştirilmesi Projesi	Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
Gaz İletimi ve Geçiş Alanında BOTAS'a Teknik Yardım Projesi	BOTAS
Türkiye'de Enerji Verimliliğinin Artırılması Projesi	Enerji Bakanlığı
Demiryolu Taşımacılığı Sektörünün Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi Projesi	Ulaştırma Bakanlığı (TCDD)
Türkiye Yatırım Promosyon Ajansı'nda Doğrudan Yabancı Yatırımı Teşvik Fonksiyonunun Geliştirilmesi Projesi	Hazine Müsteşarlığı
Polisin Suç Delillerini Bilimsel Yöntemle Analiz Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi	İçişleri Bakanlığı (Emniyet Gen. Md.)
İnsan Ticaretiyle Mücadele için Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Projesi	İçişleri Bakanlığı (Emniyet Gen. Md.)
Vize Politikası ve Uygulamaları Projesi	Dışişleri Bakanlığı
DPT'nin Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü'nün Kurumsal ve İdari Kapasitesinin Geliştirilmesine Destek Projesi	DPT Müsteşarlığı
Samsun, Kastamonu ve Erzurum NUTS-II Bölgelerinde Bölgesel Kalkınma Projesi	DPT Müsteşarlığı
Bulgaristan ile Sınır Ötesi İşbirliği Projesi (Küçük Ölçekli Ortak Proje Fonu)	DPT Müsteşarlığı
Moda ve Tekstil İş Kümesi Projesi	İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri
AB Entegrasyon Sürecini Güçlendirmeye Yönelik Destek Projesi	AB Genel Sekreterliği
Topluluk Programları ve Ajanslarına Katılım	Dışişleri Bakanlığı

Tablo C.3: Katılım Öncesi Mali Yardımın 2004 Programında Yer Alan Projeler

PROJENİN ADI	SORUMLU KURULUŞLAR
Türkiye'de İnsan Hakları Alanında Reform Programlarının Uygulanması	Başbakanlık İnsan Hak. Başkanlığı Adalet Bakanlığı İçişleri Bakanlığı
Türkiye'de İstinaf Mahkemelerinin Kurulması	Adalet Bakanlığı
Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Kamu Hizmetleri ve Kalite Standartlarının İyileştirilmesi	İçişleri Bak. (Dernekler Dairesi Bşk.)
Sivil Toplumun Geliştirilmesi Amacıyla Örgütlenmenin Desteklenmesi	AB Genel Sekreterliği
Türkiye'de Ombudsman Sisteminin Kurulması	Adalet Bakanlığı
Türkiye'de Çocuklar İçin İyi Yönetim, Koruma ve Adalet	İçişleri Bakanlığı (Jandarma Genel Kom.) İçişleri Bakanlığı (Emniyet Gen. Md.) Adalet Bakanlığı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
Türkiye'de Denetimli Serbestliğin Geliştirilmesi	Adalet Bakanlığı
Jandarmanın Modernizasyonu Projesi	İçişleri Bakanlığı (Jandarma Genel Kom.)
Kaynak (Menşei) Ülke Bilgi Sistemi Biriminin Geliştirilmesi ve Önümüzdeki Dönemde Oluşacak Göç ve İltica Otoritesinin Personelinin Eğitilmesi	İçişleri Bakanlığı
İnsan Hakları, Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitiminin Geliştirilmesi	Milli Eğitim Bakanlığı
Sınır Polisi için Eğitim Sistemi Geliştirilmesi	İçişleri Bakanlığı
Tekstil, İnşaat Malzemeleri, Gübreler, Asansörler, Otomatik Olmayan Tartı Aletleri ve Yasal Metroloji kapsamındaki AB Direktiflerinin Uygulanmasına Yönelik Olarak Piyasa Gözetimi Laboratuvarlarının Desteklenmesi Projesi	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sağlık Bakanlığı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Çevre ve Orman Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Denizcilik Müsteşarlığı
Belirli Alanlardaki Piyasa Gözetimi Faaliyetleri İçin Türkiye'deki Bakanlıkların Kapasitelerinin Güçlendirilmesi Projesi	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sağlık Bakanlığı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
Sağlık Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın İyi Laboratuvar Uygulamaları Alanındaki Müktesebat Uyumu ve Uygulama Çalışmalarını Güçlendirme	Çevre ve Orman Bakanlığı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Sağlık Bakanlığı
Korsanlıkla mücadele odaklı olmak üzere Türkiye'nin fikri mülkiyet hakları alanındaki mevzuatının uyumu ve etkin uygulanmasına destek sağlanması projesi	Kültür ve Turizm Bakanlığı

Tablo C.3 devamı: Katılım Öncesi Mali Yardımın 2004 Programında Yer Alan Projeler

PROJENİN ADI	SORUMLU KURULUŞLAR
Tüketicinin Korunması Alanında Türkiye'nin AB Mevzuatına Uyumu ve İlgili Uygulama Çalışmalarına Destek Verilmesi	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
Türk Gümrük İdaresinin Modernizasyonu	Gümrük Müsteşarlığı
Sermaye Piyasası Kurulu'nun AB Sermaye Piyasalarına Uyumunun Desteklenmesi	Sermaye Piyasası Kurulu
Türk Vergi İdaresinin Kapasite Güçlendirilmesi	Maliye Bakanlığı
Gıda Güvenliği ve Kontrol Sisteminin Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Organik Tarımın Geliştirilmesi ve Organik Tarım Alanında AB ile Mevzuat Uyumunun Sağlanması	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
AB Ortak Tarım Politikasının Uygulanmasına Hazırlık Projesi	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Çevre ve Orman Bakanlığı'nın Özel Atık ve Gürültü Yönetimi Kapasitelerinin Güçlendirilmesi	Çevre ve Orman Bakanlığı
Sağlık Bakanlığı'nın Biyosidal Ürünler ve Su Alanlarında Yürüttüğü Mevzuat Uyumu ve Uygulama Çalışmalarının Desteklenmesi	Sağlık Bakanlığı
Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektör Politikalarına Entegrasyonu	DPT Müsteşarlığı
Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
Yenilik ve Değişim için Sosyal Diyalogun Güçlendirilmesi	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
Bulaşıcı Hastalıkların İzleme ve Kontrolünün Güçlendirilmesi	Sağlık Bakanlığı
Kansersiz Yaşam	Sağlık Bakanlığı
Türkiye'deki Karayolu Taşımacılığı Sektörünün AB Müktesebatı ile Uyumlu Hale Getirilmesi İçin Destek Sağlanması	Ulaştırma Bakanlığı İçişleri Bakanlığı
Türk Elektrik Sisteminin Frekans Kontrol Performansının UCTE Kriterleriyle Uyumlu Hale Getirilmesi	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (TEİAŞ)
Hazine Kontrolörleri Kurulunun Denetim Kapasitesinin Güçlendirilmesi	Hazine Müsteşarlığı
Konya (Konya and Karaman), Kayseri (Kayseri, Sivas and Yozgat), Malatya (Malatya, Bingöl, Elazığ and Tunceli) and Ağrı (Ağrı, Iğdır, Kars and Ardahan) NUTS II Bölgelerinde Bölgesel Kalkınma Programı	DPT Müsteşarlığı
Edirne Ekmeçizade Kervansarayının Restorasyonu	DPT Müsteşarlığı
Bulgaristan ile Sınır Ötesi İşbirliği (Küçük Ölçekli Ortak Proje Fonu)	DPT Müsteşarlığı
Türkiye-Yunanistan Sınır Ötesi İşbirliği	DPT Müsteşarlığı Dışişleri Bakanlığı
AB'nin Eğitim ve Gençlik Programları ile 6. Çerçeve Programına Katılım	Dışişleri Bakanlığı
AB Entegrasyon Sürecine Destek Faaliyetleri	AB Genel Sekreterliği
Ön Ulusal Kalkınma Programının Uygulanma ve Yapısal Fonların Hazırlanmasına Destek	DPT Müsteşarlığı

EK – D

**TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜ FİRMALARININ AB MALİ YARDIMLARINA
BAKIŞINI SAPTAMAYA YÖNELİK PİLOT ÇALIŞMA SORU FORMU**

PİLOT ÇALIŞMA SORU FORMU

AMAÇ: Avrupa Birliği'nin katılım öncesi mali yardımları kapsamında Türkiye'ye sağladığı mali yardım imkanları, bu yardımlara başvuru ve yeterlilik koşulları, Türk inşaat sektörü firmalarının konuya bakışları ile yardımların etkin kullanılması için neler yapılması gerektiği ana başlıklarının incelendiği bu çalışmada, bugün Türkiye'de inşaat sektöründe konunun bilinip bilinmediği ve uygulamanın hangi aşamada olduğu gibi başlıkları değerlendirmek amacıyla aşağıdaki soru formu hazırlanmıştır. Soruları cevaplayanların talepleri halinde şahıs ve firma isimleri saklı tutulacaktır.

1. Firma olarak Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye sağladığı mali yardımların neler olduğu hakkında yeterli bilginiz olduğunu düşünüyor musunuz?
2. Firma olarak AB mali yardımlarına başvuru ve yeterlilik koşulları hakkında genel bilgiye sahip misiniz?
3. Bir projenin hayata geçirilişinde AB mali yardımlarından faydalanmanın en büyük avantajı sizce ne olabilir?
4. Firmanız veya şahsınız, bugüne kadar AB mali yardımlarından faydalanan bir proje bünyesinde yer aldı mı?
5. Türkiye'deki çoğu firmanın bir projeye finansman bulunması aşamasında AB kredilerine yönelmemelerinin altında yatan sizce nedir?
6. Bir projenin AB mali yardımları kullanılarak veya kullanılmadan hayata geçirildiği iki farklı durum kıyaslandığında sizce en büyük fark ne olur?
7. AB mali yardımlarının ülkemizde etkin kullanılamamasının nedenleri sizce nelerdir?
8. AB mali yardımlarından faydalanmanın sizce inşaat sektörünün gelişmesine katkısı olur mu? Cevabınız "Evet" ise sizce bu katkılar neler olabilir?

Adınız- Soyadınız:

Firma Adı:

Firmadaki Pozisyonunuz:

ÖZGEÇMİŞ

Arda FINDIKOĞLU, 1980 yılında Ankara'da doğdu. İlk öğrenimini Özel Aykan İlkokulu'nda, orta okul ve lise öğrenimini TED Ankara Koleji'nde tamamladı. 1997 yılında lisans eğitimine İstanbul Teknik Üniversitesi, İnşaat Fakültesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü'ne başladı ve 2001 yılında mezun oldu. 2001 yılında yüksek lisans eğitimine İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, Yapı İşletmesi Programı'nda başladı. 2002 yılının 8. ayından bugüne FSL Turizm ve Teknolojik Ürünler Tic. ve San. A.Ş. 'de proje koordinatörü olarak görev yapmaktadır.